

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ (Paul-Émile Roy)	1
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΛΑΪΚΩΝ (Τ. Μπόλα)	6
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ	13
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ PERENNIS (Α. Ν. Ζούμπου)	18
ΕΚΚΛΗΣΙ ΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ποίημα Γ. Δ. Καχριμάνη)	19
ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ (Κ. Δ. Χ.)	20
ΚΕΝΤΡΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ (G. Anderson)	24
Ο ΓΑΜΟΣ, ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ (Γ. Δ. Καχριμάνη)	25
ΜΙΚΡΗ ΣΤΙΓΜΗ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ (ποίημα Νίκου Καμβύση)	28
ΤΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΥΜΝΟΥΣ (Π. Α. Σινοπούλου)	29
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ (ποίημα Ν. Τυπάλδου)	33
ΤΟ ΧΩΡΑΦΙ (Νίκου Αρβανίτη)	34
ΑΠΟΨΕΙΣ	37
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	39
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	41
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ	43

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 29ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 267

ΔΡΑΧ. 7

Πρὸς τοὺς κ.κ. Συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς μας τὴν ἀνάγκην ἀνανεώσεως τῆς συνδρομῆς των διὰ τὸ 1966.

Θὰ ἠθέλαμεν νὰ τονίσωμεν ὅτι παρέχουν μεγάλην διευκόλυνσιν εἰς τὸ περιοδικὸν μὲ τὴν ἔ γ κ α ι ρ ο ν καὶ τ α χ ε ῖ α ν καταβολὴν τῆς συνδρομῆς των, τῆς ὁποίας οὕτω πολλαπλασιάζεται ἡ ἀποτελεσματικότης.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1966

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Δραχ. 70.— ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ Γενικῶς: \$ 5. Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἀγγλίαν £ 1.10.0, τὴν Κύπρον 1.000 Μίλς.

Εἰδικὴ συνδρομὴ διὰ μαθητὰς, στρατιώτας, φοιτητὰς καὶ ἐργατοῦπαλλήλους δραχ. 50.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Ἀκαδημίας 45), Θεσσαλονίκης (Ἀγίας Σοφίας 39). Ὡσαύτως ἡμπορεῖ νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συνδρομηταὶ μας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴν των, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας εἰς τὰς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ συνδρομηταὶ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως:

Οἱ ἐν Ἀμερικῇ εἰς τὸν κ. Theod. Vassil 65-34 Woodside Ave. Woodside 77, L. I., N. York, U. S. A.

Οἱ ἐν Κύπρῳ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον «Ζωή», Τρικούπη 100, Τ. Κ. 1.500, Λευκωσίαν.

Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὴν κ. Ἀλίκην Βλασσοπούλου, 39, Blakesley Ave. Ealing, London W. 5.

Ἐάν κανένα τεῦχος τοῦ τρέχοντος ἔτους δὲν ἔφθασεν εἰς χεῖρας σας, εἰδοποιήσατε περὶ τούτου τὸ γραφεῖον μας. Θὰ σᾶς σταλῇ ἐκ νέου.

Παρακαλοῦμεν, κάθε τυχὸν μεταβολὴν εἰς τὴν διεύθυνσίν σας νὰ μᾶς τὴν γνωρίζετε ἐγκαίρως διὰ νὰ μὴ χάνωνται τὰ τεύχη.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 29ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 267

Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ἐνάμεσα στους λογίους, εἶναι φανερό, πῶς ὁ διάλογος, ἡ συζήτηση, ἡ ἀνταλλαγή ἀπόψεων εἶναι κάτι τὸ ἀπαραίτητο. Ἡ προσωπικὴ πείρα τοῦ καθενὸς πρέπει νὰ ἀνακοινώνεται στους ἄλλους, οἱ διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀλληλοσυμπληρώνονται.

Ὁ Κ. Jaspers ἔλεγε πῶς ἡ λογικὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι παράλληλη μὲ τὸν πόθο ἐπικοινωνίας πού ἔχει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Γιατί; Διότι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς λογικῆς ψάχνει νὰ βρῆ τὴν ἀλήθεια καὶ ξέρεי πῶς ὁ καθένας μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Μιὰ γνώσις ὀλοκληρώνεται μόνον ὅταν ἀνακοινωθῇ. Ὅσο τὸ πνεῦμα δὲν συνήνησε ἄλλο γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ μιὰ ἀλήθεια πού ἀνακάλυψε, ἡ ἀλήθεια μένει φυλακισμένη στὰ στενά ὄρια αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου πνεύματος. Μοιάζει μὲ τὸ παιδί πού γνωρίζει μόνο τοὺς γονεῖς του καὶ κανέναν ἄλλον ἄνθρωπο στῆ γῆ.

Κρατώντας τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν ἑαυτό του μόνο, ὁ λόγιος τείνει νὰ τὴν προσαρμόσῃ στὰ δικά του μέτρα ἀντὶ νὰ προσαρμοσθῇ ὁ ἴδιος. Δὲν ἀκούει τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐὰν τὸν ἐνοχλοῦν, παράλληλα διαστελλεῖ ἐκείνες πού τὸν συμφέρουν. Ἡ ἀπάτη αὐτὴ σπάει μόνο μὲ τὸν διάλογο.

Στὴν ἐποχὴ μας, μὲ τίς πολυάριθμες ἐιδικεύσεις, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ γίνῃ ἀνταλλαγή σκέψεων. Τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου ἐξετάζονται ἀπὸ πολλὰ σκοπιὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα δὲν θὰ εἶχαν ἀξία, ἂν δὲν συνεζητοῦντο ἀπ' ὅλους μαζί τοὺς ἐιδικευμένους ἐπιστή-

μονες. Μόνον ἔτσι ὁ καθένας θὰ δῆ τὸ πρόβλημα πού μελέτησε κι' ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῶν ἄλλων συναδέλφων του καὶ τότε θὰ ἔχη ὀλοκληρωμένη τὴν εἰκόνα πού θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ψάξῃ γιὰ τὴν λύσι.

Δυστυχῶς ὅμως στὴν πραγματικότητα ἡ πραγματοποίησις τοῦ διαλόγου συναντᾷ πολλὰς δυσκολίες. Ἐπισημαίνουμε μερικές:

Ὁ διχασμὸς τῶν πνευμάτων. Κατὰ τὸν Maritain, ποτὲ δὲν ὑπῆρχε τόση ἀσυνφωνία ὅσο σήμερα. Ἀκόμη κι' ἐνάμεσα στους γονεῖς τῆς ἰδίας ἐιδικότητος ὑπάρχει διχασμὸς, πολὺ περισσότερο ἐνάμεσα στὸ σύνολο τῶν λογίων. Μ' αὐτὴ τὴν προϋπόθεσις ὁ διάλογος εἶναι ἀδύνατος. Κι' ὅμως πρέπει νὰ ὑπάρχη, ἂν θέλωμε νὰ σωθῇ ἡ κοινωνικὴ ἄρμονία.

Σφάλμα θὰ ἦταν νὰ ὑποχωρήσουν οἱ μὲν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου. Δὲν ὑπηρετοῦν οὔτε τὴν ἀλήθεια, οὔτε τὴν ἄρμονία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἱ λόγοι πού θὰ δεχθοῦν μιὰ γνώμη πού τοὺς προτείνεται, χωρὶς νὰ τὴν πιστεῦουν. Ἄν τὴν δεχθοῦν ἀπλῶς ὑποχωροῦν στὸν φανατισμὸ τῶν ἄλλων.

Ὁ διχασμὸς πού παραλύει τὸν διάλογο δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν διαφορὰ ἀπόψεων ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς πάλης γιὰ τὴν νίκη μιᾶς ἀπόψεως, ἀδιάφορο ἂν μὲ τὸν διάλογο ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη. Ἡ ἀπαιτήσις μονοπωλήσεως τῆς ἀληθείας ἀπ' τὴν κάθε γνώμη ἀποκλείει τὸν διάλογο.

Ἄλλη δυσκολία, τὸ σύστημα. Στὴν ἔρευνα εἶναι ἀπαραίτητο, ὑπὸ τὸν ὄρον

νά μή γίνη αίτία φανατισμοῦ. "Όταν μέ τήν μελέτη καί τήν ἐπεξεργασία γίνη ὄργανο τοῦ λογίου, εἶναι χρήσιμο, διότι δέχεται τόν νεωτερισμό, ἔχει δημιουργική ἀξία, προφυλάσσει ἀπ' τόν διασκορπισμό. Τό σύστημα βοηθεῖ στήν ὀργάνωσι τῶν γνώσεων, μέ τήν προϋπόθεσι ὅτι δέν θά πνίγη τόν δυναμισμό τῆς σκέψεως. "Αν ἡ ἀλήθεια θυσιάζεται χάριν ἑνὸς ἀπὸ πρὶν τεθέντος σχεδίου, τότε ἀποκλείεται ὁ διάλογος. Νομίζει ὁ λόγιος πὼς σκέπτεται, ὅμως στήν πραγματικότητα τὸ σύστημα τὸν ἀπαλλάσσει.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καί μέ τήν πειθαρχία, σ' ὅλες τῆς τίς μορφές. "Αν τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας ἀντικαθιστᾷ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας, δέν γίνεται διάλογος.

Τρίτη δυσκολία, τὸ φαινόμενο ποῦ ὁ Q. Marcel ὀνομάζει «δουλεῖα τῶν λέξεων». Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ μαγεία ποῦ ἐξασκοῦν ὀρισμένες λέξεις. Σχεδὸν ὁ ἦχος τους μόνο παίρνει μιὰ αὐτονομία ἀνεξάρτητη ἀπὸ τήν πραγματικὴ τους ἔννοια. Π. χ. ἡ λέξις ἐλευθερία. "Ἐχει γίνεῖ ἕνα εἶδος εἰδώλου. "Ἄλλες λέξεις πάλι ἔχουν χάσει τήν ἀξία τους γιὰ τὰ φωτεινὰ (!) πνεύματα. "Ἡ λέξις παράδοσις π. χ. θεωρεῖται ἀχρηστὴ καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἀχρηστο καὶ κάθε τι ποῦ σχετίζεται ἢ φαίνεται νὰ σχετίζεται μ' αὐτήν.

Συναφῆς μέ τήν δουλεῖα τῶν λέξεων εἶναι καί ἡ μανία μερικῶν λογίων νὰ θεωροῦν ὀρισμένες λέξεις ταμποῦ.

Ταμποῦ εἶναι κάτι ἱερό, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ἀπαγορεύεται νὰ μιλήσῃ κανεὶς, κάτι ποῦ δέν μπορεῖ νὰ ἀγγίξῃ κανεὶς.

Ταμποῦ λοιπὸν μιὰ ἀλήθεια ποῦ κατὰ κάποιον τρόπο θεωρεῖται ἱερή. Τὴν περιβάλλουν μέ μυστήριο καὶ ἀποκλείουν κάθε συζήτησι ἢ κριτικὴ. Ταμποῦ δημιουργεῖ συνήθως ὁ ἀμόρφωτος ἄνθρωπος. Συχνὰ ὅμως καὶ ὀρισμένα συναισθήματα, ὅπως φόβος, σεβασμός, μποροῦν νὰ συντελέσουν ὥστε νὰ θεωρηθοῦν ταμποῦ πράξεις ἢ ἰδέες ποῦ κάθε ἄλλο παρά αὐτὸ εἶναι. "Όμως καί ὁ γενικὸς ἀποκλεισμός τοῦ ταμποῦ

μπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ τὸν πλήρη ὕλισμό καί τὴν ἀσέβεια ἔναντι τῶν ἱερῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

"Αν ὅμως οἱ κοινοὶ θνητοὶ δημιουργοῦν ταμποῦ, ὁ λόγιος συχνὰ δημιουργεῖ μύθους. Παίρνει ἰδέες καί τίς κάνει ἱερές. Τοὺς δίδει τελετουργικὸ χαρακτῆρα καὶ ἀξιώματα.

"Ἡ ἰδέα, χωρὶς κριτικὴ ποῦ νὰ τὴν ἐξηγεί, ἀποκτᾷ ὄντότητα καὶ αὐτοτέλεια. Τὸ πνεῦμα ὑποτάσσεται τυφλὰ καί τὴν ὑπηρετεῖ π. χ. ἡ ἰδέα τῆς δημοκρατίας! "Ἐνῶ θάπρεπε νάβῃ συνδεδεμένη μέ ἄλλες ἀξίες ποῦ νὰ τὴ συμπληρῶνουν, συχνὰ διατηρεῖ ἕναν ἀπόλυτο, αὐτοτελεῖ χαρακτῆρα. "Όμως εἶναι κανὼν ὑπάρξεως: ὅταν μιὰ ἀλήθεια φτάνῃ μόνῃ τῆς σὲ ἀπόλυτο ὕψος, ἐκφυλίζεται γρήγορα. Θά φτάσῃ, λοιπὸν, ἐποχὴ ποῦ καί ἡ δημοκρατία θά καταντήσῃ δημαγωγία, δηλ. ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετό τῆς.

Στὴν περίπτωσι αὐτῇ ὁ διάλογος παραλύει ἀπ' τὸ πάθος.

"Ἀλλὰ ἡ βασικώτερη δυσκολία εἶναι ἡ κατανομὴ τῶν ἀνθρώπων σὲ κόμματα. "Όταν γίνη αὐτό, δέν μιλοῦν πλέον ἄνθρωποι ποῦ σκέπτονται αὐτόνομα. Μιλοῦν οἱ ἰδέες τοῦ κόμματος. Τί καλὸ μπορεῖ νὰ πῇ ἕνας ἀριστερός, σκέπτεται ὁ δεξιός, καὶ ἀντιθέτως. Δέν θά συζητήσωμε ἀν πρέπη νάβῃ κανεὶς δεξιὸς ἢ ἀριστερός. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ εἶναι συντηρητικοὶ, προοδευτικοὶ ἢ φιλελεύθεροι. Δέν εἶναι ὅμως ἐλεύθεροι νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους, οὔτε νὰ ζητοῦν τὸ μονοπώλιο τῆς ἀληθείας. Χρειαζεται συνεργασία.

Οἱ δυσκολίες ἀναφαίνονται ἀκριβῶς τὴν στιγμὴ ποῦ οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται σὲ κόμματα. Παρουσιάζεται τότε κάτι, ποῦ μοιάζει μέ τὴν πάλῃ τῶν τάξεων καί ποῦ τρέφει τὸ μῖσος καί τὴν μνησικακία. Δέν μιλοῦν ἄνθρωποι. Πολεμοῦν ἀντίθετες μερίδες καί χρησιμοποιοῦν κάθε μέσον γιὰ νὰ νικήσουν.

Εἶναι γνωστὸ πὼς σπάνιοι εἶναι οἱ ἰδεολόγοι ἀριστεροί. Οἱ περισσότεροι διακηρύσσουν τίς ἰδέες τους χρησιμοποιοῦντας τὰ μέσα γιὰ τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς κατηγοροῦν τοὺς δεξιούς. "Ἀλλὰ

τίποτε δὲν μοιάζει περισσότερο μὲ τὸν φανατικὸ ἀριστερό, ἀπὸ τὸν φανατικὸ δεξιό. Ἡ ἀλήθεια δὲν χρειάζεται κόμματα, χρειάζεται ἀνθρώπους διατεθειμένους νὰ ψάξουν γιὰ νὰ τὴν βροῦν.

Ἐκεῖνο ποῦ καταδικάζομε ἀνεπιφύλακτα, εἶναι ἡ σταυροφορία γιὰ οἰονδήποτε σκοπὸ. Συνήθως δημιουργεῖται στὶς σταυροφορίες μιὰ ἐλάττωσις τῆς σκέψεως καὶ μιὰ ἰσοπέδωσις τῶν πνευμάτων στὰ πιὸ χαμηλὰ στρώματα. Κυριαρχεῖ μόνο μιὰ ἰδέα συλλογικὴ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ κάποιον, ποῦ τὴν ἀσπάζονται τυφλὰ οἱ σταυροφόροι.

Δοκιμασία περνᾷ ὁ διάλογος, ὅταν γίνεται μεταξύ πιστῶν καὶ μὴ πιστῶν. Ὁ μόνος τρόπος νὰ ὑπερπηδηθῇ εἶναι τὸ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι ἡ Πίστις προβάλλεται, δὲν ἐπιβάλλεται, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ μὴ πιστοὶ ὀφείλου νὰ σεβασθοῦν τὴν πίστι τῶν ἄλλων καὶ οἱ πιστοὶ νὰ μὴ θεωροῦν τοὺς ἄλλους κατώτερα ὄντα.

Δὲν ὑπάρχει ἀντίρρηση σὲ νὰ μὴ συμφωνήσουν σὲ ὠρισμένα βασικὰ θέματα. Ἀλλὰ μήπως οἱ πιστοὶ ἔχουν συμπλέγματα κατώτερότητος γιὰ τὴν πίστιν των; Συχνὰ θὰ τὸ νόμιζε κανεὶς βλέποντάς τους νὰ τὴν παρασιωποῦν καὶ νὰ ἀνέχωνται μὲ πολλὴ ἐπιείκεια τὶς κατηγορίες τῶν ἄλλων.

Τελικὰ ὁ διάλογος εἶναι δυνατὸς μόνο ἀνάμεσα σὲ λογίους ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε προκατάληψιν καὶ διατεθειμένους νὰ ἐρευνήσουν γιὰ τὴν ἀλήθεια, θυσιάζοντας τὰ προσωπικά τους συμφέροντα καὶ τὴν προσωπικὴ τους θέλησιν ὅταν ἀντιτίθενται πρὸς αὐτήν.

Ἐπὶ ὑπάρχει ἓνας ἐγωϊσμὸς μέσα στὸν κάθε ἄνθρωπο ποῦ ξυπνᾷ ὅταν δὲν τὸν περιμένῃ. Ὁ φανατισμὸς παραφυλάει. Δὲν προέρχεται οὔτε ἀπ' τὴν θρησκεία οὔτε ἀπ' τὴν δύναμιν μιᾶς σωστῆς ἰδέας. Μᾶλλον προέρχεται ἀπ' τὴν ἔλλειψιν αὐθεντικῆς θρησκείας κ' ἀπ' τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κυριαρχήσῃ ἡ προσωπικὴ ἰδέα τοῦ καθενός. Κι' ὅμως θᾶπρεπε νᾶναι ἕτοιμος νὰ τὰ θυσιάσῃ αὐτὰ ἓνας λόγιος.

Ἀνάμεσα σὲ χριστιανοὺς λογίους θᾶπρεπε νὰ νοιώθῃ κανεὶς ἀδελφωσύνη.

Ἐπὶ ὑπάρχει συμφωνία στὴν θᾶσι τῆς ὑπάρξεως. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν διαφορὰ ἀντιλήψεων, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀδελφωσύνη. Ὁ σεβασμὸς ὑπάρχει γιὰ τὸν καθένα, ἀκόμη κι' ὅταν οἱ ἰδέες του δὲν εἶναι παραδεκτές. Καὶ στὶς πιὸ ἔντονες συζητήσεις χρειάζεται ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη. Ἐπὶ τέλους ἡ ἀποστολὴ τοῦ καθενός ἀξίζει περισσότερο ἀπ' τὶς μικρὲς προσωπικὲς ἰδέες.

Ὁ χριστιανὸς διανοητὴς καὶ ἡ Ἐκκλησία.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο, ἓνα σῶμα μελῶν ποῦ σκέπτονται. Βέβαια σέβεται τὴν προσωπικότητά των, τείνει ὅμως νὰ τοὺς ἐντάξῃ σὲ μιὰ ἰδιότυπη κοινωνία, σ' ἓνα κοινὸ πνεῦμα, ποῦ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ χριστιανὸς λόγιος λοιπὸν, ἔχει γιὰ ἀξονά του τὸν Χριστό. Ἀπ' Ἐκεῖνον δέχεται φῶς καὶ δύναμιν. Χαρακτηριστικὸ του εἶναι ὅτι ἀντλεῖ τὶς ἀρχές του ἀπ' τὸν Θεᾶνθρωπο. Δὲν θρίσκει ποτὲ μόνος ἔναντι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ συναντᾷ τοὺς συνανθρώπους του κάτω ἀπ' τὸν Σταυρό. Ἐχει τὴν θεβαιότητα πὼς δὲν εἶναι ἐγκαταλελειμμένος. Θέλει νὰ προσθέσῃ τὶς δυνάμεις του στὴν κοινὴ προσπάθεια, καὶ νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Μὲ λίγα λόγια, εἶναι ἀπ' τοὺς πιὸ βασικοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας στὸν πολιτισμὸ ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάζεται νὰ ἀφήσῃ τὴν εὐκόλῃ καὶ ἀνετη ζωὴ γιὰ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ προβλήματα ποῦ τῆς τίθενται καὶ νὰ δεχθῇ περισσότερο μὲ τὸ θεῖο ἀξιοποιώντας τὶς δυνάμεις τῆς. Εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπιρροὴ τῶν λογίων ἄν, διαβάζοντας τὴν ἱστορίαν, συγκρίνωμε τὶς ἐποχὲς ποῦ αὐτοὶ ἐπεβλήθησαν στὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὶς ἄλλες ποῦ ἐμειναν ἀδιάφοροι.

Ἐπιβάλλοντας τὸν διάλογο μεταξύ κόσμου καὶ Ἐκκλησίας, ὁ λόγιος συντελεῖ στὴν αὐξήσιν τοῦ ἀποθέματος Ἀπο-

καλύψεως πού έχει ή χριστιανική αλήθεια. Μὲ τὸν ὄρο ἀπόθεμα Ἐποκαλύψεως, ἐννοοῦμε τὸν ἀμετάβλητο χαρακτήρα τῆς Ἐποκαλύψεως πού ἰσχύει ἀπὸ τὴν ἐποχή τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Προσοχή μόνο νὰ μὴ γίνη ὁ διάλογος σύνολο ξηρῶν κανόνων πού ἀπέχουν πολὺ ἀπ' τὴν πραγματικότητα. Ἐκεῖνος πού εἶπε «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια» εἶπε καὶ «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή».

Βέβαια ἡ ἀλήθεια δὲν ἀλλάζει, ἀλλάζουν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἔτσι ἡ χριστιανική ἀλήθεια πρέπει ν' ἀνανεώνεται, ἀντλώντας τις ἀπαντήσεις στὰ νέα προβλήματα πού τῆς παρουσιάζονται ἀπ' τὸ ἀπόθεμα Ἐποκαλύψεως πού ἔχει. Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι ἀνεξάντλητος καὶ ἀμετάβλητος θησαυρὸς πού τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἀποκαλύπτει καινούργια πλοῦτη.

Τὰ γεγονότα καλοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ δράσῃ. Ἄν ὁ λόγιος εἶναι δεμένος καὶ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησία, τότε μπορεῖ νὰ προσφέρῃ σωστὴ σκέψι καὶ δράσι.

Πίστις στὸν Χριστὸ ἀπαιτεῖται ἀπ' τὸν λόγιο ἀλλὰ καὶ πίστις, ἐμπιστοσύνη στὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν ὁποία μιλεῖ ὁ Χριστὸς καὶ τὴν ἔχει ὁ ἴδιος προσδιορίσῃ. Δὲν μπορεῖ ὁ λόγιος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἱεραρχία τῆς. Προορισμὸς του εἶναι νὰ σκεφθῆ τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς Ἀλήθειας.

Πολὺ δύσκολος προορισμὸς! Ἱστορία καὶ Ἐποκαλύψις εἶναι δύσκολο νὰ συνυπάρξουν. Ἐδῶ θὰ προσπαθῆσωμε νὰ ἀναφέρωμε ὠρισμένες σκέψεις πού ἴσως βοηθοῦν στὴν ἐπιτυχία τῆς συνυπάρξεως αὐτῆς.

Τί πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ λόγιος: Πρῶτα μιὰ διπλὴ μόρφωσι. Ἐπιστημονικὴ καὶ θρησκευτικὴ. Ἡ δευτέρα εἶναι πιὸ δύσκολη γιατί ἔχει καταντήσῃ προνόμιο τοῦ κλήρου μόνο. Πῶς μπορεῖ ἕνας λαϊκὸς ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις θεολογικές; Ὁρισμένες σχολές τῆς Δύσεως προσέθεσαν ὠρισμένες ὄρες παραδόσεων θρησκευτικῶν στὰ προγράμματά τους, ὅμως οἱ ἐιδικό-

τητες καὶ μιὰ σχετικὴ ἀδιαφορία καὶ ραθυμία, συντελοῦν στὸ νὰ ἀτονίσουν οἱ παραδόσεις.

Οἱ γνώσεις τοῦ σχολείου εἶναι λίγες, ἀλλὰ καὶ πολλὲς νὰ ἦσαν, ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν διδάσκεται μιὰ γιὰ πάντα. Ἐξακολουθεῖ σὲ ὄλη τὴν ζωὴ καὶ προσαρμόζεται στὰ προβλήματα τῆς κάθε ἡμέρας. Ὁ λόγιος λοιπὸν πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ τροφοδοτῆ τὴν Πίστι του μὲ συνεχῆ μελέτη βιβλίων ἢ ἀκροάσεις διαλέξεων. Ὁ μόνος τρόπος νὰ ἀποκτηθοῦν οἱ ἀπαραίτητες γνώσεις εἶναι ἡ Πίστις μὲ ἐμβάθυνσι καὶ σκέψι.

Οἱ χριστιανοὶ λόγιοι δὲν μποροῦν νὰ πιστεῦν πὼς θὰ σώσουν τὸν κόσμον. Αὐτὸ εἶναι ἔργον Θεοῦ. Ἐκεῖνο ὅμως πού πρέπει νὰ πιστεῦν ἀκράδαντα εἶναι ἀκριβῶς πὼς ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸν ἄνθρωπο, καὶ στὰ δικά Του χέρια γίνονται διάκονοι. Δὲν καταδικάζουν τοὺς μὴ χριστιανούς. Μόνο πού μὲ τὸν τρόπο ζωῆς των ἀρνοῦνται τὸν πесоμισμὸ καὶ τὴ ἀπογοήτευσί των μὴ χριστιανῶν.

Πολλοὶ λένε πὼς πρέπει νὰ τὰ ἀπαρνηθοῦν ὅλα καὶ νὰ ξαναρχίσουν ἀπ' τὴν ἀρχή. Αὐτὸ τὸ «ὅλα» δὲν γίνεται οὔτε σὲ ἀπλὸ φιλολογικὸ ἐπίπεδο, πολὺ λιγώτερο στὴν Πίστι. Ἐξ ἄλλου θὰ ἦταν σὰν νὰ παραδέχονταν πὼς γιὰ ἕνα διάστημα ὁ Θεὸς ἐγκατέλειψε τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν ὑπόσχεσι πού ἔδωσε.

Κίνδυνος γιὰ τοὺς χριστιανούς λογίους εἶναι τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν Ἐκκλησίαν γιὰ προσωπικοὺς σκοπούς. Ἡ Ἐκκλησία ἔγινε γιὰ νὰ δώσῃ θεία ζωὴ στοὺς ἀνθρώπους, ὄχι γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα.

Ὁ χριστιανὸς λόγιος καλεῖται νὰ προφυλάξῃ τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ πνευματικὰ παράσιτα. Μυθιστορήματα ἢ κληματογραφικὰ ἔργα μὲ τὸ πρόσχημα τῆς πνευματικότητος παίζουν μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ βεβηλώνουν τὴν ἀλήθεια πού δεχθήκαμε ὅλοι ἀπ' τὸν Χριστό. Μιὰ δυνατὴ Πίστις, γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐμπνέει τὰ ἔργα τοῦ λογίου, ὥστε νὰ ἀνυψώνουν ἐκεί-

νους πού θά τά δεχθούν. Ἡ ἐπίδρασις μιᾶς τέτοιας Πίστεως φαίνεται ὡς τὰ κατάβασθα τοῦ εἶναι. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔργα τοῦ χριστιανοῦ λογίου εἶναι σφραγισμένα μὲ τὴν Πίστι του, χωρὶς φυσικά ἢ ἐπίδρασις αὐτὴ νὰ ἔχη διαθέσεις προσηλυτισμοῦ. Εἶναι θέμα διανοητικότητος. Ὁ χριστιανὸς καλλιτέχνης δὲν κηρύττει, δὲν διδάσκει. Ἐκφράζει τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμου μὲ τὴν τέχνη του. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι προπαγάνδα, εἶναι Ἀλήθεια πού φαίνεται. Εἶναι ζωτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐμπειρία, μιὰ ἐμπειρία πού δέχεται ὠρισμένα δεδομένα.

Ὁ Σάρτρ μίλησε γιὰ ὑπαρξιακὴ ἐκλογή στὸ κέντρο τοῦ καλλιτεχνήματος. Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐκλογή προβάλλει ὁ καλλιτέχνης σ' ἓνα δημιούργημα καὶ στὸ ὕψος αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς ἐπιδρᾷ ἡ Πίστις χωρὶς νὰ θιάσῃ τὴν αὐτονομία τῆς Δημιουργίας. "Ἄν ἡ Πίστις ὑπάρχῃ, τότε τυλίγει τὴν ὑπαρξιακὴ ἐκλογή καὶ δίνει δύναμι στὸ χριστιανικὸ ἔργο. "Ἔτσι ἓνα τέτοιο ἔργο δημιουργίας φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ σεβασμοῦ γιὰ τὴν Δημιουργία πού εἶναι ἔργο Θεοῦ, καὶ γιὰ τὴν εἰδικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των.

Γι' αὐτὸ ἓνας χριστιανὸς καλλιτέχνης δὲν παρουσιάζει ἔργα σαδιστικά πού ἀρέσκονται νὰ γελοιοποιοῦν τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν ἀμαυρώνουν, νὰ τὸν γκρεμίζουν. Ἴσως λεχθῆ πὼς ὁ καλλιτέχνης δὲν πρέπει νὰ ὁμορφαίνῃ τὴν ἀλήθεια. Σωστό. Ὅμως μπορεῖ νὰ τὴν ἐκφράζῃ κι' ὄχι νὰ τὴν φωτογραφίζῃ, νὰ τὴν δείχνῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὸ νὰ τὴν ἐξηγῆ.

Κατηγορεῖται ἀκόμη ὁ καλλιτέχνης πού θέλει νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς ἄλλους στὴν ἀρετὴ (ἴσως δικαίως, ἂν ὁ προσηλυτισμὸς ἀλλοιώνῃ τὴν δημιουργία), ἀντίθετα συγχωρεῖται εὐκόλα ὁ ἀπόστολος τῆς εἰδωλολατρείας, τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Γιατί; Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις καταστρέφεται, θιάζεται ἡ Δημιουργία.

Θεωροῦμε, ἀνεξαρτήτως αἰσθητικῆς πὼς δὲν εἶναι ἔργο ἀληθείας τὸ νὰ δειχνεῖται στὴν Τέχνη μόνον ἡ ἄσχημη πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου. Στὸν κάθε ἄνθρωπο ὑπάρχει ὑγεία, διαφορετικὰ δὲν θά ὑπῆρχε ζωὴ. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν Τέχνη. Ἡ Τέχνη δὲν ἀναπτύσσεται στὸν θάνατο. Ἄν κοιτάξῃ θαυτέρα ὁ καλλιτέχνης, θά βρῆ πηγὲς αἰσιοδοξίας παντοῦ. Δὲν μπορεῖ ἡ Τέχνη πού ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὴν ἄσχημη πλευρὰ τῆς ζωῆς νὰ μὴν ἐπηρεάσῃ τελικὰ τοὺς ἀνθρώπους. Δείχνοντας συνεχῶς τὴν δυστυχία τοῦ κόσμου, ἡ Τέχνη σκοτώνει τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸν δυναμισμό τῆς κοινωνίας.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅπωςδὴποτε, πῶς πολῦτιμος ἀπ' τὴν Τέχνη. Ἄν λοιπὸν ἡ Τέχνη βοηθῆ στὴν κατάπτωσι τῆς κοινωνίας, ἀποτυγχάνει πρῶτα σὰν Τέχνη. Οἱ ἄνθρωποι, κι' ἂν στὴν ἀρχὴ τὴν παραδεχθούν, τελικὰ θά τὸ καταλάβουν πὼς εἶναι ἐχθρὸς τους καὶ ἡ ἀντίδρασίς τους θά εἶναι βίαιη. Ἰδιαιτέρως οἱ νέοι, πού ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὴ ζωὴ, δένονται μὲ τὴν ζωὴ καὶ ἀναζητοῦν τὰ ἰδανικά πού θά τοὺς πείσουν γιὰ τὴν ἀξία τῆς.

PAUL-EMILE ROY

Ἀπόδοσις Σοφ. Κονιόρδου

Τώρα που η τετάρτη και τελευταία φάσις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ἐτελείωσεν, ἀξίζει νὰ προσέξωμεν ἕνα βασικὸν θέμα πού ἀπασχόλησε τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς συνέδρους καὶ εἰς τὰς προηγουμένας φάσεις. Εἶναι τὸ περίφημον θέμα περὶ τῆς θέσεως τῶν λαϊκῶν μέσα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ παραθέτομεν τέσσαρας συντόμους εἰσηγήσεις καθολικῶν ἐπισκόπων, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνώσθησαν εἰς τὰς πρώτας φάσεις τοῦ Κοινοβουλίου καὶ αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ τεύχος Council Speeches of Vatican, edited by H. Küng, Y. Congar, D. O' Hanlon, Glen Rock N. Jersey (1964). Τὸ ὕλικόν αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπεξεργασίαν εἰς τοὺς ἰδικούς μας θεολόγους καὶ ἐκκλησιαστικούς.

Ἡ ἹΕΡΩΣΥΝΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ

Ὑπὸ Ε. J. De Smedt, ἐπισκόπου Brugés.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ὑπέρτατος καὶ αἰώνιος Ἀρχιερεὺς. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλαθε τριπλοῦν λειτούργημα ἀπὸ τὸν Πατέρα. Τὸ ἱερατικὸν λειτούργημα ἢ τὸ λειτούργημα τοῦ ἐξαγιασμοῦ, τὸ προφητικὸν λειτούργημα ἢ τὸ λειτούργημα τῆς διδασκαλίας, τὸ βασιλικὸν λειτούργημα ἢ τὸ λειτούργημα τοῦ ἄρχειν.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ζῆ πράγματι καὶ τώρα εἰς τὸν λαϊκὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν κἀνῃ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν συμμετοχὴν εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἱερέως, τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως. Ἐπομένως:

1. Ὁ λαϊκὸς καλεῖται νὰ ζῆσῃ ἐνωμένος μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἱερατικὸν τοῦ λειτούργημα.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ πνευματικὴν λατρείαν διὰ τοῦ λαϊκοῦ, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Πατὴρ καὶ νὰ γίνεται ἐξίλασμός διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ λαϊκὸς, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξαγιασθῆ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ χρίσματος ἐν Χριστῷ Ἱερεῖ, πρέπει νὰ προσφερθῆ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, εἰς Αὐτὸν καὶ δι' Αὐτοῦ.

Ἡ τήρησις τῶν ἐξωτερικῶν καλῶν ἔργων δὲν εἶναι ἀρκετὴ, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ λαϊκοῦ πρέπει νὰ εἶναι θρησκευτικὴ καὶ νὰ κατευθύνεται πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ λαϊκὸς πρέπει νὰ προσεύχεται μετὰ τὸν Χριστὸν, νὰ φέρῃ γενναιοδωρα εἰς

πέρας τὴν καθημερινὴν του ἐργασίαν καὶ νὰ ὑπομένῃ ὑπομονητικὰ τὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς διὰ νὰ ἐπανορθώσῃ τὶς ἁμαρτίαι τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας ὥστε νὰ προσφέρῃ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς Αὐτὸν «Θυσίαν ζώσαν, Ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν». (Ρωμ. ιβ' 1) Αὐτὴ ἡ ἔνωσις τοῦ λαϊκοῦ μετὰ τὸν Χριστὸν Ἱερέα φθάνει τὸν κολοφῶνα, ὅταν ὁ λαϊκὸς συμμετέχῃ εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

2. Ὁ λαϊκὸς καλεῖται νὰ ζῆσῃ ἐνωμένος μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀσκήσῃ τὸν ρόλον τοῦ προφήτου.

Ὁ λαϊκὸς ἐν Χριστῷ ὀφείλει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν πατέρα τὴν καθημερινὴν του προσπάθειαν, ὥστε νὰ μαρτυρῇ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ λαϊκὸς, φωτισμένος μετὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐνωμένος μετὰ τοὺς ἄλλους προσωπικά, ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Ἀνάμεσα εἰς τὸν κόσμον ὁ λαϊκὸς πρέπει νὰ σκέπτεται ὅτι ἡ εὐφυΐα του, ἡ θέλησίς του καὶ αἱ αἰσθήσεις του, τὸ σῶμα του καὶ τὰ ὄργανα τῆς ἐργασίας του εἶναι πράγματα πού ἔχουν ἐξαγιασθῆ διὰ τοῦ σκοποῦ τῶν καὶ τὰ ὁποῖα τοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς μετὰ τοὺς ὁποῖους ζῆ, ἐκεῖ ὅπου ἐργάζεται καὶ διασκεδάζει, σ' αὐτὸ τὸν κόσμον τῶν ἐπιχειρήσεων, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖ ὅλες αὐτὰς τὶς δωρεὰς γιὰ νὰ δείχνῃ τὴν ἀληθινὰ ἔμπρακτον χριστιανικὴν ζωὴν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ

δέν είναι θεωρία, αλλά ένας κανών ζωής ο οποίος διεισδύει σ' ολόκληρη την καθημερινή πρακτική ζωή. Είς την εποχήν μας, διά μέσου του λαϊκού, ο Χριστός επιθυμεί νά δείξη με ένα είδος έμπειρίας κι' έπαληθεύσεως τί είναι τó Εύαγγέλιον, καθώς Αὐτός ó ἴδιος, ζώντας κάποτε ανάμεσα σέ ανθρώπους στήν Παλαισίνη μᾶς ἔδωσε ένα παράδειγμα, οὕτως ὥστε νά μπορέσωμε νά τó ἀκολουθήσωμε.

Ἐπί πλέον ó Προφήτης Χριστός ἐκήρυξε τήν διδασκαλία του διά τοῦ λόγου. Στήν εποχή μας, διά μέσου τοῦ λαϊκού, ó Χριστός θέλει νά κηρύξη στήν ἀνθρώπινη οἰκογένεια τίς ἠθικές ἀξίες καί ἀλήθειες τῆς πίστεως. Ὁ λαϊκός, λοιπόν, ἐνήμερος τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καί φλεγόμενος ἀπό τήν ζῶσα πίστι, δίνει μέ τόν Ἰησοῦ νά διδάσκη ταπεινά, μέ ἐμπιστοσύνη καί θάρρος τόν λόγον τοῦ Θεοῦ στήν οἰκογένειά του καί στήν κοινωνική του ζωή, οὕτως ὥστε ó λόγος τοῦ Κυρίου νά «τρέχη καί νά δοξάζεται» (Β' Θεσσ. Γ' 1) καί ἡ χριστιανική λύσις τῶν προβλημάτων νά γίνεται γνωστή εἰς τήν σύγχρονον κοινωνίαν. Ὁ λαϊκός ἀρχικῶς ἀκούει τήν Καθολική διδασκαλία ἀπό τοὺς Ἀποστόλους καί τοὺς διαδόχους τῶν. Ἄλλά ó ἴδιος ó λαϊκός διά τó ὑπερφυσικό ἐνστίκτου τῆς πίστεως παίρνει ἐνεργό μέρος εἰς τήν κατανόησιν αὐτῆς τῆς διδασκαλίας, κατευθύνεται ἀπό τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας—ὄργανα τοῦ Προφήτου Χριστοῦ, διά τῶν ὁποίων προφυλάσσεται ἡ Ἐκκλησία ἀπό τήν προδοσία τῆς πίστεως— ἀποκτᾶ μιᾶ θαυτέρα κατανόησι τῆς διδασκαλίας καί γίνεται ἱκανός νά τήν ἐφαρμόσῃ μέ περισσότερη ἀκρίβεια στήν καθημερινή ζωή.

3. Ὁ λαϊκός καλεῖται νά ζῆσῃ ἐνωμένος μέ τόν Χριστόν καί νά ἀσκήσῃ τόν ρόλον τοῦ βασιλέως.

Ὁ Χριστός δέν ἐδίδαξε ἀπλῶς τήν ἀλήθειαν εἰς τήν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, ἀλλά ἄρχισε ν' ἀνακαινίζει τά πάντα ἐν Αὐτῷ. Ποίος ἦτο ó βασιλικός ρόλος τοῦ Ἰησοῦ ὅταν ζοῦσε στήν γῆ; Ὅχι

θέβαια ζωή δόξης, ἀλλά ένας βαθμιαῖος ἀγών, γεμᾶτος μόχθο, σύμφωνα μέ τήν θέλησιν τοῦ Δημιουργοῦ καί οὐρανοῦ Πατρός, γιά νά ρυθμίσῃ τó φυσικόν καί ὑπερφυσικόν ἐπίπεδον τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί νά διαποτίσῃ αὐτήν τήν ζωήν μέ ἀγάπην. Διά τῆς ἐπιγείου ζωῆς του σ' αὐτό τόν κόσμον ó Χριστός ἄρχισε μιᾶ καινούργια τάξιν πραγμάτων καί ἐκέρδισε γιά τοὺς ἀνθρώπους καινούργια δύναμι.

Διότι μέ τήν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνθρωπότης βρῆκε τήν δύναμιν, διά τῆς ἐργασίας καί μέ τίς ἀνθρώπινες πραγματικότητες νά ἐπιτύχῃ ένα ὑπερφυσικό σκοπό καί νά συμμετέχῃ καί στήν δόξαν, τήν ὁποίαν Αὐτός ὡς πρωτότοκος ἐγκαινίασε διά τῆς Ἀναστάσεως καί τῆς Ἀναλήψεώς Του.

Στήν εποχή μας διά τῆς βοήθειας τοῦ λαϊκού, ó Χριστός ἐτοιμάζει βαθμηδόν τόν ἐξαγιασμόν τοῦ κόσμου.

Ζητοῦμε ἀπό τόν λαϊκό ἐπομένως νά ἐξαπλώσῃ τήν βασιλεία τῆς εἰρήνης πρώτα σ τ ὂ ν ἔ α υ τ ὁ τ ο υ, «ἐνδύσασθαι τόν κοινόν ἀνθρωπον τόν κατὰ Θεόν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνη καί οσιότητι τῆς ἀληθείας» (Ἐφ. Δ'. 24).

Μ' αὐτό τόν τρόπο θά κατευθύνωνται ἡ ψυχὴ καί τó σῶμα, καθώς ὅλα τά ὑλικά πράγματα, τά ὁποία κάθε χριστιανός λαϊκός χρησιμοποιεῖ σύμφωνα μέ τήν φυσικήν τάξιν, πρὸς δόξαν Θεοῦ καί ὠφέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἄλλά ó Χριστός θέλει περισσότερα. Θέλει διά τοῦ λαϊκού νά ἐξαπλώσῃ σιγά-σιγά τόν εἰρηνικόν του νόμον σέ ὅλην τήν παγκόσμιον τάξιν. Διά τῆς ταπεινῆς του ὑπηρεσίας εἰς τήν κοινωνίαν ó χριστιανός λαϊκός πρέπει νά συνεργάζεται μέ ὅλους τοὺς καλοπροαιρέτους ἀνθρώπους, οὕτως ὥστε διά τῆς καλλιέργειας καί τῶν νόμων ν' ἀποκαθίσταται ἡ ἀρμονία εἰς τήν οἰκογένεια, εἰς τήν κοινωνίαν, εἰς τó κράτος καί τήν διεθνή ζωή. Χριστιανική τάξις ἀνθρώπων εἶναι ἐν ὀλίγοις, ó τελικός σκοπός. Διά τοῦ λαϊκοῦ ó Χριστός θέλει νά χρησιμοποιήσῃ τήν τεχνικήν καί ἐπιστημονικήν πρό-

οδον οὕτως ὥστε ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπίνῃ οἰκογένεια νὰ ζῆ μὲ περισσότερη ἀνθρωπιὰ, νὰ μπορῆ ν' ἀπολαύσῃ καλλίτερα τίς εὐεργεσίας τῆς μορφώσεως καὶ νὰ φθάσῃ πρὸ κοντὰ στὴν ἀληθινὴ εἰρήνη, εὐτυχία κ' ἔλευθερία τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, προσδοκώντας τὴν χαρὰ πού ἐλπίζει καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ λύτρωσις τοῦ Χριστοῦ ἀληθινὰ «παίρνει σάρκα» σ' ἐπίγειες πραγματικότητες. Τότε τὰ πάντα ἀγιάζονται καὶ τὰ πάντα ἀνακαινίζονται ἐν τῷ εἰρηνικῷ νόμῳ τοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. Α. 10).

Αὕτῃ εἶναι ἡ εὐγενικὴ κλῆσις τοῦ λαϊκοῦ, ὁ ὁποῖος συμμετέχει εἰς τὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλὰ ποιὲς εἶναι οἱ σχέσεις πού ἐγκαθίδρυσε ὁ Χριστὸς μεταξύ αὐτῆς τῆς γενικῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς λειτουργικῆς ἱερωσύνης τὴν ὁποίαν ἐμπιστεύθηκε εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας του;

Διὰ νὰ καταστήσῃ ἱκανὸ τὸν λαϊκὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἱερατικὸν προφητικόν, καὶ βασιλικὸν ὑπόργημα, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ὑποστηρίζεται, νὰ διδάσκηται καὶ νὰ διοικῆται ἀπὸ τὰς ἀρχάς τῆς Ἁγίας Ἱεραρχίας.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιερεὺς ἐργάζεται εἰς τὸ ἱερατικὸν λειτουργημα τῆς Ἱεραρχίας ὥστε νὰ μπορῆ ὁ λαϊκὸς νὰ προσεγγίξῃ τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν τῆς λυτρώσεώς μας καὶ τὰ μυστήρια καὶ τὴν χάριν πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτά.

Διὰ τοῦ προφητικοῦ λειτουργήματος, πού ἔχει ἐμπιστευθῆ εἰς τὴν Ἱεραρχίαν, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνοίγει εἰς τὸν λαϊκὸν ἕνα ἀσφαλῆ δρόμο διὰ μίαν αὐθεντικὴν γνῶσιν καὶ μίαν βαθύτερη ἔρευνα τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου.

Διὰ τοῦ βασιλικοῦ λειτουργήματος τῆς Ἁγίας Ἱεραρχίας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἀφίνει τοὺς λαϊκοὺς ὀρφανούς εἰς τὸ ἐξαιρετικὰ δύσκολον καθῆκον τῆς ἀνακαινίσεως ὅλων τῶν πραγμάτων ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ ἀπομακρύνεται καὶ ἐπιστρέφει διὰ νὰ τοὺς δίδῃ θάρρος, ὥστε οἱ καρδιές τους νὰ πλημ-

μυρίζουν ἀπὸ χαρὰν, τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ἀφαιρέσῃ.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ

Ἐπὶ Ernest Primeau, Ἐπισκόπου τοῦ Μάντσεστερ

Εἰς τὴν ὑπέροχη προσφώνησιν τὴν ὁποίαν ἀπήλυθε ὁ ἀνώτατος Ποντίφηξ εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου ἐτόνισεν τὴν ποιμαντορικὴν τῆς σπουδαιότητα διὰ τὴν σχέσιν μεταξύ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἀκολουθώντας αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα ἐπάνω ἀπ' ὅλα, ὅταν συζητοῦμε τὸ θέμα τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν, τὸ ὅλον ἐξαναμένο ἐνδιαφέρον τῶν λαϊκῶν διὰ τὸν εἰδικὸν ρόλο τὸν ὁποῖον ἔχουν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲν τὸ κάνωμε, ὅτι προτείνει ἢ θεσπίζει ἡ σύνοδος δὲν θὰ ἔχη καμμιὰ ἀπήχησιν, καὶ πολὺ δικαιολογημένα.

Πρέπει βεβαίως ν' ἀποφύγωμε τὸν κίνδυνον τῶν γενικοτήτων, ἐν τούτοις μποροῦμε ἀφόβως νὰ ποῦμε ὅτι ὁ σημερινὸς λαϊκὸς συναισθανόμενος τίς δυνατότητές του, δὲν θ' ἀνεχθῆ πλέον νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς ἕνα παθητικὸν μέλος ὑποτασσόμενος τυφλὰ εἰς τὰς ἀρχάς τῆς Ἐκκλησίας ὡς «ἄφωνος ἄμυθος».

Ἀπεναντίας, σὲ πολλὰς περιοχὰς ὑπάρχουν πολλοὶ πιστοὶ καὶ καλῶς κατηρτισμένοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν νὰ εἰσακουσθοῦν ὅταν ἀναφώνωνται προβλήματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν κάποια ἐιδικὴν ἱκανότητα, τὴν ὁποίαν συχνὰ ὁ κληρὸς στερεῖται. Ἐπιθυμοῦν σφοδρῶς νὰ λάθουν μέρος εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐργασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ βεβαίως ἔχουν τὴν καλὴν πρόθεσιν νὰ ἐνεργήσουν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, ἀλλὰ θέλουν νὰ εἰσακουσθοῦν ἀπὸ τὴν Ἱεραρχίαν εἰς τοὺς τομεῖς ὅπου ἔχουν ἐιδικὴν ἱκανότητα. Περιμένουν νὰ τοὺς ἐμπιστευθῆ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα.

Ἐχουν μίαν βαθεῖαν ἀγάπην διὰ τὴν Ἁγίαν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ ἐκφρά-

ζουν μεγάλο σεβασμόν και έμπιστοσύνην εις την νόμιμον εκκλησιαστικήν αρχήν. Συγχρόνως, όμως, συναισθάνονται την ιδικήν των άξίαν και ίκανότητα, όχι μόνο εις έγκόσμιες ύποθέσεις, αλλά και εις ζητήματα τὰ όποια άνήκουν εις την έσωτερικήν ζωήν της Έκκλησίας. Έκείνο πού κυρίως θεωρούν άπολύτως άπαραίτητον είναι ένας έλεύθερος διάλογος αυτών με την Έραρχίαν της Έκκλησίας, ούτως ώστε να είναι εις θέσιν να προωθήσουν τó κοινόν καλόν της Έκκλησίας, όπως έχουν ύποχρέωσιν, και να ξεκαθαρίσουν τόν ειδικόν ρόλον του λαϊκού εις την ιεραποστολήν. Αυτή ή οικουμενική Σύνοδος, διά της Προνοίας του Θεου, επέτυχε ήδη αρκετά καλά να προκαλέση αυτόν τόν διάλογον. Άνεπτέρωσε μεγάλες έλπίδες εις τούς λαϊκούς και έπροκάλεσε πολλές άπορίες, μεταξύ τών όποιων αυτήν την σπουδαιοτάτην: Ποιά είναι ή άρμόζουσα θέσις της έλευθερίας και της έξουσίας; Εάν τó Συνέδριον δέν άπαντήση εις αυτό τó έρώτημα σχετικώς με την σχέσιν έλευθερίας και έξουσίας, άναμφιβόλως α) θ' άναπτυχθή μία πικρία τών λαϊκών προς την έξουσίαν της Έκκλησίας β) θ' αυξάνεται ή άδιαφορία τών λαϊκών οί όποιοι θά τηρούν τούς νόμους της Έκκλησίας παθητικά, αλλά θά μένουν άμέτοχοι εις την ζωήν και την άποστολήν της και γ) εις ώρισμένας περιπτώσεις, δυστυχώς, θά υπάρξη άποστασία εκ της πίστεως και της Έκκλησίας.

Έπί πλέον, διά να προοδεύση ή Έκκλησία, χρειάζεται την βοήθειαν τών λαϊκών, κυρίως τών διανοουμένων. Η Έκκλησία όμως δέν θά μπορέση να χρησιμοποιήση ποτέ την βοήθειαν και την συμβουλήν των, εάν δέν άναγνωρίση την νόμιμον έλευθερίαν της δράσεως, τó αίσθημα της πρωτοβουλίας των, και εάν δέν είναι έτοιμη να ζητήση με τόν πρόποντα σεβασμόν την συμβουλήν των σε ζητήματα εις τὰ όποια είναι κυρίως άρμόδιοι.

Συχνά όμιλούμεν πολύ διά την άναγκη ύπακοης, σεβασμού και ύποταγής

και δέν τονίζομε αρκετά την προσωπικήν ευθύνην, την έλευθερίαν της πρωτοβουλίας ή όποια πρέπει ν' άναγνωρίζεται εις τούς λαϊκούς με πραγματική διάθεση. Έν τούτοις είναι μέλη του Μυστικού Σώματος του Χριστού.

Δέν πρέπει να διδάσκονται συνεχώς τὰ καθήκοντά των της ύποταγής και του σεβασμού, ώσαν να συνωψίζετο όλόκληρη ή κλήσις των εις τέσσαρας λέξεις: Πίστις, προσευχή, ύπακοή και πληρωμή.

Δέν πρέπει να λησμονούμεν ότι ό άφωτισμένος λαϊκός σέβεται πολύ την εκκλησίαν και την άγαπή όπως έμεις την άγαπούμε, αλλά έπιθυμεί να λάθη ένεργόν μέρος εις την άποστολή της. Δέν θέλει να τόν μεταχειρίζεται ή Έκκλησία σαν ένα άπλοον έντολοδόχον του κλήρου και της Έραρχίας, αλλά να τόν δέχεται σαν ένα λαϊκόν με την δικήν του θέσιν εις την άποστολήν της, ως ένα άνθρωπον, του όποιου ό ειδικός ρόλος του λαϊκού είναι καθωρισμένος και έπιδοκιμάζεται από την Έκκλησία.

Όλα αυτά έχουν πολύ μικρά σημασία, εάν δέν δηλώσωμε χωρίς δισταγμό πώς ειλικρινά άναγνωρίζομε την άρμοδιότητα τών λαϊκών, εάν δέν πούμε ότι είμεθα έτοιμοι να τούς άκούσωμε, και πάνω απ' όλα εάν δέν άναγνωρίσωμε τó δικαίωμα των να συνεχίσουν την πνευματική τους δραστηριότητα με την έξουσιοδότησιν της Έραρχίας, έλεύθερα και με άμοιβαία έμπιστοσύνη. Σύμφωνα με αυτή την κατεύθυνσιν, έμεις οί έπίσκοποι πρέπει να προσπαθήσωμε να ιδρύσωμε και να οργανώσωμε ένα είδος «Ίνστιτούτων» ούτως ώστε κάθε έπισκοπή να έχη τόν μηχανισμόν, διά του όποιου οί λαϊκοί—και κυρίως οί περισσότερον μορφωμένοι—θά είναι εις θέσιν να έπικοινωνούν με τούς έπισκόπους και τούς ιερείς. Σήμερον όμιλώ διά τούς λαϊκούς και μεταφέρω τας έπιθυμίας των εις την Σύνοδον. Και άλλοι έπίσκοποι ώμίλησαν δι' αυτούς κατά παρόμοιον τρόπον. Και τώρα παρακαλώ όπως οί λαϊκοί εισακουσθούν από τούς Πατέρας, δη-

λαδή, οί «άκροαταί» πού είναι παρόντες σ' αὐτή τήν αίθουσα νά άκουσθοῦν ώς εκ- πρόσωποι όλων τῶν λαϊκῶν.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΔΑ·Ι·ΚΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΕΩΣ

Υπό Joseph Hoffner Ἐπισκόπου Münster.

Ἐχω νά κάμω δύο παρατηρήσεις:

1. Ἡ άποστολή τοῦ λαϊκοῦ συνίσταται, πάνω άπ' όλα καί κυρίως, όχι εἰς μίαν εκπλήρωσιν καθηκόντων, τά όποία όρίζονται άπό τήν Ἱεραρχία διά τοὺς λαϊκοὺς, αλλά εἰς τό παράδειγμα μιᾶς άληθινά χριστιανικῆς ζωῆς καί εἰς τήν άποδοχήν τῆς εὐθύνης τῆς άνακαινίσεως τῆς προσκαίρου τάξεως σύμφωνα μέ τίς άρχές τῆς δικαιοσύνης καί τῆς άγάπης. Αὐτή ἡ τάξις ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διά τήν σωτηρίαν ψυχῶν, τόσον σέ πολιτικά όσον καί σέ κοινωνικά καί οικονομικά προβλήματα. Διότι αἱ κοινωνικά καί πολιτικά συνθήκαι εἶναι συχνά τόσον αντίθετοι πρὸς τήν δικαιοσύνην καί τήν άγάπην, ώστε πολλοί άνθρωποι θεωροῦν σχεδόν άδύνατον νά ζήσουν μίαν άληθινά χριστιανικήν ζωήν καί άπωθοῦν πεισματικά τόν Χριστόν καί τήν Ἐκκλησίαν. Ἔτσι ἡ άνανέωσις αὐτῆς τῆς τάξεως εἶναι μίά ὑπέροχη μορφή τῆς άποστολῆς τοῦ λαϊκοῦ.

2. Ἡ άποστολή, ἡ όποία συνίσταται εἰς τό νά διαποτίση μέ τό χριστιανικόν πνεῦμα τήν πρόσκαιρον τάξιν άποτελεῖ κανονικά τήν ειδικήν εὐθύνην τοῦ λαϊκοῦ καί μέ αὐτό τό καθήκον ὁ λαϊκός παίζει σπουδαιότερο ρόλο άπό τόν κληρικόν, τοῦ όποίου κυρία εὐθύνη εἶναι νά κηρύττη τόν Θεόν εἰς τόν κόσμον καί νά δίδη τά θεῖα μυστήρια. Εἰς τήν σχέσηιν τοῦ πιστοῦ μέ τήν εκκλησιαστική Ἱεραρχία πρέπει νά εφαρμοσθῆ, ἡ άρχή τῆς άλλης έξαρτήσεως, μίά άρχή τήν όποίαν ἡ έγκύκλιος Quadragesimo Anno όνομάζει «άρχή σπουδαιότατης σημασίας». Ἐπί πλέον ὁ Πίος 12ος σαφῶς εδήλωσε ὅτι ἡ άρχή τῆς έξαρτήσεως συγκρατεῖ κάθε κοινωνία, άκόμη καί τήν Ἐκκλησίαν, ὑπό τόν όρον ὅτι ἡ ἱεραρχική τῆς ὑφῆ πα-

ραμένει άθικτος (Προσφώνησις 2 Φεβρουαρίου 1946). Αὐτό σημαίνει ὅτι αὐτά πού μποροῦν νά κάνουν μόνοι οἱ έφημέριοι, δέν πρέπει νά τά αναλαμβάνουν οἱ έπίσκοποι καί άκριβῶς εκείνα τά όποία—άφίνοντας τήν ἱεραρχική ὑφῆ τῆς Ἐκκλησίας άθικτον—μποροῦν νά κάμουν οἱ έπίσκοποι ἢ τά έπισκοπικά συμβούλια πρέπει νά άφίενται εἰς αὐτούς, καθώς έπίσης εκείνα πού μπορεῖ νά εκπληρώσῃ ὁ λαϊκός μέ τήν ἰδική του πρωτοβουλία καί εὐθύνη δέν πρέπει νά τά αναλαμβάνῃ ὁ κληρος ὑπό τόν όρον ὅτι ἡ ἱεραρχική δομή τῆς Ἐκκλησίας διατηρεῖται πάντοτε.

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΑ·Ι·ΚΟΣ ΕΝ ΤΩ ΚΟΣΜΩ

Υπό Mark Mc Grath, βοηθοῦ επισκόπου τοῦ Παναμά.

Ἡ άποστολή τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν. Τά κείμενα τοῦ Συντάγματος περι Ἐκκλησίας έξετάζουν τόν λαϊκό μόνον άπό πλευράς άποστολῆς. Τό ποῖόν τοῦ ανθρώπου δέν εἶναι άνωτερον καί βασικώτερον άπό τά έργα του; Ἄλλά αὐτή καθ' έαυτήν ἡ ζωῆ τοῦ λαϊκοῦ σχεδόν δέν θεωρεῖται ὄργανον άποστολῆς—καί άποστολή έννοεῖται εδῶ μέ τήν αὐστηρά έννοιαν, δηλαδή, αὐτό πού γίνεται σύμφωνα μέ τίς «έντολές» τῆς Ἱεραρχίας καί έγγίζει άμέσως ἢ έμμέσως τήν θρησκεία. Εἶναι άλήθεια ὅτι ἔγιναν λίγα σχόλια σχετικῶς μέ τό έγκόσμιον έργον τοῦ λαϊκοῦ καί πραγματικῶς ἡ γνώμη αὐτή έτυχε καλοῦ χειρισμοῦ προτοῦ ὅμως άναπτυχθῆ έπαρκῶς περιῆλθε πάλι εἰς τό περι τῆς Ἱεραρχίας.

Τέτοια χωλαίνουσα περιγραφή δίδει μίαν άπατηλήν εικόνα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ὀλόκληρη ἡ ζωῆ τοῦ χριστιανοῦ φαίνεται νά συγκεντρώνεται εἰς τήν ὑποταγήν εἰς τήν Ἱεραρχίαν, ὡς ἕνα εἶδος κληρικῆς πυραμίδος, ὅπου ὁ λαϊκός εὐρίσκεται εἰς τήν θάσιν σάν ἕνας μικροσκοπικός κι' άσήμαντος παράγων. Ἡ κατ' άλλον τρόπον, ὀλόκληρη ἡ ὑπαρξις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τόν κόσμον θά

ἦτο ὅπως ἡμεῖς σήμερον εἰς αὐτὴν τὴν αἰθουσα τῆς Συνόδου: προβάλλεται δηλ. κυρίως ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν, κατόπιν τὴν ἱερωσύνην καὶ τελικὰ συμπληρώνεται ἀπὸ μίαν μικρὰν μερίδα λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐξυπηρετοῦν εἰς τὸ ἔργον μας.

Εἶναι φανερόν, ὅτι τέτοιες εἰκόνες σὰν αὐτὲς εἶναι ἀπατηλές, διότι δὲν κατορθώνουν νὰ δώσουν ὀλόκληρη τὴν πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦτο διότι ὀλόκληρη ἡ χριστιανικὴ ζωὴ τοῦ λαϊκοῦ δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὶς σχέσεις του μὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἱεραρχίας, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὴ ἡ συνεργασία τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν εἰς ἔργα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως θρησκευτικά, εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου οἱ ἱερεῖς εἶναι τόσο λίγοι. Σήμερα, πολλοὶ λαϊκοί, στὴν πραγματικότητα οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς, δὲν ἔχουν καθόλου καιρὸν—ἢ πολὺ λίγον—νὰ διαθέσουν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἱεραρχίας εἴτε λόγῳ τῆς πτωχείας τους εἴτε λόγῳ τῆς ἀποροφῆσεως εἰς κοσμικὰ καθήκοντα. Ἀντιθέτως οἱ περισσότεροι λαϊκοὶ εἶναι ἀπασχολημένοι ὄλον τὸν καιρὸν μὲ τὶς λεγόμενες ἐγκόσμιες ἀσχολίες. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἠθικὲς ἀξίες καὶ ἡ συνείδησις τοῦ λαϊκοῦ τὸν ὑποχρεώνει νὰ εκπληρώσῃ τὸ καθῆκόν του σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ λαϊκὸς σπανίως χρειάζεται τὴν μεσολάθεσιν τῆς ἱεραρχίας. Ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται διὰ νὰ ἐνεργῇ μὲ σύνεσιν, εἶναι ἡ καλλιεργημένη συνείδησις του καὶ ὁ κληρικὸς ἔχει καθῆκον νὰ καλλιεργῇ τὴν συνείδησιν τοῦ λαϊκοῦ σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ἀντὶ νὰ τὸν ἐπικρίνῃ. Ὁ λαϊκὸς πράγματι ἀσκεῖ ἐξουσία εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐπισκόπους καὶ σὲ ὅλες τὶς κοσμικὲς δραστηριότητες καὶ ἐπαγγέλματα. π. χ. ὁ γιατρός, ὁ ἀστυνόμος, ὁ δήμαρχος καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ὑπακούουμε εἰς τὸν τομέα τῆς ἐξουσίας των, ὅπως ἀκριβῶς ὑπακούουν ἐκεῖνοι σὲ μᾶς σὲ θρησκευτικὰ ζητήματα. Μὲ ἄλλα λόγια ἕνας χριστιανικὸς πολιτισμὸς δὲν δικαιολογεῖται νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὸς, πολὺ ὀλιγώτερον κληρικὸς.

Ἴσως αὐτὴ ἡ ἀποψις νὰ φαίνεται σαφῆς καὶ ἀπλή, ὅμως περικλείει μίαν μεγάλη ἀλήθεια. Ἐμεῖς οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς βλέπομε εὐκόλα τὸ κάθε τι μὲ τὸ πρίσμα τῆς θρησκευτικῆς ἀποστολῆς τὴν ὁποῖαν ἔχομε ἀναλάβει ὡς ποιμένες τοῦ ποιμνίου τοῦ Κυρίου. Συνεπῶς μᾶς διαφεύγει εὐκόλα ἡ ἔννοια τῆς φυσικῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Ὁ Etienne Gilson συνήθιζε νὰ λέῃ: «Εἶναι πολὺ καλὸ νὰ προσφέρωμε τὴν γνώσιν μας εἰς τὸν Θεόν», ἀλλὰ «ἐὰν πρόκειται νὰ προσφέρωμε εἰς τὸν Θεὸν κάτι ἄδοξα κ' εἰλικρινά, πρέπει αὐτὸ νὰ εἶναι ἀπαραιτήτως γνώσις πραγματικῆ», διαφορετικὰ δὲν προσφέρωμε τίποτε εἰς τὸν Θεό. «Ὅλοι μας, σὰν ἀπλοὶ ἄνθρωποι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θάπτισμα, ἔχομε καθῆκον νὰ ὀργανώσωμε τὸν κόσμον μὲ γνήσια ἀνθρωπιά. Αὐτὸ εἶναι πολὺ σπουδαῖο, ἐὰν θέλωμε ν' ἀποφύγωμε τὸν πειρασμὸν νὰ θεωροῦμε ἀσήμαντους τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς πνευματικῆς καλλιουργίας, τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Μποροῦμε καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμε ὅτι διὰ τοὺς χριστιανούς πραγματικὰ γήινες ἀξίες ὑπάρχουν μὲ ἕνα ἀληθινὸ νόημα. Ὁ λαϊκὸς δὲν πρέπει μὲ τὸ πρόσχημα ἑνὸς εἰδους θρησκοληψίας—νὰ περιφρονῇ αὐτὲς τὶς ἀξίες, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀφιερῶσιν ὅλες του τὶς ἐνέργειες εἰς τὴν σταθερὰν καλλιτέρευσιν τῆς τάξεως τῆς δημιουργίας σύμφωνα μὲ τὴν χριστολογικὴ ἀρχή: ὅ,τι δὲν προσελήφθη (ἀπὸ τὸν Χριστόν) δὲν θεραπεύεται. «Τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον». Εἰς τὸν τομέα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ φυσικῶν ἀρετῶν οἱ Καθολικοὶ πρέπει νὰ ἐργάζωνται μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς καλῆς θελήσεως ἀνθρώπους, ὅπως ἀκριβῶς ἐπιμένουν μὲ τόσῃ σαφήνειαν εἰς τὴν κάθε παράγραφον τῶν ἐγκυκλίων τους οἱ Ἀνώτατοι Ποντίφηκες. Εἶναι πολὺ δυσᾶρεστο νὰ ὑστεροῦν σ' αὐτοὺς τοὺς τομείς οἱ Καθολικοί, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς μᾶς δίνει κάθε δικαίωμα νὰ περι-

μένωμεν αντίθετον συμπεριφοράν. Αὐτός δὲν εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὠμιλήσαμε ἀποκλειστικὰ διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀποστολὴν τους, ἐνῶ εἶπαμε τόσα λίγα διὰ ὅ,τι εἶναι ἀπλῶς ἀνθρώπινο; Αὐτὸ λαμβάνει μεγαλύτερα σοβαρότητα εἰς τὴν ἐποχὴν μας, εἰς τὴν ὁποῖαν κυριαρχεῖ ἡ τεχνικὴ πρόοδος καὶ ἡ νέα ἐπιστημονικὴ νοοτροπία, ἐνῶ συγχρόνως σὲ πολλὰς χώρας τεράστιος ἀριθμὸς ἀνθρώπων ὄλονεν αὐξανόμενος ζῆ σὲ ἀθλιότητα. Τὸ Εὐαγγέλιον δὲν διδάσκει «ἐν κενῶ». Τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τώρα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὶς χώρας μας τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, εἶναι ἀκριβῶς τὰ προβλήματα τῆς προόδου ποὺ ὄνειρεύονται καὶ ἡ ἀθλιότης εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκονται. Ἀγωνίζονται ἀποφασιστικὰ νὰ κτίσουν μίαν ἐπίγειον πόλι περισσότερον ἐναρμονισμένην μετὰ τὴν ἀνθρώπινην ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πολὺ συχνὰ ἡ Ἐκκλησία φαίνεται ἀπορροφημένη μόνον ἀπὸ ὑπερφυσικὰς πραγματικότητας. Αὐτὴ ἡ ἀποκλειστικὴ φροντίς διὰ τὸ ὑπερφυσικὸν μοιάζει πολὺ μετὰ τὴν «φιλοσοφία τῆς (ὑπεκ)φυγῆς», διὰ τὴν ὁποῖαν ὠμίλησε ὁ Καρδινάλιος Gracias (Ἰνδία). Ἐπιπλέον σ' αὐτὰς τὶς χώρας συχνὰ ἡ Ἐκκλησία φαίνεται νὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μετὰ τὴν παλαιὰν τάξιν-πνευματικὴν ἢ κοινωνικὴν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξωμε τὴν ἀνθρώπινην καὶ χριστιανικὴν ἔννοιαν τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν δὲν ἐξηγήσωμε ἀμέσως ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ἀποτελεῖ, τρόπον τινά, μακρυνὴν προετοιμασίαν ἢ πρόγευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐξυπηρέτησιν τῶν πραγμάτων ποὺ ἀπολαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι σ' αὐτὴν ζωὴν γιὰ νὰ διατηροῦν τὴν ἀνθρώπινον τους ὑπόστασιν, ἐὰν εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ προτείνωμε μίαν θεολογίαν σ' αὐτὰς τὶς δῆθεν γήινες πραγματικότητες, ἐὰν ἡ πίστις μας ἀναζωογονουμένη ἀπὸ

ἀγάπην δὲν ἐκδηλώνεται μετὰ ἔργα καὶ ἀλήθεια εἰς τὶς κοινωνικὰς ἐνέργειαι, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ γίνῃ ὕλιστικὴ ἢ ἐπομένῃ γενεὰ εἰς τὶς «καινούργιαι περιοχὰς τοῦ κόσμου». Ἀλλὰ ἐὰν πλησιάσωμε αὐτὸν τὸν καινούργιον κόσμον μετὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης, διὰ τοῦ ὁποῖου ὅλα τὰ ἐπιτεύγματα τῆς προόδου κατανοοῦνται καλλίτερα καὶ γίνονται περισσότερον ἐπιθυμητὰ, θὰ μπορέσωμε νὰ ἐπιτύχωμε τὸν τελικὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ὠρίσει ὁ Ἀνώτατος Ποντίφηξ Παῦλος YI διὰ τὴν σύνοδον καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι «νὰ γεφυρώσῃ τὸν σύγχρονον κόσμον» (Προσφώνησις 29 Σεπτεμβρίου 1963).

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα ἐν ὀλίγοις. Συμφωνῶ ἀπόλυτα μετὰ τὰ σχόλια τοῦ ἐπισκόπου Hervas. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ λαϊκοῦ, ἡ ὁποία δὲν πηγάζει ἀπὸ χάριν καὶ ἀγάπην, δὲν ἔχει ἀξίαν καὶ σύντομα σθῆναι. Πρέπει νὰ μοιραζώμεθα μετὰ τὸν λαϊκὸν πῶς πλατεῖα τὰ μεγάλα θαύματα τῆς ὑπερφυσικῆς ζωῆς, ἕνα καθῆκον ποὺ ἐκπληρώνεται τόσο καλὰ εἰς τὸ Cursillos de Cristiandad, ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου Hervas, διὰ νὰ ἐξαγιαζοῦν οἱ ἀνακαινισθέντες ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ τὸν κόσμον μετὰ ὕμνου καὶ λατρείαν καὶ δόξαν πρὸς τὸν Κύριον. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἐν κενῶ ἢ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ εἰς τὸ ἱεροφυλάκιον. Ἀπεναντίας οἱ χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐνισχυθῆ διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν θείων μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, ἐργάζονται ἐντατικώτερα εἰς τὸν κόσμον καὶ μέσα στὸν κόσμον κερδίζουν διὰ τοῦ ἰδρωτός τοῦ προσώπου τὴν ἰδικὴν τὸν σωτηρίαν καὶ τῶν ἀδελφῶν των. Ἡ ἀγιότης τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ θεμελιώνεται στὸν κόσμον καὶ ἡ βασιλικὴ τους ἱερωσύνη πρέπει νὰ χρησιμοποιηταὶ διὰ τὴν κατάρτησιν τοῦ κόσμου, πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀνθρώπων.

Μετάφρ. Τ. Μπόλα.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

*Άρθρον τοῦ «The Christian Century»
(Sept. 16, 1964).

Ἡ τραγικὴ παιδικὴ σταυροφορία τοῦ 1212 ἦταν μιὰ κίνησι παιδιῶν, πὺν ὑπερασπίζονταν τὴ χριστιανικὴ πίστι. Ἡ πρόσφατὴ ἐπίθεσι κατὰ τῆς θρησκείας στὴ Ρωσία—ἀντίθετη σὲ σκοποὺς ἀπὸ τὴν προηγουμένη—κατὰ κοινὴ παραδοχὴ ἀποβλέπει στὴν ἐξάλειψι τῆς πίστεως ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς χώρας αὐτῆς.

Ἐπὶ 46 χρόνια ἡ Σοβιετικὴ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα δὲν κατάφερε νὰ ξεριζώσῃ τὴν πίστι οὔτε καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ. Σὲ κάθε Σοβιετικὸ σχολεῖο, ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας εἶναι νὰ διαπλάσῃ ἀθεϊστὲς. Τὰ πάντα διδάσκονται ἀπὸ ἀθεϊστικῆς σκοπιᾶς. Τὰ βιβλία παρουσιάζουν τὰ θέματά τους μὲ τρόπο ἀθεϊστικόν. Παρ' ὅλα αὐτὰ, οἱ ἐφημερίδες παραπονοῦνται ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ νέοι καὶ παιδιὰ πὺν ἀκόμη πιστεύουν. Μιὰ ἀθεϊστικὴ ἐπιθεώρησι ἀναφέρει πὺς σὲ τρεῖς ἀστικὲς περιοχὲς πολλοὶ κάτοικοι παρακολουθοῦν θρησκευτικὰ τελετὰς. Στὸ Λένινγκραντ ὁ ἀριθμὸς τῶν βαπτίσεων καὶ τῶν γάμων μεγαλώνει.

Ἡ ἀθεϊστικὴ ἐπιθεώρησι «Ἐπιστήμη καὶ Θρησκεία» (Ἰούλιος 1963) ἀναφέρει πὺς προσεκτικὴ ἐρευνα ἀπέδειξε ὅτι ἡ πηγὴ τῆς θρησκευτικότητος τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ οἰκογένεια. Μέχρι τώρα οἱ ἀθεϊστὲς δὲν εἶχαν εἰσχωρήσει στὴ θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς οἰκογενείας.

Ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα ἔχει ἀπὸ πολὺ καιρὸ γελοιοποιήσει τὴν παλιὰ παράδοσι γιὰ ἐπίκλησι τῆς Χάριτος πρὶν τὰ γεύματα, τὶς εἰκόνες κ.λ.π. Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὶς ιδέες τοῦ Λένιν, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ἡ θρησκεία κάθε ἀνθρώπου ἀφορᾷ τὸν ἴδιον καὶ μόνον αὐτόν, δὲν ἔγινε καμιὰ ἐπέμβασι στὴ θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς οἰκογενείας.

Τώρα ὅμως ἐφαρμόζεται νέα τακτικὴ καὶ ἀναθεωρεῖται ἡ σχετικὴ νομοθεσία. Μία παράγραφος νόμου, πὺν ἐπέτρεπε τὴν ἀστυνομικὴ ἐπέμβασι ἐναντίον ὀρισμένων πα-

ρανόμων δογμάτων, ἐπεκτάθη καὶ καλύπτει ὅλα τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ομάδες πὺν παρέχουν θρησκευτικὴ διδασκαλία οἰουδήποτε εἶδους. Αὐτὸ συνέβη στὴν ἡ κυβέρνησι δημοσίευσε τὴν ἐπικύρωσι τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ο.Η.Ε. ἐναντίον τῶν διακρίσεων στὴν ἐκπαίδευσι μὲ σκοπὸ νὰ ἐγγυηθῇ τὸ δικαίωμα τῶν γονιῶν νὰ δίνουν στὰ παιδιὰ τους ὁποιαδήποτε θρησκευτικὴ ἀγωγή θέλουν.

Τὰ 20 περασμένα χρόνια ἦταν ἀπαγορευμένο νὰ διδάσκονται τὴ θρησκεία ὁμαδικά. Ἡ νέα ἐρμηνεία τοῦ νόμου ἀπηγόρευσε ἀκόμη καὶ τὴν ἀπλὴ παρακολούθησι θρησκευτικῆς λατρείας μέσα στὶς οἰκογένειες ἢ καὶ τὴν παρακολούθησι τῆς λειτουργίας στὴν ἐκκλησία. Τὰ αὐστηρὰ αὐτὰ μέτρα ἀποκορυφώθηκαν στὴν ἀνάληψι μιᾶς πανεθνικῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς πίστεως, κυρίως τῶν παιδιῶν. Τὸ 1954, 419 ἀθεϊστικὰ βιβλία καὶ λιβέλλοι μὲ κυκλοφορία 1.944.000 ἀντιτύπων ἐκδοθήκανε καὶ τὸ 1964, 355 μὲ κυκλοφορία 5.422.000 ἀντιτύπων.

Ἐκατομμύρια ἀθεϊστικὲς διαλέξεις δόθηκαν. Ἡ χιουμοριστικὴ ἐφημερίδα «Κροκόδειλος» ἀναφέρει ὅτι οἱ διαλέξεις παρακολουθοῦνται μόνον ἀπὸ ἀπίστους, οἱ ὁποῖοι καὶ αἰσθάνονται ἱκανοποίηση. Στὸ περιοδικὸ «Ἐπιστήμη καὶ Θρησκεία» 4 σελίδες ἀφιερώθηκαν στὰ λογοτεχνικὰ βιβλία πὺν συνιστῶνται στὰ παιδιὰ γιὰ νὰ ξεσκεπάσουν μπροστὰ στὰ μάτια τους τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ὑπηρέτες τῆς. Συνιστοῦν ἐπίσης γιὰ παιδιὰ μικρῶν τάξεων ἱστορίες τῆς ἀποκρυφῆς ζωῆς τῶν ἱερέων, τὴν ἀπληστία, τὴν ἀδικία τους καὶ τὰ ποικίλα ἐλαττώματά τους. Γιὰ μεγαλύτερα παιδιὰ συνιστᾶται ἓνα βιβλίον πὺν ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἀδικήματα πὺν ἔγιναν σ' ἓνα θεολογικὸ σεμινάριο. Ἐνα ἄλλο ἐγκεκριμένο βιβλίον ἐπιγράφεται «Πὺς ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον». Τὸ ἐντυπὸ πὺν παρέθεσε τὸν κατάλογο τῶν ἀν-

τιθησκευτικῶν βιβλίων γιά παιδιά ἐκδόθηκε μόνο σέ 8 γλώσσες ἀλλά κάθε μιὰ ἀπό τίς 16 Σοβιετικῆς Δημοκρατίες ἐκδίδει ἀθρησκευτική φιλολογία στή γλώσσα της, ἡ ὁποία περιλαμβάνει φυσικά ἀναγνώσματα γιά νέους.

★ ★ ★

Τό σχολεῖο εἶναι ἓνα δεύτερο ἐμπόδιο στή θρησκευτική ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ. Συχνά τό παιδί ἀναγκάζεται νά κρύβει τήν πίστη του ἢ καί νά ἀφίνει στό σπῆτι του τό σταυρό πού φοράει. Οἱ δάσκαλοι παρακολουθοῦν ἀγρυπνα ἄν ὑπάρχουν στοιχεῖα θρησκευτικότητας στό παιδί. Τό «Ἐπιστήμη καί θρησκεία» ἔπαινε μιὰ δασκάλα πού εἶχε τήν ἐξυπνάδα νά παρακολουθήσει 4 μαθητές τῆς 3ης τάξης, πού δέν ἔπιναν γάλα μέ τόν καφέ τους τή Μ. Σαρακοστή, λέγοντας ὅτι δέν τὸ ἤθελαν. Μετά τὸ Πάσχα ὁμοῦς τὰ παιδιά ἔπιναν τὸ γάλα τους κ' ἔτσι οἱ ὑποψίες τῆς δασκάλας ὅτι οἱ γονεῖς τους τὸ εἶχαν ἀπαγορεύσει γιά λόγους νηστείας, ἐπαλήθευσαν.

Τό «Ἐπιστήμη καί θρησκεία» ἔκανε μιὰ μελέτη κατασκοπευτική σέ μαθητές 3ης καί 4ης τάξης σέ ἓνα προάστιο τῆς Μόσχας γιά νά παγιδεύσει τὰ παιδιά καί νά προδώσουν τήν πίστη τους. Οἱ κατάσκοποι ἄρχισαν νά συζητοῦν μέ τὰ παιδιά γιά θέματα ἐπιστημονικά, ρωτώντας τα πῶς ἀντιλαμβάνονται τήν καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἀπαντήσεις ἔδειξαν πῶς πολλά παιδιά γνώριζαν τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας περὶ δημιουργίας. Διαπιστώθηκε ἀκόμη πῶς μαθήτρια, παιδί κομμουνιστῶν γονέων, ἦταν πιστή, γνώριζε πῶ «Πάτερ ἡμῶν», παρακολουθοῦσε τήν ἐκκλησία καί προσπαθοῦσε νά προσηλυτίσει καί ἄλλους. Αὐτό συνέβη γιατί ἡ μικρὴ Lida ἦταν ἀφημένη στή φροντίδα τῆς γιαιῆς, πού τῆς διάβαζε ἀπὸ ἓνα «μεγάλο βιβλίον» καί τήν πήγαινε στήν ἐκκλησία.

Ἡ ἔρευνα κατασκοπείας τοῦ περιοδικοῦ συνεχίστηκε μέ μιὰ συζήτηση πάνω σέ μιὰ φράση ἀπὸ ἓνα διήγημα τοῦ Τσέχωφ, πού ἔδωσε πολλές ἀποδείξεις γιὰ τὸ ὅτι πολλοὶ παρακολουθοῦσαν τήν ἐκκλησία.

Ἡ ἱστορία μιᾶς μαθήτριας τῆς Β' τάξης,

πού ἡ μητέρα της σκοτώθηκε σέ δυστύχημα καί πού πιστεύει πῶς ἡ μητέρα της ὑπάρχει κάπου στὸν οὐρανό, κλείνει μ' αὐτὴ τὴν ἀποκαλυπτική φράση: «Ἡ δασκάλα διεξάγει πεισματώδη ἀγώνα μέ τὴ μαθήτρια χωρὶς μέχρι τώρα νά μπορέσει νά καταβάλει τὴ θρησκευτικὴ της ἀντίληψη.»

★ ★ ★

Ἡ ἐντατικὴ προσπάθεια πού καταβάλλεται στὰ σχολεῖα συμπληρώνεται καί ἀπὸ ἀθρησκευτικὴ προσπάθεια στό σπῆτι. Σήμερα ἔχει διακηρυχθῆ ὅτι ἀφοῦ οἱ γονεῖς παραγανδίζουν τὰ παιδιά τους τὴ θρησκεία, ὄχι μόνο ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καί ἐπιβάλλεται νά γίνονται ἔφοδοι σέ τέτοια σπῆτια γιά νά ἐξαιλέψουν τὸ κακὸ στή γέννηση του.

Ἐνα ντοκουμέντο πού διέφυγε ἀπὸ τὴ Ρωσία δίνει λεπτομέρειες γιά μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τίς ἐπιχειρήσεις: Ἡ κυρία Χ. διδάσκει τὴ θρησκεία στὰ παιδιά της. Αὐτὴ καί τὰ παιδιά της διώκονται σκληρά. Ἐνας ἀθρηστὴς πράκτορας ἐπισκέφτηκε τὸ σπῆτι της, γκρέμισε τίς εἰκόνες ἀπὸ τοὺς τοίχους, ἔκανε κατάσχεση τὸ διαβατήριό της καί ἐπιχείρησε νά πάρει τὰ παιδιά της ἀπὸ κοντά της, λέγοντας πῶς σήμερα ὑπάρχουν εἰδικὰ οἰκοτροφεία γιά νά ἀπομονώνουν τὰ παιδιά ἀπὸ τοὺς πιστοὺς γονεῖς. Τὸ ντοκουμέντο συνεχίζει: «Ἀπὸ τότε ἡ κ. Χ. ἔχει ἐξαφανιστῆ χωρὶς νά ἀφήση ἴχνος».

Μιὰ ἄλλη μητέρα ἐπέμεινε νά πηγαίνει τὰ παιδιά της στήν ἐκκλησία, παρ' ὅλο πού ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολεῖου τὴν εἶχε καλέσει σέ συνέντευξη, ἀπειλώντας τὴν πῶς θὰ τὴν κατεδίωκαν καί θὰ ἔβαζαν τὰ παιδιά της στό οἰκοτροφεῖο ἀργότερα ἢ ὑπηρεσία ὑγείας τῆς πόλης κανόνιζε τὴ μεταφορὰ της σέ φρενοκομεῖο.

Σέ μιὰ πόλη μέ μοναστήρια, γνωστὴ γιά τὰ πλήθη τῶν προσκυνητῶν, μιὰ μητέρα συνέχιζε νά προσφέρει διανυκτέρευση στοὺς ταξιδιωτὲς παρὰ τὴν προειδοποίηση τῆς ἀστυνομίας. Ἐτσι ἓνα βράδυ ἡ ἀστυνομία ἔκανε ἔφοδο καί ἔδιωξε ὅλους τοὺς προσκυνητὲς καί προσπάθησε νά πάρει καί τὸ παιδί της, ἐπιμένοντας πῶς ἦταν παιδί μιανοῦ ἀπὸ πούς ἐπισκέπτες. Τὸ ἀστυνομικὸ δι-

καστήριο κατάσχεσε τὸ διαβατήριό της καὶ τῆς ἔβαλε πρόστιμο 10 ρούβλια. Τὴν προειδοποίησε ἀκόμη ὅτι ἄλλη φορὰ θὰ τῆς ἔβαζε πρόστιμο ἑκατὸ ρουβλίων καὶ θὰ τὴν ἔδιωχνε ἀπ' τὸ χωριό.

Τὸ «Ἡ κομματικὴ ζωὴ τοῦ Καζαχστάν» μεταδίδει πὼς οἱ ἀθεϊστὲς ταραχοποιοὶ ὄχι μόνον ἐπισκέπτονται τὰ διαμερίσματα τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ σπίτια προσευχῆς καὶ φροντίζουν νὰ μὴ πηγαίνουν παιδιὰ ἐκεῖ.

Γιὰ πρώτη φορὰ σήμερα στὴ μακρὰ ἱστορία τῶν ἀγῶνων τῆς κατὰ τῆς θρησκείας, ἡ Σοβιετικὴ κυβέρνησις ἐπισημοποιεῖ τὴν ἐπέμβαση στὶς ἐκκλησιαστικὰς λειτουργίες. Στὸ παρελθὸν συχνὰ οἱ Hooligans (τεντυμπόυς) διέκοπταν τὶς λειτουργίες μὲ θορυβώδη ὄργανα ἢ βόμβες, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ θεωρηθοῦν νόμιμα μέσα.

Τώρα μιὰ νέα σειρά κανονισμῶν ρυθμίζει τὶς ἱεροτελεστίας. Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῶν ὑποθέσεων τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, πού ὑπάγεται στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο, διέταξε νὰ ἀπαγορεύουν στὰ παιδιὰ νὰ ὑπηρετοῦν σὰν βοηθοὶ ἱερέων στὰ ἔξαπτέρωγα.

Ἐνα ἄλλο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἴδιο ντοκουμέντο ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἀρχὲς ἀπαγορεύσανε τὴν θεία μετάλληρι καὶ τὸν ἐκκλησιασμό σὲ παιδιὰ μεταξὺ 3-18 ἐτῶν μὲ τὴ δικαιολογία πὼς τὸ σχολεῖο καὶ μόνον εἶναι ὑπεύθυνο γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Ἐνας ἀθεϊστικὸς παράγοντας στέκεται στὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας καὶ σὲ περίπτωσι πού βλέπει παιδιὰ μέσα, εἰδοποιεῖ τὸν ἐπίτροπο νὰ τὰ διώξει.

Θὰ ἦταν ἴσως ἄδικο νὰ θγάλει κανεὶς γενικὰ συμπεράσματα ἀπὸ ἓνα λαθραῖο ντοκουμέντο, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ἄλλη πηγή— μιὰ ἐπίσημη ἀνακοίνωσις— πληροφοροῦμαστε πὼς τὸ σχέδιο ἐφαρμόζεται σὲ πανεθνικὴ κλίμακα.

Ὁ πρῶτος γραμματέας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας S. Pavlov, μιλώντας σὲ μιὰ συνεδρίασίν της στὰ 1963 δήλωσε πὼς ἀπαγορεύεται στοὺς κληρικοὺς νὰ ἀρχίζουν τὴ λειτουργία προτοῦ ἀπομακρυνθοῦν ὅλα τὰ παιδιὰ. Ἐνα χρόνο πρὶν ὁ Pavlov εἶχε

δηλώσει πὼς τὸ Σοβιετικὸ Σύνταγμα ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερία τῆς συνείδησης· ἡ ἐγγύησις ὅμως αὐτὴ ἰσχύει μόνον γιὰ ἐνήλικες καὶ ἐπομένως «κανένας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀκρωτηριάζει τὰ παιδιὰ πνευματικὰ». Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σοβιετικοὶ ἀθεϊστὲς δὲν ἔχουν κατορθώσει νὰ ἐξαλείψουν τὸ βάπτισμα. Ἀκόμα καὶ οἱ Σοβιετικὲς ἀρχὲς παραδέχονται πὼς σήμερα 75%-80% τῶν παιδιῶν βαπτίζονται.

Αὐτὸ δὲ κυρίως συμβαίνει μὲ τὴ φροντίδα τῶν γαγιάδων.

Ἦτοτε ἀπὸ 10 αἰῶνων χριστιανικὴ παράδοσις οἱ Ρῶσοι σήμερα ἀπεχθάνονται ἓνα ἀβάπτιστο τόσο, ὅσο κι' ἓνα λεπρὸ. Συχνὰ τὰ παιδιὰ στελεχῶν τοῦ Κ. Κ. προσκομίζονται γιὰ βάπτισμα ἀπὸ ἄλλους· ἔτσι οἱ γονεῖς μποροῦν νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ μυστήριον ἔγινε κρυφὰ ἀπ' αὐτοὺς.

Γι' αὐτὸ μιὰ κρατικὴ διαταγὴ ὀρίζει πὼς, πρὶν ἀπὸ τὴν βάπτισις, ὁ παπὰς πρέπει νὰ ζητάει ἐγγραφὴ ἐξουσιοδότησι τοῦ πατέρα γιὰ νὰ καταγράφεται στ' ἀρχεῖα πὼς ἐγκρίνει τὸ βάπτισμα καὶ ἐπὶ πλέον νὰ τοῦ γίνεται γνωστὸ πὼς θὰ ἐπακολουθήσει δημόσια ἀποκήρυξις τοῦ μυστηρίου. Παράλληλα μὲ τὴ συγκατάθεσίν του ὁ πατέρας πρέπει νὰ προσκομίσει ἓνα πιστοποιητικὸ οἰκογενειακῆς κατάστασις, πού ἐκδίδεται εἰδικὰ γιὰ τὴν βάπτισις τοῦ παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ βεβαιωτικὸ ἀπαιτεῖται ἓνα ἀρκετὰ ἀξιόλογο ποσό. Ἔτσι ὁ περίφημος διαχωρισμὸς κράτους καὶ ἐκκλησίας ἐπιδέχεται ἀντίρρηση: Διότι, γιὰ μιὰ καθαρὰ θρησκευτικὴ τελετὴ ἀπαιτεῖται ἐγγραφὸ τῆς πολιτείας πού, ἂν δὲν χορηγηθεῖ, τὸ βάπτισμα θεωρεῖται ἔγκλημα.

Γιὰ πολὺ καιρὸ, οἱ Σοβιετικοὶ ἀθεϊστὲς, πού παραδέχονται πὼς οἱ νέοι προτιμοῦν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς γάμους ἐξ αἰτίας τῆς ὁμορφῆς θρησκευτικῆς τελετῆς, ἀντιπροτείνουν κάποιο ἀνάλογο κομμουνιστικὸ ὑποκατάστατο. Γι' αὐτὸ σὲ μερικὲς πόλεις λειτουργοῦν «κέντρα γαμήλιων τελετῶν» (wedding palaces) σὰν ὑποκατάστατο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τελετουργικοῦ.

Αὐτὸς ὁ νεωτερισμὸς εἶχε κάποια ἐπιτυχία κατὰ τόπους. Τὸ «Ἐπιστήμη καὶ Θρησκεία» ἀναφέρει πὼς σ' ἓνα χωριὸ δὲν ἔγινε οὔτε

ένας γάμος πέρσι. 'Εν τούτοις, «δυστυχώς, τὰ παιδιὰ ἐξακολουθοῦν νὰ βαφτίζονται δὲν βρήκαμε ἀκόμη τελετὴ πού νὰ ἀντιπαρθέσουμε στὸ βάπτισμα.» Κι' ἔτσι ἡ προσπάθεια τῆς προώθησης πολιτικῶν ἐθίμων πρέπει νὰ ἐπεκταθεῖ. Διαβάζουμε πὼς θὰ δημιουργηθοῦν «παλάτια νεογεννήτων» (palaces of the newborn). Πρὸς τὸ παρὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα. 'Αναγγέλλεται ὁμως πὼς οἱ βαπτίσεις στὴ Σοβιετικὴ 'Ενωσι θὰ γίνονται στὰ ἐπίσημα Σπίτια τοῦ Πολιτισμοῦ ἢ στὶς συνδικαλιστικὰς λέσχες. 'Η «Πράβδα» τοῦ Λένινγκραντ δηλώνει: «Δὲν μποροῦμε καὶ δὲν πρέπει νὰ συμπριλιοθῶμε μὲ τὸ γεγονός ὅτι οἱ νέοι γονεῖς βαφτίζουν τὰ παιδιὰ τους καὶ παρακολουθοῦν αὐτὴ τὴν πεπαλαιωμένη θρησκευτικὴ τελετὴ.» 'Ακόμη ὁμως δὲν ἔχει βρεθεῖ πραγματικὸ ὑποκατάστατο τοῦ βαπτίσματος ἀλλὰ «ἔχει δημιουργηθεῖ ἓνα ὄραιο καὶ σοβαρὸ τυπικόν.» 'Αντὶ γιὰ σταυρὸ τὸ παιδί παίρνει ἓνα «μενταγιὸν νεογέννητου» μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Λένιν στὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τ' ὄνομά του στὴν ἄλλη. Τί πῶς φανερὸ πὼς ὁ Κομμουνισμὸς εἶναι θρησκεία, ἀφοῦ τὸ πορτραῖτο τοῦ Λένιν ἀντικαθιστᾷ τὸ σταυρὸ!

Οἱ Τάιμς τῆς Ν. 'Υόρκης ἀναφέρουν πὼς ὀρθόδοξοι παπάδες κατηγορήθηκαν γιὰ βάπτισμα παιδιῶν μὲ ἀντικαταστάτη. 'Αναφέρει πὼς ἓνα ὄργανο τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας ἀνακάλυψε πὼς οἱ ἀνάδοχοι πῆγαιναν τὰ παιδιὰ στὸν παπά, ἔδιναν ἓνα ὄνομα στὸ παιδί καὶ ἔπαιρναν σταυρὸ καὶ βεβαιωτικὸ βάπτισμα. Μὲ πρώτη ματιὰ μιὰ τέτοια ἐνέργεια φαίνεται ἀνόητη, ἀλλὰ εἶναι ἀλήθεια πὼς αὐτὸ στηρίζεται στὴν ἀποψη ὅτι βάπτισμα μπορεῖ νὰ τελεσθεῖ ἀπὸ ὁποιοδήποτε, ἀρκεῖ νὰ παραδέχεται τὸ τριαδικὸ σχῆμα. 'Ετσι τὰ παιδιὰ πού ἀναφέραμε θὰ μποροῦσαν νὰ εἶχαν βαφτιστεῖ στὸ σπίτι καὶ ν' ἀποφύγουν τὸν δημόσιο ἔλεγχο.

Δὲν γνωρίζουμε ὁμως στατιστικὰς πού νὰ δείχνουν πόσο ἀποτελεσματικὰ εἶναι τὰ νέα ἀντίδοτα τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν. Συχνὰ ἀκούγονται διαμαρτυρίες ἀπὸ τὸν Τύπο, πὼς οὔτε ἡ σεπτὴ τελετὴ ἑνὸς σοβιετικοῦ γάμου πού ἔγινε σὲ ἓνα μεγάλοπρεπο παλάτι μεγάλου δούκα στὸ Λένινγκραντ, μὲ συνο-

δεία ποτῶν στὸ σπίτι κατόπιν, μπόρεσε ν' ἀποσπάσει τὴν προσοχὴ ὄλων τῶν νέων ζευγαριῶν ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ τελετὴ.

★ ★ ★

Μέχρι τώρα οἱ ἐκκλησίες ἔχουν διαφύγει τὴν κρατικὴ ἐπέμβαση γιὰ ὅ,τι συμβαίνει στὸ ἱερό. 'Αλλὰ τί μέτρα θὰ μποροῦσαν νὰ ληφθοῦν ἀντίθετα σ' αὐτὴ τὴν τελείως ἀθεϊστικὴ τακτικὴ; Κάθε πληροφορία γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ δράση σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ πηγὰς ἀντιθρησκευτικὰς. 'Η ἐκκλησία δὲν διαθέτει μέσο δημόσιας ἐκφρασης γιὰ τέτοιες ὑποθέσεις. Τὸ λαθραῖο ἔγγραφο δηλώνει πὼς σὲ μιὰ ἐπισκοπὴ οἱ πιστοὶ ἀπευθύνθηκαν στὸν ἐπίσκοπο γιὰ τὴ διαταγὴ πού ἀπαγόρευε τὴ λειτουργίαν τῆς εὐχαριστίας σὲ παιδιὰ καὶ πὼς ὁ ἐπίσκοπος διάταξε τὸν τοπικὸ κλῆρο νὰ τὴν ἀγνοήσει. «'Αλλά,» συνεχίζει τὸ ἔγγραφο, «ὁ κλῆρος εἶχε ὑποταχθεῖ στὸν ἀντίχριστο καὶ δὲν ἐκτέλεσε τὶς ἐπισκοπικὰς ὑποδείξεις».

Σὲ τελευταῖο τοῦ ἄρθρου τὸ «Oleschok». τὸ φανατικότερο ὄργανο τῆς Σοβιετικῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας, θρηνεῖ γιὰ τὸ γεγονός πὼς ἀκόμη καὶ σήμερα βρίσκονται στοιχεῖα θρησκευτικῆς πίστες σὲ μαθητὰς, φοιτητὰς ἢ καὶ σὲ μέλη τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας. Καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα, φέρουν τὴν εὐθύνη γι' αὐτὸ ἡ δραστηριότητα τοῦ κλήρου καὶ ἡ ἐπίδραση μελῶν τῆς οἰκογενείας. "Αν καὶ δὲν ἐξηγεῖ λεπτομερειακὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ κλήρου, ἓνα ἄλλο κομμουνιστικὸ στέλεχος ἔχει ἀναφέρει ὀρισμένα στοιχεῖα. Μιλῶντας γιὰ τὸ ρόλο τῆς Κοσμομὸλ στὴ μὸρφωση τῆς Σοβιετικῆς νεολαίας, ὁ S. Pavlov τελευταῖα προειδοποίησε τοὺς προπαγανδιστὰς τῆς Κοσμομὸλ:

«Δὲν μποροῦμε νὰ αὐτοπαρηγοριώμαστε, λέγοντας πὼς οἱ περισσότεροι πιστοὶ εἶναι ἄνθρωποι περασμένης ἡλικίας. 'Η ὀρθόδοξη καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία καθὼς καὶ οἱ αἱρέσεις ρίχνουν σήμερα τὸ βάρος τῆς δραστηριότητάς τους στοὺς νέους. Οἱ λειτουργοὶ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας ἔχουν

τελευταία έντεινει τή θρησκευτική προπαγάνδα στό παιδιά, έκμεταλλεύόμενοι γι' αὐτό καί τούς θρησκόληπτους γονεῖς τους.

Στό κρατικό ἀγρόκτημα «Πρωτοπόρος» στό Vladimir Oblast, ὁ παπᾶς εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐνεργητικώτερος σέ ἐκπαιδευτική δραστηριότητα ἀνάμεσα στοὺς νέους καί ἀπό τήν ἐπιτροπή τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας. Ἀλλά καί ἡ νεαρή γυναίκα του δέν χάνει τὸν καιρὸ της. Τὰ κορίτσια πηγαίνουν σ' αὐτὴ γιὰ νὰ μάθουν ράψιμο καί νὰ πάρουν τὴ συμβουλὴ της γιὰ πολὺ εἰδικὰ θέματα. Ἀκόμη καί ὁ Vury Efimov, στέλεχος τῆς Κοσμομόλ, ὑπέκλυσε καί βάφτισε τὸ παιδί του μὲ τὴ σωπηρὴ συμφωνία τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ λέσχης καί μέλους ἐπίσης τῆς Κοσμομόλ.

Οἱ αἰρετικοὶ ἔχουν ἰδιαίτερη δραστηριότητα μεταξὺ τῶν νέων. Ἔχουν ἀκόμη εἰσδύσει σὲ καινούργιες πόλεις καί συνοικισμοὺς στὴ Σιβηρία καί στὶς παρθένες χώρες. Οἱ αἰρετικοὶ εἶναι ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνοι γιὰτὶ ὑποσκάπτουν τὴ λαϊκὴ πίστιν στό ἔνδοξο μέλλον μας καί σ' αὐτὴ ἀκόμα τὴ ζωὴ, κηρύσσοντας πίστιν σὲ μεταθανάτια ζωὴ. Στὴν Οὐκρανία, οἱ λεγόμενοι «Νεοβαφτιστές» καλοῦν τὴν ἐποχὴ μας «μαύρη ἐποχὴ τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀνθρώπινων διαταγμάτων».

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Παυλόφ ἐπανερχεται συχνὰ στό ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἐπίδρασης στοὺς νέους ἀποκαλύπτει πόσο προκατειλημμένη ἐάντιον τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ ἡγεσία τῆς Κοσμομόλ. Σχολιάζοντας τὴν παθητικὴ στάση τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοσμομόλ σ' ἓνα ἐργαστάσιο τηλεφώνων, ὁ Παυλόφ παρατηρεῖ μὲ φανερὴ ὀργή:

«Δίπλα, λὲς γιὰ νὰ κοροϊδεύει τὴν ἐργοστασιακὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοσμομόλ, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκούει τὶς καμπάνες μιάς ἁμορφοστολομένης ἐκκλησίας. Μάλιστα, οἱ ἄγιοι πατέρες ἀποδείχτηκαν πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τὴν Κοσμομόλ. Ἔκαναν τὸν κόπο νὰ κά-

νουν τὸ κτῆμα τους ἐλκυστικὸ στοὺς νέους, νοικοκύρηναν τὴν ἀλήθην καὶ ἔφτιαξαν παρτέρια γιὰ λουλούδια. Ὑστερα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δέν μᾶς προξενεῖ ἐντύπωση γιὰτὶ βρίσκουμε περισσότερους νέους στὴν ἐκκλησία ἀπ' ὅ,τι στό στάδιο».

★ ★ ★

Πόση ἐπιτυχία θὰ ἔχει ὁμως αὐτὴ ἡ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐπίθεση ἐναντίον τῆς πίστεως τῶν παιδιῶν; Δέν πρέπει νὰ περιμένουμε τίς στατιστικὰς νὰ μᾶς τὸ ποῦν. Ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω δείχνουν ὅτι οἱ κληρικοὶ καί λαϊκοὶ δέν ἀντιδροῦν παθητικὰ στὶς μαζικὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀθεϊστῶν.

Τὸ γεγονός πὺς οἱ ἐπισκέπτες στὴ Ρωσία δέν βρίσκουν νέους στὴν ἐκκλησία δέν δείχνει τὴν πραγματικὴ κατάσταση. Ἡ Κομμουνιστικὴ ὀργάνωση νέων ἔχει πρὸ πολλοῦ ὀργανωθῆ καὶ ἐρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τίς λειτουργίαι τῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι εἴτε πιστὸς εἴτε ἄπιστος ὁ νέος προσπαθεῖ νὰ ἐμφανίξεται στὶς ὑποθέσεις τῆς Κοσμομόλ. Ὑπάρχει ὁμως σοβαριώτερη αἰτία ποὺ ἀπαγορεύεται ὁ ἐκκλησιασμὸς σὲ παιδιά κάτω τῶν 18 χρόνων.

Ὅμως οὔτε μὴ κομμουνιστικὴ ἐφημερίδα δέν παραλείπει νὰ κριτικάρει τὴν ἀνεπάρκεια τῆς κομμουνιστικῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας, λόγῳ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νεαρῶν χριστιανῶν. Διερωτᾶται κανεὶς—λένε οἱ ἴδιοι οἱ κομμουνιστές—ἀν δέν εἶναι χειρότερο τὸ νὰ στεροῦν τὰ παιδιά ἀπ' τὴν πίστιν τους. Οἱ νέοι συχνὰ προσελκύονται περισσότερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ τοὺς ἀπαγορεύουν.

Ἐνα παιδάκι 9 ἐτῶν, ἐπιστρέφοντας στό σπίτι ρωτᾶει τὴ μητέρα του: «Μητέρα, δέν πιστεύουμε στό Θεό, δέν εἶναι ἔτσι;» «Βεβαίως ὄχι», ἀπάντησε ἐκείνη. «Μητέρα, ξέρει ὁ Θεὸς ὅτι δέν πιστεύουμε σ' αὐτόν;» ρώτησε τὸ παιδάκι!

PHILOSOPHIA PERENNIS

Ὀλόκληρος, οὕτως εἰπεῖν, ἡ φιλοσοφία τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶναι ἀντιμεταφυσική ἢ Μεταφυσική ὅμως ὡς ἐπιστήμη σκοπεῖ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν λύσιν σπουδαιωτάτων προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας, ὡς εἶναι τὸ Ὀντολογικόν (ὕλισμός, ἰδεοκρατία, δυαρχία, ἐνισμός), τὸ θεολογικόν (μονοθεΐα, πανθεϊσμός, ἀθεΐα) καὶ τὸ ψυχολογικόν (φύσις καὶ οὐσία τῆς ψυχῆς). Τὰ ἀνωτέρω θέματα τυγχάνουσιν ἀντικείμενα ἐρεύνης, ἐπειδὴ ὅμως κείνται πέραν πάσης ἐμπειρίας καὶ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, ἀποβαίνουσιν ἀπρόσιτα εἰς τὴν ἡμετέραν νόησιν καὶ ἐπομένως κρίνονται ἀκατάλληλα καὶ ἀσύμφορα νὰ ἀπασχολήσωσι τὴν περαιτέρω ἔρευναν τῆς σημερινῆς. Βεβαίως τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως ἀντικειμένου τινὸς δὲν πληροῦται, οὔτε διὰ τοῦ ἀπολύτου Ὀρθολογισμοῦ (Rationalismus), τουτέστιν ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ συλλάβῃ πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἀλήθειαν, οὔτε πάλιν διὰ τῆς Ἐμπειρίας (Empirismus), καθ' ἣν πᾶσα γνῶσις εἶναι ἀπότοκος ἐμπειρικῶν παραγόντων, ἀλλὰ τούναντιον ἢ μεῖζις ἀμφοτέρων τῶν ἐννοιῶν, Ὀρθολογισμοῦ καὶ Ἐμπειρίας, ὀδηγοῦσιν εἰς μίαν Κρισιαρχίαν (Kritizismus), ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ εὐρετῆς αὐτῆς Kant, ἰκανὴν ὅμως ὅπως αὕτη ἀντιμετώπιση τὰ ἀνωτέρω πέραν ὅμως τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, πέραν τοῦ κεκρηυγμένου πολέμου, τὸν ὁποῖον ποικίλα φιλοσοφικά ῥεύματα διεξάγουσιν ἐναντίον τῆς Μεταφυσικῆς, ὡς τὸ τῆς ἀγνωσιαρχίας (Agnostizismus), τῆς θετικῆς φιλοσοφίας (Positivismus), τῆς φιλοσοφίας τῆς ὑπάρξεως (Existenzphilosophie), τῆς φιλοσοφίας τῆς ζωῆς (Lebensphilosophie), καὶ ἀκόμη οἱ Νεοκαντιανοί (Neukantianer), οἵτινες δὲν ἀναγνωρίζουσι σχεδὸν τὸ δικαίωμα τῆς ὑ-

πάρξεως αὐτῆς, πέραν, λέγω, ὅλων τούτων ἢ Μεταφυσικῆ παρέμεινε καὶ θὰ παραμείνῃ ἕσσει ὡς τὸ κυρίως κίνητρον τοῦ νοῦ διὰ πᾶσαν τυχὸν θεωρητικὴν σκέψιν. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἐξ αὐτῆς τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐν αὐτῇ προβλημάτων ἴσως τὰ προβλήματα ταῦτα νὰ παραμένωσι ἕσσει «ἄλυτα», ὡς τρόπον τινὰ «αἰνίγματα τοῦ κόσμου», πάντως ἢ διαρκῆς «θεώρησις» τούτων θὰ ἀποτελῇ ἐν ἐκ τῶν πρωταρχικῶν καθηκόντων τοῦ πνεύματος. Ἡ Μεταφυσικὴ ὡς ἐπιστήμη ὑπάρχει καὶ δὲν ὑπάρχει, διότι τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς εἶναι συγχρόνως «συγκεκριμένα» καὶ «ἀφηρημένα»· θὰ ἠδύνατο τις νὰ θεωρήσῃ ὀλόκληρον τὸν κύκλον τῶν προβλημάτων αὐτῆς ὡς ἐν «πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» τοῦ Καντίου, διότι τὰ ἐπιτεύγματα αὐτῆς εἶναι «νοούμενα» καὶ οὐχὶ «φαινόμενα»· ἔπειτα δὲν δύνανται νὰ τοποθετῶσι ταῦτα, οὔτε ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Ὀρθολογισμοῦ, ἀφ' οὗ τὰ ἀνωτέρω κείνται πέραν τοῦ λογικοῦ, οὔτε πάλιν ὑπὸ τὸ τῆς ἐμπειρίας, διότι ταῦτα ὑπερέκεινται αὐτῆς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαβλέπει τις, ὅτι ἡ θεώρησις τοῦ ὑπερβατικοῦ κόσμου (Transzendent) καθίσταται ματαία καὶ ἀδύνατος, ἐπειδὴ βεβαίως ἐλλείπουσι τόσον ὁ Λόγος, ὅσον καὶ ἡ Ἐμπειρία, ἀλλ' ἢ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἢ πίστις ἐνταῦθα ὡς ἠθικὴ ὑποῦται ὑπὲρ τὸν Λόγον ἢ πίστις ὡς ἄμεσος γνῶσις, ἥτις πηγάζει κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἀληθείας καὶ ἠνωμένη μετὰ τοῦ ὑποκειμένου δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀποδεικτικῶν λόγων· θὰ ἠδύνατο νὰ προσθήσῃ τις ὅτι ἡ πίστις «σῶζει» τὴν κρίσιν, ὅταν αὕτη κινδυνεύῃ νὰ περιπλακῇ εἰς φυσικοὺς παραλογισμούς· ἢ πίστις ὡς «γνῶσις θεωρητικῆ» δύνα-

ται να ἐνισχύση τὴν ἀδυναμίαν τοῦ νοῦ, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ ὁ νοῦς, ὄν πεπερασμένον, νὰ ἐπιζητῇ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ἀπείρους ἐννοίας, ὡς εἶναι ἢ ὑπαρξίς π.χ. τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τότε ἡ ἐννοία τοῦ ἀπείρου, τὸ ἀπόλυτον Ἔν, θὰ κατέλθῃ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πεπερασμένου. Τὸ ἀπόλυτον λοιπὸν μόνον ἐν τῇ πίστει ὑπάρχει καὶ ἡ θρησκεία ὡς ἀξία ἐν τῷ Λόγῳ, ἀλλ' ἐνοικεῖ οὐχὶ ἐν τῷ συναισθήματι. «Μὲ τὸν νοῦν ἄθεος, μὲ τὸ συναίσθημα χριστιανός» ἢ ἀκόμη «ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὑπάρχει φῶς, ἀλλ' ἅμα ἐγὼ θελήσω νὰ μεταφέρω τοῦτο εἰς τὴν κρίσιν σθῆνει» ἔγραφε ὁ φιλόσοφος Jacobi (1743-1819) εἰς τοὺς καλοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ἐν κατακλείδι ἡ Μεταφυσικὴ πρὸς γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ κόσμου εἶναι ὑπέρποτε ἄλλοτε σήμερον κατ' ἐξοχὴν ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν προσφυστάτην ἔκφρασιν τοῦ Schopenhauer (1788-1860) τυγχάνει ζῶον μεταφυσικὸν καὶ οὐδέποτε θὰ παύσῃ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ζήτησιν τῶν αἰωνίων μεταφυσικῶν θεμάτων, ὡς ἀ-

κριθῶς ὁ ἄνθρωπος κατὰ Κάντιον ἐξακολουθεῖ νὰ εἰσπνέῃ τὸν ἕξωθεν περιβάλλοντα αὐτὸν ἄερα, καίτοι γνωρίζει, ὅτι ὁ ἀήρ οὗτος εἶναι μεμολυσμένος. Διὰ τῆς Μεταφυσικῆς λοιπὸν ἐρευνᾶται πᾶσα ἀξία διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς, τουτέστιν ἐν αὐτῇ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα θὰ ἐναποθέσῃ πάσας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν καὶ σπουδὴν τῶν ἀοράτων ἐννοιῶν, αἵτινες ὡς ἀξίαι ἐλκύουσι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἀφ' ἑνός, ἐν ᾧ συγχρόνως αὐταὶ κατευθύνουσι τοῦτο εἰς τὴν πίστιν περὶ ὑπάρξεως ἐνός ἄλλου «ἰδανικοῦ κόσμου» ἀπαραιτήτου ἄλλως τε διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νῦν ὑπάρχοντος ἀφ' ἑτέρου.

Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἡ Μεταφυσικὴ δὲν εἶναι τι ἄλλο ἢ τὸ «πεδῖον ἀσκήσεων» τοῦ νοῦ, εἰς ὃ οὗτος θὰ πραγματοποιῇ καὶ θὰ ὀλοκληροῖ ἐν γένει τὴν οἰανδήποτε αὐτοῦ γνῶσιν· εἶναι δηλαδὴ αὕτη ἐν μιᾷ λέξει ἡ «Philosophia Perennis» τῆς σήμερον.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙ ΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Μία σκληρὴ φωνή,
ἀπάνθρωπα, κάτι ὠραῖο σπάζει
μέσα στὴν καρδιά μου.

Μιά χαρά, πού δὲν ἐπρόλαβε
νὰ χαρίσῃ τὴ μουσικὴ τῆς
στὴ μελαγχολία μου,
χάθηκε ἀνεξήγητα.

Ἐνα τερπνὸ ὄνειρο,
δὲν κατώρθωσε
νὰ φτάσῃ στὸ προσκῆνιο
τῆς πικρῆς μου προσδοκίας

— σβύνει ἀθόρυβα
μέσα σὲ γκρίζο καπνὸ.

Κι' ἡ συλλογὴ μου
— κατάρρα λές —
μουσκεμένη σὲ θρόμβους ἀγωνίας
ἀπελπισμένα σέρνεται
«ἐν γῆ ἀβάτω καὶ ἀνύδρω».

Κι' ὁμως—ἂν ξέρατε—
ἕνα ἀθῶο χαμόγελο,
ἕνα θερμὸ χέρι
πόσο μποροῦνε
νὰ γλυκάνουν τίς πληγές μου!...

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Σε πολλούς είναι γνωστός ο σκοπός της εργασίας της μικρής ομάδος «Φίλες της βιβλιοθήκης του χωριού». Για εκείνους όμως που τυχόν δεν είχαν την ευκαιρία να την γνωρίσουν θα πρέπει να πούμε ότι ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι ο καταρτισμός μαθητικών δανειστικών βιβλιοθηκών, ή ο πλουτισμός Κοινοτικών βιβλιοθηκών, ή βιβλιοθηκών κέντρων επιμορφώσεως ενηλίκων, Σπιτιών παιδιού, Κέντρων νεότητας, και γενικά κάθε βιβλιοθήκης που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθῆ από κατοίκους της υπαίθρου, με την ελπίδα ότι θα μπορέσουν μιά μέρα ν' άπλωθούν όσο το δυνατόν πὸ πέρα αυτές οί βιβλιοθηκούλες και νά γίνουν έντευκτήρια και πνευματικά εργαστήρια σέ κάθε περιοχή.

Παράλληλα οί «Φίλες της βιβλιοθήκης του χωριού» προσπαθοῦν νά σταθοῦν όσο είναι δυνατόν πὸ κοντά στόν εκπαιδευτικό, δάσκαλο ή δασκάλα, πού εργάζεται πολλές φορές κάτω από πολύ σκληρές βιοτικές συνθήκες ή άλλες δυσκολίες, διά νά διαμορφώση τίς ψυχές τῶν παιδιῶν και διά νά διατηρήση στούς αγρότες μας ύψηλόν τό ἔθνικόν φρόνημα και τήν πίστιν εἰς τόν Θεόν.

Ἐμεῖς οί κάτοικοι τῆς πρωτεύουσας και τῶν μεγάλων κέντρων τῆς πατρίδος μας πολλές φορές δέν μπορούμε νά φαντασθοῦμε πόσο μεγάλη σημασία ἔχει ή ἀποστολή ἐνός δέματος, ἔστω και μικροῦ, πού περιέχει λίγα βιβλία και χαρτογραφικό ὕλικό στά παιδιά πού διψοῦν γιά μάθηση. Μά συγχρόνως και πόση χαρά δίδει και στόν δάσκαλο τό γεγονός ότι εἶναι σέ θέσιν νά προσφέρει στούς ἀπόρους μαθητάς του ἕνα πετράδιο, ἕνα μολύβι, πού δυστυχῶς και αὐτά δέν τοῦς εἶναι προσιτά και λίγες καραμέλλες πού περισσότερο ἴσως και ἀπό τήν ὕλική συνδρομή δείχνει ότι ἐμεῖς οί κάτοικοι τῶν μεγάλων κέντρων, ἔνδιαφερόμεθα γιά τά προβλήματα και τίς ανάγ-

κες τῆς υπαίθρου. Αὐτό ζεσταίνει και τῶνώνει τόν δάσκαλο γιά νά συνεχίσῃ τήν μεγάλη του ἀποστολή.

Λίγες περικοπές ἀπό τά γράμματα τῆς χρονιάς αὐτῆς πού ἔφθασαν ἀπό τά χωριά μας στίς «Φίλες βιβλιοθήκης χωριού» δείχνουν τήν σημασία πού ἔχει ή προσπάθεια αὐτή.

Ὁ Διευθυντής τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Γεννησέα Ξάνθης μεταξύ άλλων μάς γράφει: «... ἐλπίζουμε και εὐχόμεθα ὅπως ή ἐπικοινωνία μας αὐτή συνεχισθῆ διότι δέν μπορείτε νά φαντασθῆτε τί ὠφέλεια και τί ψυχική τόνωση δίδει σέ μάς πού εὐρισκόμεθα μακράν τοῦ κέντρου».

Ἄλλος δάσκαλος ἀπό τόν Ξηρόκαμπον Καλαμπάκας σ' ἕνα του γράμμα γράφει μέ κεφαλαία γράμματα τή φράση: «Τό χωριό πρέπει νά ὑποστηριχθῆ ἀπό τήν πρωτεύουσα». Στό ἴδιο γράμμα του ὁ δάσκαλος αὐτός προσθέτει: «... μόλις ἀνοίξαμε τό δέμα στήν ἔδρα τῆς αἰθούσης ἕνα αὐθόρμητο ἄ!!! χαρᾶς ἀντήχησε ὑπό τῶν μαθητῶν . Ἡσθάνθησαν μεγάλην χαράν ὅλοι οί μαθηταί. Ἀμέσως μοιράσθησαν οί καραμέλλες κ.τ.λ...».

Ἀπό τήν Ἄνω-Κώμη Κοζάνης γράφει ὁ δάσκαλος: «... ἐφέτος ή προσφορά σας εἶναι ἔτι ὠφέλιμος διότι λειτουργεῖ κέντρον διδασκαλίας ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων ἡλικίας 14-50 ἐτῶν. Ἐτσι παράλληλα μέ τήν διδασκαλία θά ἔχουν τήν ευκαιρία νά διαβάσουν και τά βιβλία σας και τά περιοδικά ὁπότε τό ὄφελος αὐτῶν θά εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερον. Θέλουμε νά πιστεύουμε ότι μέ τήν προσπάθειά μας αὐτή θά μπορέσουμε νά κρατήσουμε ὕψηλό τό θρησκευτικό φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς υπαίθρου, παράγοντος ἀρκετά σημαντικοῦ γιά τήν σημερινήν ὕλιστικήν περίοδο...».

Ὁ Διευθυντής τοῦ Σχολείου Γαλατᾶ Τροπαίων Γορτυνίας διαβιβάζει γράμμα τῶν μαθητῶν του πρὸς τίς ἀγνωστες ἀγα-

πητές φίλες της βιβλιοθήκης, απόσπασμα του οποίου παραθέτουμε: «... αγαπητές μας φίλες, λάβαμε το μικρό σέ περιεχόμενο αλλά μεγάλο σέ ανθρωπιστικά και χριστιανικά αίσθηματά δέμα σας και έχρηστικα πολύ. Δάκρυα τὸ ἔβρεξαν. Ὅχι δάκρυα λύπης, ἀλλὰ χαρᾶς καὶ συγκινήσεως.

Συγκινήθηκαμε γιατί σεις οἱ καλόκαρδες καὶ πονετικές φίλες θυμηθήκατε καὶ μᾶς τὰ παιδιὰ τοῦ φτωχοῦ σχολείου Γαλατᾶ. Τὸ δέμα σας περιεῖχε ὅ,τι ἐχρειάζετο γιὰ μᾶς τὰ παιδιὰ. Οἱ καραμέλλες πού τόσο ἀρέσουν σ' ἐμᾶς μᾶς χάρισαν τὴν χαρὰ. Τὰ τετράδια, τὰ μολύβια καὶ τὰ χρώματα ἦλθαν γιὰ νὰ γλυτώσουν οἱ πτωχοὶ μας γονεῖς ἀπὸ τὴν ἀγορὰ των. Τέλος τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικὰ σας θὰ φωτίζουν τίς ψυχές τῶν γονέων μας μὲ τὸ ἄφθονο φῶς τοῦ ἀστέρος τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς ἀναστάσεως, θὰ τοὺς ξεκουράζουν ἀπὸ τὴν κούραση καὶ θ' ἀπαλύνουν τὸν πόνο καὶ τὴν λύπην τους. Ἐσεῖς κάνατε τὸ χρέος σας τὸ χριστιανικὸ πρὸς τὸ σχολεῖο μας καὶ μεῖς οἱ μικροὶ θὰ κάνωμε τὸ χρέος μας πρὸς τοὺς ἀγραμμάτους γονεῖς μας. Θὰ τοὺς διαβάσουμε τὰ χριστιανικὰ διηγήματα καὶ ἱστορίες πού περιέχουν τὰ περιοδικὰ προσθέτοντες ἔτσι καὶ μεῖς ἕνα μικρὸ πετραδάκι στὸ μεγάλο χριστιανικὸ οἰκοδόμημα διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης...».

Ἀπὸ τὸ γράμμα μιᾶς μαθητριάς ἀπὸ τὴ Γεννησέα Ἐάνθησ σταχυολογοῦμε λίγες φράσεις: «... σᾶς εὐχαριστοῦμε καὶ σᾶς εἰμασθε εὐγνώμονες γιὰ τὴν ὠραία προσφορά σας. Δὲν ξέρομε μὲ τί λόγια νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε.... Ἀνοίγοντας τὸ δέμα σας βρήκαμε ἕνα μεγάλο θησαυρὸ ἀπὸ βιβλία, μολύβια, τετράδια, ἀκόμη καὶ καραμέλλες. Βλέποντάς τα τρέξαμε ὅλοι μεμᾶτοι χαρὰ καὶ πήραμε ἀπὸ ἕνα ὠραῖο βιβλίον γιὰ νὰ τὸ διαβάσουμε.... Πιστέψαμε πὼς ὑπάρχουν καὶ καλοὶ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν μόρφωση τῶν ἄλλων. Σᾶς ὑποσχόμεθα, γιὰτὶ δὲν ἔχομε νὰ κάνομε καὶ τίποτε ἄλλο, πὼς θὰ διαβάσουμε ὅλα τὰ ὠφέλιμα καὶ ἐκλεκτὰ βιβλία πού μᾶς στείλατε...».

Ἀπὸ τὸ χωριὸ Βαλτεσινίκον Γορτυνίας

πού τὸ χιόνι φέτος ἦταν περίπου ἕνα μέτρο μέσα στὸ χωριὸ καὶ πού ἕνα ὀλόκληρο δεκαπενθήμερο οἱ κάτοικοι ἔμειναν ἀποκλεισμένοι χωρὶς συγκοινωνία, ἀλληλογραφία, ἐφημερίδα, καὶ χωρὶς φῶς «γιατὶ τὰ σύρματα εἶχαν κοπεῖ ἀπὸ τὸ θᾶρος τοῦ χιονιοῦ» γράφει ἡ καθηγήτρια τοῦ Γυμνασίου δ. Μ. Π. μετὰ τὴν λήψιν δύο δεμάτων μὲ βιβλία, χαρτογραφικὸ ὕλικό, καθὼς καὶ ρουχισμό πού εἶχε προσφερθῆ ἀπὸ συνεργάτας τῆς χριστιανικῆς κινήσεως: «... Σᾶς εὐχαριστῶ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά γιὰ ὅλα καὶ ἐκ μέρους ὄλων τῶν μικρῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου πού πήραν παπούτσια, παιγνίδια ἢ ρούχα καὶ δὲν μποροῦν νὰ σᾶς εὐχαριστήσουν τὰ ἴδια. Ὅλων ἡ χαρὰ ἔκανε τὰ μάτια μου νὰ βουρκώσουν. Ἰδιαίτερα ἕνα μικρὸ κοριτσάκι πού πήρε ἕνα ζεστὸ παλτὸ καὶ ἀντικατέστησε τὸ κουρέλι πού φοροῦσε ἦταν ἀφάνταστα εὐτυχισμένο...».

Στὸ ἴδιο χωριὸ ἐστάλη ἕνα δίτομο λεξικό πού προσέφερε φίλη τῆς Ὀμάδος, τὸ ὁποῖον, ὅπως μᾶς γράφει, ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γυμνασίου τοῦ χωριοῦ.

Συγκινητικὴ εἶναι ἡ ἔκκλησις τῶν παιδιῶν ἐνὸς Δημοτικοῦ Σχολείου Πειραιῶσ γιὰ τὴν δημιουργία μιᾶς δανειστικῆς βιβλιοθήκης. Εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας προσοχῆς ἡ θυσία τῶν παιδιῶν αὐτῶν γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς. «... Κάναμε ἕνα συμβούλιο στὴν τάξι μας καὶ πήραμε τὴν ἀπόφαση: νὰ δημιουργήσουμε ὅπωςδήποτε μιὰ δανειστικὴ βιβλιοθήκη πλούσια καὶ ὁμορφη. Χρήματα δὲν εἶχαμε. Κάναμε ἕνα πρόχειρο λογαριασμὸ. Προεξοφλήσαμε τὰ μικρὰ μας φιλοδωρήματα κάμποσων μηνῶν. Παρακαλέσαμε ἕναν καλὸν ἐκδότη καὶ ἔτσι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, πήραμε «θερεσὲ» καὶ μὲ δόσεις τὰ πρῶτα 84 βιβλία τῆς βιβλιοθήκης μας. Τί ἔγινε ὅταν τὰ βιβλία μας ἐφθασαν μέσα στὴν τάξιν μας δὲν περιγράφεται! Γέλοια, φωνές, χαρούμενα ξεφωνητά. Ἡ χαρὰ μας ἦταν ἀπέραντη.... Τώρα μιὰ ἐπιθυμία ἔχομε: νὰ πλουτίσουμε τὴν μικρὴ μας βιβλιοθήκη νὰ τὴν κάνομε φάρο ἀληθινὸ τοῦ Σχολείου μας. Κάτι μαζέψαμε ἀπὸ τὰ κάλαντα. Θὰ κόψουμε καὶ τὸ

κουλουράκι μας ακόμη (όσοι μπορούμε να τὸ πάρουμε). Θὰ κάνουμε κάθε θυσία γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε τὸν «ἐπιούσιο» τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος καὶ νὰ θρέψουμε τοὺς πόθους, τὰ ὄνειρα, τὰ ἰδανικά ποὺ ζοῦν μέσα μας...».

Πῶς νὰ μὴν ἐνισχύση κανεὶς τὴν προσπάθεια αὐτὴ τῶν παιδιῶν ποὺ ἀντὶ νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ κύμα καὶ τὴν τάσιν τῆς σημερινῆς νεολαίας ἀπεναντίας ὑποβάλλονται πρόθυμα σὲ τόσες θυσίες μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴν πνευματικὴν τους καὶ ψυχικὴ τους καλλιέργεια;

Ἄξιζει νὰ παρατεθοῦν λίγα ἀκόμη λόγια ἀπὸ τὸ εὐχαριστήριο γράμμα τῶν παιδιῶν αὐτῶν, ποὺ λάβαμε, ὕστερα ἀπὸ τὴν μικρὴ συμβολὴ τῶν «Φίλων Βιβλιοθήκης Χωριού». «... Σήμερα βρισκόμαστε στὴν εὐχάριστη θέση νὰ σᾶς πληροφορήσουμε ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ καλοῦ μας Χριστοῦλη, τῆ δικῆ σας συμπράσταση καὶ πολλῶν ἄλλων ἀκόμη ἡ δανειστικὴ μας βιβλιοθήκη, τὸ ἀκριβὸς μας ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, ἔγινε μιὰ ωραία πραγματικότης. Ἡ βιβλιοθήκη μας ἀπέκτησε περίπου πεντακόσια βιβλία... Καὶ τώρα ὄλοι ριχτήκαμε μὲ τὰ μοῦτρα σὸ διάβασμα. Βάλαμε σύνθημα νὰ διαβάζουμε ἕνα βιβλίο ὁ καθ' ἕνας τῆ ἑβδομάδα τουλάχιστον καὶ κάθε Δευτέρα τὴν πρώτη ὥρα κάνουμε σχετικὲς ἀνακοινώσεις. Ἐπειδὴ τὰ βιβλία εἶναι ἀρκετὰ μετέχουν σὸ πνευματικὸ μας τραπέζι καὶ οἱ δικοὶ μας. Δανειζόμεθα βιβλία καὶ γιὰ τ' ἀδελφία μας καὶ γιὰ τοὺς γονεῖς μας. Ἔτσι διαβάζουμε μεις, διαβάζουν τ' ἀδελφία μας, διαβάζουν οἱ γονεῖς μας, καὶ εἴμεθα πολὺ χαρούμενοι...».

Ἀνάλογη προσπάθεια ἔγινε καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Σερνικακίου Φωκίδος.

Ὁ δάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Βοτανσαίων Ζαγορίου Μετσόθου γράφει: «... ἡ ἐνίσχυσις τῆς σχολικῆς μας βιβλιοθήκης διὰ τῆς ἀποστολῆς σας ὠραίων καὶ χρησίμων βιβλίων τόσοσ ἀπαραιτήτων εἰς τοὺς τροφίμους τοῦ σχολείου μας ἦτο καὶ εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ καλύτερα τῶν πνευματικῆ τροφῆ. Οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ μας ἐσωσχολικά καὶ ἐξωσχολικά ἀνεπηρέαστοι ἀκόμη ἀπὸ κακὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις

λόγω τοῦ στενοῦ τῶν περιβάλλοντος διψοῦν πραγματικὰ διὰ μίαν δανειστικὴν βιβλιοθήκην τὴν ὁποῖαν ὄνειρό μας εἶναι νὰ πραγματοποιήσωμεν καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν ταύτης ζητοῦμεν τὴν βοήθεια καὶ τὴν συμπράστασιν ὄλων τῶν καλῶν φίλων μας».

Ἀπὸ τὸ Χάλασμα Πρεβέζης σταχυολογοῦμε λίγες γραμμὲς ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ δασκάλου καὶ τῶν μικρῶν μαθητῶν του. Ὁ δάσκαλος μᾶς γράφει: «...εὐχαριστῶ καὶ γὼ πολλὰς φορὰς μαζὺ μὲ τοὺς μαθητὰς μου. Αὐτοὶ στὰ μικρὰ γράμματά τους πειραματίζονται νὰ σᾶς εὐχαριστήσουν...». Πράγματι σ' ὅλα τὰ γραμματάκια τους διαβλέπεις τὴν αὐθόρμητη διάθεση νὰ εὐχαριστήσουν οἱ παιδικὲς αὐτὲς ψυχές.

Νά, μερικὲς φρασσοῦλες ἀπὸ τὰ γράμματά τους μὲ τὴν ὀρθογραφίαν τους:

«... ἀξιζει λοιπὸν φίλες μου ἕνα ἀπλό καὶ θερμὸ εὐχαριστῶ. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ εὐχαριστήθηκαν πολὺ μὲ τὰ δῶρα σας...».

Μαθήτρια τῆς ΣΤ' τάξεως

«... ὁ δάσκαλος μᾶς τὰ ἐμίρασεν μολύβια σβιστήρες καὶ ἄλλα πράγματα σᾶς εὐχαριστοῦμε πάρα πολὺ γιὰ τὴν καλοσύνην ποὺ μᾶς κάνατε...».

Μαθήτρια Β' τάξεως.

«... σᾶς εὐχαριστοῦμε λοιπὸν καὶ μὴν ἐχινῶτε ὅτι ἂν κάνατε καὶ μιὰ καλωσύνη ἕχι μόνον σὲ μᾶς ἀλλὰ καὶ σὲ ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο, τίποτε δὲν θὰ πάθετε...».

Μαθήτρια ΣΤ' τάξεως

«... ἀνοίξαμε τὸ δέμα μὲ μεγάλη χαρὰ. Καὶ μιὰ ἡμέρα εἶχαμε ὄλο χαρὰ. Ἐμεῖς ἐδῶ σὸ χωριὸ μας ἔχουμε καλὸ δάσκαλο ποὺ τὸν ἀγαπᾶμε πολὺ σᾶς εὐχαριστοῦμε πάρα πολὺ...».

Τάξις Γ'.

Συνεχίζομεν μὲ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ γράμμα μαθητοῦ ὑπευθύνου τῆς σχολικῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Δημοτ. Σχολείου Ξάνθης ποὺ δείχνει τὸν ψυχικὸν πλοῦτον τῶν μικρῶν αὐριανῶν πολιτῶν τῆς πατρίδος μας.

«...Δὲν πλούτισε μόνον ἡ σχολικὴ μας βιβλιοθήκη ἀλλὰ καὶ οἱ γνώσεις μας περὶ κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν θεμάτων. Πήραμε κάλλιστα διδάγματα τῆς ζωῆς τὰ

οποία δὲν εἶχαμε γνωστά ὡς τώρα διότι δὲν εἶχαμε τίς δυνατότητες νὰ διαβάσωμε τὰ βιβλία ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως. Θὰ εἶμαστε εὐτυχισμένοι ἂν εἶχαμε καὶ μεῖς τίς δυνατότητες νὰ κάνωμε ἔστω καὶ μιὰ τέτοια φιλανθρωπικὴ χριστιανικὴ πράξι...».

Τελειώνοντας παραθέτομεν ὀλόκληρο τὸ γράμμα τοῦ δασκάλου Ι. Α. τοῦ Σχολείου Βομβοκοῦς Ναυπακτίας ποῦ δείχνει τὴ μεγάλη σημασία τοῦ καλοῦ ἐντύπου στὴν ὅλη διαπαιδαγώγηση τῶν κατοίκων τῆς ὑπαιθροῦ:

«Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην σὰν διευθυν-
τῆς τοῦ σχολείου νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διό-
τι εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλετε
ἓνα γράμμα καὶ ἓνα δέμα. Εἶναι τὰ μόνα
δείγματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλίας ποῦ
παίρνουμε ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. Τὸ χωριό
μας εἶναι χωρὶς δρόμο, ὄρεινὸ καὶ ἄγονο.
Τὰ παιδιά ἔρχονται στὸ σχολεῖο ξυπόλητα
καὶ πεινασμένα. Οἱ χωρικοὶ εἶναι φτωχοὶ
καὶ δὲν μποροῦν νὰ τοὺς ἀγοράσουν οὔτε
τετράδια καὶ μολύβια. "Ἐτσι ἡ ἐργασία
τοῦ σχολείου χῶλωνα τρομερὰ ἀπ' τὴν ἔλ-
λειψη αὐτῶν ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα. "Ἐχο-
με μιὰ μικρὴ ὑποτυπώδη βιβλιοθήκη μὲ
βοηθητικὰ κυρίως βιβλία ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ
παιδιά διαβάζουν τὰ μαθήματά τους. Σ'
αὐτὴν λοιπὸν εἰσήγαγα καὶ τὰ βιβλία ποῦ
μᾶς στείλατε. Ἀμέσως τὰ παιδιά ἄρχισαν
καὶ τὰ διαβάζουν, καὶ ἄρχισαμε νὰ κάνω-
με κάτι παραπάνω ἀπ' αὐτὸ ποῦ λέει τὸ
πρόγραμμα. Γιὰ ὅλα σᾶς εὐχαριστοῦμε.
"Ἐχομε δημιουργήσει μιὰ μικρὴ μαθητικὴ
κοινότητα μὲ σκοπὸ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν
ποῦ μαθαίνουμε στὸ σχολεῖο, ἐντὸς καὶ ἐ-
κτὸς τοῦ σχολείου. Καὶ μολοντί αὐτὸ φαί-
νεται δύσκολο ἐν τούτοις ἔχομε πετύχει
πολλὰ πράγματα. Δὲν εἶναι δὲ λίγες οἱ φο-
ρὲς ποῦ τὸ θέμα τῆς συζητήσεως στὸ χωριὸ
εἶναι ἡ δράση τῆς κοινότητάς μας ποῦ πάν-
τα εἶναι σύμφωνη μὲ τίς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγ-
γελίου.

Σᾶς παρακαλοῦμε, ὅταν μπορεῖτε στεί-
λατέ μας ὅ,τι σᾶς εἶναι δυνατόν, ἰδίως διὰ
τὴν δανειστικὴν μας βιβλιοθήκη. Θέλουμε
μ' αὐτὴ νὰ δημιουργήσωμε ἓνα φῶς. "Ἐνα
φῶς ποῦ νὰ διώξῃ τὰ σκοτάδια. Νὰ θλέπῃ
τὸ χωριὸ. Νὰ θλέπῃ τὸν δρόμο τοῦ Κυρίου,

τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ζωῆς».

Καὶ οἱ αἰτήσεις συνεχίζονται... καὶ οἱ
ἀνάγκες πάντοτε εἶναι ἀπεριόριστες... Μη-
νύματα ἀνησυχητικὰ καταφθάνουν ἀπὸ κά-
θε γωνιά τῆς πατρίδος μας. «... ἡ προσπά-
θεια αὐτῆ, γράφει σ' ἄλλο του γράμμα
ὁ δάσκαλος ἀπὸ τὴν "Ανω-Κώμη Κοζάνης,
εἶναι κάτι τὸ ἐπιβεβλημένον εἰς τὴν ὑπαι-
θρον ὅπου θὰ πρέπη νὰ ληφθῇ γενικὴ μέ-
ριμνα διότι ἄρχισαν νὰ καταφθάνουν ἀ-
νήσυχα μηνύματα κι' ἀπ' τὴν ὑπαιθρο ὅπου
ἄρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν—εὐτυχῶς σὲ μι-
κρὸ ἀριθμὸ—ψυχοφθόρα ἔντυπα...».

Καὶ προσθέτει ἀπὸ τὸν Κάλαμο Κυθῆρων
ὁ ἐκπαιδευτικὸς Λ. «... ἡ ἐκδήλωσις τοῦ
ἐνδιαφέροντος ἡ ὁποία ἐμφανίζεται μόνον
ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη μᾶς παρέχει ἐνίσχυσιν
ἀνυπολογίστου ἀξίας... Πιστεύω πραγμα-
τικὰ ὅτι μιὰ κατὰ τὸ δυνατόν πλουσία καὶ
καλῶς λειτουργοῦσα βιβλιοθήκη προσφέ-
ρει κατ' ἀναλογίαν τόσες ὑπηρεσίες εἰς ἓ-
να χωριὸ ὅσες προσφέρει ἓνα Πανεπιστή-
μιον εἰς μίαν πόλιν... "Ἴσως ἓνας κατάλογος
καλῶν βιβλίων μαζί μὲ σχετικὲς ὁδηγί-
ες θὰ συνέβαλεν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ
σκοποῦ τὸν ὁποῖον ὑπὸ κοινῷ ἐπιδιώκο-
μεν. Κάθε ἐκ μέρους σας πρωτοβουλία θὰ
εἶναι, λίαν εὐπρόσδεκτος».

—Νὰ μείνου χωρὶς ἀπάντησιν τέτοιες
ἐκκλησίες καὶ νὰ μὴν μᾶς δημιουργήσουν
αἰσθήματα ἐνοχῆς ἂν ἀδιαφορήσουμε;

Εἶναι λοιπὸν χρέος ὅλων μας, μεγάλο
μάλιστα χρέος, νὰ μὴν κωφεύσωμε ἀλλὰ νὰ
στρατευθοῦμε καὶ νὰ συνδράμωμεν κατὰ
τὸ δυνατόν σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ἀγάπης
ποῦ ἔχει τόση μεγάλη σημασία γιατί ἀπο-
τελεῖ τὴν θάσιν γι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπό-
σταση τοῦ ἔθνους μας.

"Ἐτσι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ Ἑλληνόπουλα θὰ
συνειδητοποιοῦν τὴν ἀγάπην καὶ ἐνότητα
ποῦ πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ συνδέῃ τὸ
κέντρον μὲ τὴν ἐπαρχίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου
μὲ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν ποῦ τοὺς
παρέχεται θὰ διαπαιδαγωγοῦνται καὶ
γαλουχοῦνται μὲ τὰ ἔθνη καὶ χριστια-
νικὰ ἰδεώδη, ποῦ ἀποτελοῦν τοὺς δύο ἀ-
κρογωνιαίους λίθους πάνω στοὺς ὁποῖους
στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ἀληθινοῦ
πολιτισμοῦ.

Κ. Δ. Χ.

ΚΕΝΤΡΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Περισσότερο από πεντακόσια άτομα, εκπρόσωποι ιδρυμάτων και μέλη της θρησκευτικής 'Ακαδημίας, παρευρέθησαν εις την Έτησιαν Συνέλευσιν της 'Ακαδημίας ή όποια έλαβε χώραν εις την Washington, τον Μάρτιον του 1965. Τό θέμα ήταν «ύγιεις και μη ύγιεις μορφαι θρησκευτικής συμπεριφορας».

Εις την έναρκτήριον συνεδρίασιν ώμίλησε ό Dr. Yolles, διευθυντής του Έθνικου 'Ινστιτούτου ψυχικής ύγιεινης με θέμα «'Ο ρόλος της Θρησκείας εις τό πρόγραμμα της ψυχικής ύγείας.» 'Αφού έτόνισε την σημασίαν της σημερινής συνεργασίας Θρησκείας και ψυχιατρικής, υπέδειξε ότι ή συνεργασία αυτή είναι ζωτική διά την πλήρη κατανόησι των ψυχικών, συναισθηματικών και όργανικών νόσων του ανθρώπου.

'Ο Dr. Yolles ανέπτυξε την σημασίαν των κοινοτικών προγραμμάτων ψυχικής ύγιεινης τά όποια εύρίσκονται υπό ανάπτυξιν καθ' όλην την χώραν και έδήλωσε ότι μέχρι του 1970 θα υπάρχουν 500-600 τέτοια κέντρα εις όλην την χώραν.

Συνεχίζων ανέπτυξε τον μοναδικόν ρόλον τον όποιον θα ήμπορούσε να παίξει ή θρησκεία εις την νέαν κοινοτικήν προσέγγισιν εις την ψυχικήν ύγιαν. «'Η ψυχανάλυσις, και ή ψυχοθεραπεία ήμπορούν συχνά να φέρουν τον άσθενή εις τον όρθόν δρόμον. 'Η θρησκεία όμως είναι εκείνη ή όποια θα τον βοηθήση να διαπιστώση ότι ό δρόμος αυτός οδηγεί κάπου.»

'Ο Dr. Yolles έτόνισε την διαφοράν εις την προσέγγισιν μεταξύ θρησκείας και ψυχιατρικής. «'Ο ψυχίατρος, για να ήμπορέση ό άσθενής με δική του επίγνωσιν και έμπειρίαν να ανακαλύψη τον έαυτόν του και τάς σχέσεις του με την πραγματικότητα, προσπαθει να αποκτήση στάσιν ουδετερότητος έναντι του άσθενούς. 'Ο κληρικός

ή ό θρησκευτικός λειτουργός, αφ' έτέρου, δέν μπορεί να είναι ουδέτερος και ταυτοχρόνως να είναι πιστός εις την θρησκευτικήν του κλήσιν. 'Ανεξαρτήτως των άτομικών του διαθέσεων, παραμένει τό σύμβολον της συμπαραστάσεως και της άφιερώσεως.» 'Αφού επέστησε την προσοχήν του κλήρου εις τους κινδύνους που ένυπάρχουν εις την προσπάθειαν να καταπιασθή κανείς με την ψυχιατρικήν, ό Dr. Yolles έδήλωσε ότι ό κλήρος μπορεί πολυ καλά να χρησιμοποιήση ψυχιατρικές γνώσεις εις την ποιμαντικήν του φροντίδα.

'Εν συνεχεία ανέπτυξε τάς υπηρεσίας αί όποιαί θα προσφέρονται εις τά νέα κέντρα και οι όποιαί θα παρέχονται με βαθείαν επίγνωσιν των άτομικών αναγκών των προσερχομένων εις αυτά.

'Επειδή ό κλήρος γνωρίζεται με εύρύτερον τομέα του πληθυσμού εις βάθος και έπειδή μεγάλο ποσοστόν των πασχόντων άποτείνεται κατά πρώτον προς τον κληρικόν, «είναι καθήκον του θρησκευτικού ήγέτου να διακρίνη εκείνους οι όποιοι μπορούν να βοηθηθούν με ποιμαντικήν φροντίδα, εκείνους οι όποιοι χρειάζονται ξεειδικευμένης φύσεως ποιμαντικήν συμβουλήν και εκείνους προς τους όποιους άπαιτείται έπαγγελματική ψυχιατρική λόγω της σοβαράς διαταραχής των.» «Στόν τομέα αυτόν», είπεν ό Dr. Yolles «ό κλήρος ήμπορεί να προσφέρει άνεκτιμήτους υπηρεσίας με την διαμόρφωσιν ύγιους στάσεως του κοινού όχι μόνον άπέναντι της ψυχιατρικής αλλά και άπέναντι των ψυχοσθενών... βοηθώντας έτσι τά εκκλησιάσματα να καταστούν πραγματικές θεραπευτικές κοινότητες, έτοιμες να κατανοήσουν και να δεχθούν μάλλον παρά να φοβούνται και να άποφεύγουν τους άρρώστους.

George C. Anderson

Ο ΓΑΜΟΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ὁ Παῦλος Εὐδοκίμων, στο βιβλίο του «ὁ γάμος, τὸ μυστήριον τῆς ἀγάπης», ἐξετάζει τὸ θεσμὸ τοῦ γάμου ὡς μὴ μυστηριώδη σχέση ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ στὸ σῶμα. Τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ὕλικου στοιχείου, τὸν βλέπει ὡς σῆμα. Γιατί τὸ σῆμα ὑπάρχει κάθε φορά πού τὸ ἐσωτερικὸ βρίσκει τὴν ἔκφρασή του στὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ στὸ σῶμα εἶναι συμβολικῆς. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ σὰρκα ἀλληλοσυμπληρώνονται στὸ γάμο μ' ἓνα μυστηριώδη τρόπο. Γι' αὐτὸ ἡ συζυγικὴ ἀγάπη εἶναι μὴ ἐνσαρκωμένη ἀγάπη. Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ μὲ ὅλη του τὴν ὑπαρξή. Ὅμως, ἀπ' ἀφορμὴ τὴν ἁμαρτία, τὸ σημειοσυνεργασίας σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη παρουσιάζεται ὡς ἓνα ἐμπόδιο.

Ἡ σύνθεσις τῆς σχέσεως αὐτῆς εἶναι λεπτή, γιατί ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ ἔχει γιὰ κέντρο τῆς τῆς συζυγικῆς ἁρμονίας.

Ἡ ἀγάπη εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μὴ ιδιότητα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός (ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός εἶναι τριωδικός, δηλαδή μὴ ὁλότητα, διότι εἶναι ἀγάπη. Τρία πρόσωπα σὲ μὴ φύση, σὲ μὴ μόνη ὑπαρξή, σὲ μὴ καθολικὴ ἐπικοινωνία.

Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ ζητᾷ τὴ μοναξιά. Καὶ εἶναι ἡ μόνη βάση γιὰ κάθε φιλοσοφία τοῦ Ἀπολύτου. Ἡ συνείδησή μας εἶναι ἓνα ἀπαύγασμα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὁλότητα καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει στὸ νὰ τὴν ἀνακαλύψουμε. Γιατί δὲν ἔχουμε συναίσθησι τοῦ «ἐγώ» μας παρὰ μόνον ἀπέναντι σ' ἓνα «εἶς». Ὑπάρχει καὶ μὴ τρίτη σχέση πού ἐνώνει καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ τὰ ὁδηγεῖ στὴν ὁλοκλήρωσι: Τὸ «ἐμεῖς». Τὸ «ἐκεῖνος» εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας· μὴ ἀντικειμενικὴ ἀντίληψη: κάποιος μᾶς γυρίζει τὴν πλάτη, γίνεται ξένος, ἀπομακρύνεται ἀπὸ «ἐμᾶς»...

Ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα εἶναι στὴν

οὐσία τῆς ἐπικοινωνικῆς. Μόνον ἡ ἐπικοινωνία μ' ἓνα ἄλλο ὄν ἀνοίγει τὸ δρόμο πρὸς τὰ βάθη τῆς ζωῆς. Μ' αὐτὴ μόνον θὰ γίνει ὁ ἄνθρωπος ἐλευθέρη προσωπικότητα. Αὐτὴ θ' ἀποκαλύψει τὴν πηγὴ τοῦ κακοῦ: τὸ ἐγώ, πού βρίσκεται στὴν καρδιά τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἑωσφόρου. Ὁ σατανᾶς, ἡ κόλασις, εἶναι τὸ ἄπειρο τῆς μόνωσης. Ἀντίθετα ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἐπικοινωνία, ἡ «κοινωνία τῶν Ἁγίων». Ἡ Ἐκκλησία, τὸ «σῶμα Χριστοῦ», στηρίζεται ἀκριβῶς ἐπάνω στὴν τέλεια συμφωνία τῶν πιστῶν πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' τὴ στιγμὴ πού κάθε ἄνθρωπος θὰ μετάσχει ὡς ζωντανὸ μέλος στὴν παγκόσμια ζωὴ, δυὸ στάσεις μπορεῖ νὰ πάρει: εἴτε νὰ κλεισθῆ στὸν ἑαυτό του, νὰ γίνει ἐγωκεντρικός καὶ νὰ ὁδηγηθῆ στὸ γενὸ καὶ στὸ μηδέν, εἴτε νὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τοῦ ατόμου του, νὰ ἐγκαταλείψει τὸν ἑαυτό του σὲ μὴ ὁρμὴ πού τὸν σπρώχνει νὰ ἀγκαλιάσει τὸ πᾶν.

Ἡ συζυγικὴ ἀγάπη εἶναι «πνευματοφόρος», γιατί ἔχει μέσα τῆς τὸ σπύρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸ μᾶς τὸ ἐπιβεβαίωσε τὸ θαῦμα τῆς Κανᾶ. Τὸ νερὸ πού μεταβλήθηκε σὲ κρασί συμβολίζει τὴν μεταμόρφωσι τοῦ κοινῶς ἔρωτα στὴν εὐγενετικὴ συζυγικὴ ἀγάπη πού τὴ θεομαίνει ἡ θεϊκὴ φλόγα. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ στὴν τέλεια ὁλοκλήρωσή της εἶναι σπάνια. Κι' ὅμως παραμένει τὸ ἰδεώδες πού δίνει τὴν κατεύθυνση σὲ κάθε εἶδος ἀγάπης. Εἶναι τὸ φυσικὸ ὑπόστρωμα τῆς ζωῆς πού ἀπαιτεῖ μὴν ἁγιαστικὴν ἐξάρτησι μὲ τὴν ὁποία τὴν πλουτίζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μέσω τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀγάπη ἀνάμεσα στοὺς συζύγους εἶναι στὴν οὐσία τῆς μικρογραφίας τῆς ἀγάπης ἀνάμεσα στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία. Μ' ὅλα ταῦτα μόνον οἱ ἐξομολόγοι καὶ οἱ γιατροὶ γνωρίζουν στὸ ἄδυτο τῆς συνείδησός τους τὴ νοσηρὴ λάμψη πού ἀναδίδουν οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς

γάμους και πόσα βάσανα σκεπάζονται κάτω από το κατασκευάσμα της «εμπροπείας» του σπιτικοῦ.

Ἄλλωστε, ἡ ἀπόκτηση τῆς αἰώνιας ἀγνότητας δὲ βρίσκεται μέσα στὰ φυσιολογικά δεδομένα πού χαρακτηρίζουν τὴν ἔκπτωτη φύση.

Ὅσο γιὰ τὴ θεληματικὴ στειρότητα εἶναι ἓνα βέβαιο σημεῖο πὼς ὁ γάμος ἔχει ἀποτύχει πνευματικά. Γιατί ἡ συζυγικὴ ἔνωση δὲν εἶναι μόνο μιὰ ἀμοιβαία ἀποκάλυψη, ἀλλὰ ἐπίσης και μιὰ πραγματικὴ συνέπεια, γιατί ὁ ἄνδρας γίνεται πατέρας ἀπ' τὴ γυναίκα και ἡ γυναίκα γίνεται μητέρα ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Ὅσο γιὰ τὰ παιδιὰ, αὐτὰ ἔχουν ἐπάνω τους μιὰν ιδιότητα και μιὰ καινούρια ἀποκάλυψη: τὴν πατρότητα και τὴ μητρότητα. Ὅταν ὑπάρχει θεληματικὴ στειρότητα ἢ συνείδηση σταματᾷ στὴ σεξουαλικὴ σχέση. Αὐτὸ πὸν ἦταν σύμβολο τῆς πραγματικότητας, περνιέται τὸ ἴδιο σὰν πραγματικότητα. Εἶναι ἓνα κάτι σὰ μεταφυσικὴ αὐτοκτονία τοῦ γάμου. Ὁ πανσεξουαλισμὸς τοῦ Φρόυντ δὲν εἶναι ἀλήθεια παρὰ γιὰ ἐκείνους πού κατεβάζουν τὸν γάμο στὴ φυσιολογία. Καὶ ἀντίθετα, ἐκεῖνος πού περιφρονεῖ τὸ γάμο ἀπ' ἀφορμὴ τὸ φυσιολογικὸ του στοιχεῖο, καλὰ θὰ κάνει νὰ καταφύγει σ' ἓνα ψυχαναλυτὴ γιὰ θεραπεία.

★ ★ ★

Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται ἀπ' τὸ Θεό. Ὅμως, ἡ πνευματικὴ κατάσταση πού βρίσκονται οἱ γεννήτορες και πὸν ἀντανακλᾷται στὴ μεταξύ τους ἀγάπη εἰσχωρεῖ ἀναπόφευκτα, χάρι στὴ θεία δύναμη, ἐπάνω στὸ παιδί πὸν θὰ γεννηθῆ. Ἄλλὰ και ἓνα σύνολο συνέπειες φυσικὲς και πνευματικὲς μποροῦν νὰ μεταδοθοῦν ἀπὸ τὸ αἷμα. Ἔτσι ἡ προσωπικότητα τῶν γονιῶν και ἰδιαίτερα ἡ πνευματικὴ κατάστασή τους στὴν περίοδο πού πραγματοποιεῖται ἡ σύλληψη, παίζει σπουδαῖο ρόλο στὰ πετρωμένα ἐκείνου πὸν θὰ γεννηθῆ. Ἡ προσωπικότητα ἔχει ἐδῶ τὸ μερίδιό της εὐθύνης της... Στὴν τεκνογονία ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ἐκφράσει τὴν πνευματικότητά του. Παρουσιάζει στὸ Δημιουργὸ τὴν ἀγάπη σὰν μιὰ

προσφορὰ και τὸν ἱκετεύει ν' ἀγιάσει τὸ παιδί, πὸν θὰ γεννηθῆ και νὰ τὸ κάνει αἰώνιο παιδί δικό Του.

Ἡ ὁμοουσία ἐνότητα στὸ γάμο σχηματίζει τὴν ἔνωση δύο προσώπων ἐν τῷ Χριστῷ—μιὰ μικρὴ τριάδα τοῦ ἀνθρώπινου κυττάρου. Γιατί, στὸ γάμο, ὁ ἄνδρας και ἡ γυναίκα ἐνώνεται ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι και ὁ πνευματοφόρος χαρακτήρας τῆς ἀγάπης τους δημιουργεῖ τὸ Σῶμα Χριστοῦ, διαιωνίζει τὴν Ἐκκλησίαν ἐπάνω στὴ γῆ (ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου...) Σύμφωνα με τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ὁ γάμος καθ' ἑαυτὸν εἶναι μιὰ πνευματικὴ ἀναπαράσταση τῆς Ἐκκλησίας (κατ' οἶκον Ἐκκλησία).

Ὅσο γιὰ τὸ διαζύγιο, ὁ Εὐδοκίμων ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει νὰ τὸ χαρακτηρίσουμε μιὰ πνευματικὴ πτώση πού ἀναφέρεται στὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ καταστρέφει τὸν ἁγιασμένο συζυγικὸ ὄργανισμό. Εἰδικώτερα, ἡ μοιχεία θανατώνει μεταφυσικὰ τὴ σχέση τοῦ γάμου, ἂν και ἡ ἀναγέννησή του, με τὴν μετάνοια και τὴν ἐπάνοδο στὴν συζυγικὴ πίστη, εἶναι πάντοτε δυνατὴ (τὸ «παρεκτὸς λόγου πορνείας» τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, κατὰ κανόνα, δίνει δικαίωμα και ὄχι ὑποχρέωση γιὰ διαζύγιο). Στὴν περίπτωσή αὐτὴ, τὸ διαζύγιο δὲ χωρίζει τοὺς συζύγους. Πιστοποιεῖ μονάχα ὅτι «τελειώθηκε» ἡ ἐσωτερικὴ ρήξη πού προκάλεσε τὸ γεγονός αὐτό.

Ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους λόγους τοῦ διαζυγίου (ἰσχυρὸς κλονισμὸς στὴν ἔγγαμη σχέση ἢ με τὴν κοινὴ ἔκφραση: ἀσυμφωνία χαρακτήρων) πρέπει νὰ ἔχουμε στὸ νοῦ μας τὰ φοβερὰ λόγια τοῦ Κυρίου γιὰ τὸ μῖσος πρὸς τὸν πλησίον. Σύμφωνα μ' αὐτά, ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ σηκώσει τὸ σταυρὸ με τὶς ἀδυναμίες πού ἔχει ὁ συνάνθρωπός του. Καὶ περισσότερο ἀκόμη, ἂν ὁ σύζυγος ἢ ἡ σύζυγος εἶναι ἓνα ἐμπόδιο στὸ ν' ἀποκτήσει αὐτὸς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ μεγαλύτερη θυσία πού ἔχει χρέος νὰ κάνει, εἶναι νὰ σηκώσει ἐπάνω του ὅλοκληρο τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας τοῦ ὁμοζύγου του.

Μὲ τὴ θεία γέννηση ἀποκαταστάθηκε ἡ ταραγμένη τάξη στὸν κόσμο.

Παράλληλα ή μητρότητα είναι ό πνευματικώς όρος για την σωτηρία της γυναίκας (ή γυνή σωθήσεται διά της τεκνογονίας). Σ' αυτή την καθολική προσφορά του έαυτου της ξαναβρίσκει τό πνεύμα της την παρθενική του άκεραιότητα. 'Η μηρότητα είναι μιά ιδιαίτερη μορφή της γυναικείας «κενώσεως». Γιατί ή μητέρα άφοσιώνεται στο παιδί της. Πεθαίνει μερικά γι' αυτό, άκολουθώντας την θεϊκή άγάπη που ταπεινώθηκε για τὰ παιδιά της. Και δέν υπάρχει μεγαλύτερη άγάπη άπ' τό νά προσφέρει κανείς τή ζωή του για χάρη εκείνου που άγαπάει. 'Η μητρική θυσία είναι άπ' τις μεγαλύτερες που μπορεί νά πραγματοποιήσει άνθρωπινή ύπαρξη, γιατί έχει μέσα της τή «ρομφαία» για την όποία μίλησε ό Συμεών (Λουκά α' 35). Τή ρομφαία που διαπέρασε τήν καρδιά της μητέρας του Θεού μπροστά στο σταυρωμένο γιό της.

'Η έορτή όμως της άγάπης δέν διαρκεί πολύ. 'Η ιδεώδης εικόνα της παρουσιάζεται πρόσκαιρα για νά εξαφανιστεί πάλι... Αυτό που μένει άπ' αυτήν άφορά τή μέλλουσα ζωή. "Αν ή φυσική ύπαρξη άποσυντίθεται όσο ή ζωή διαρκεί, τούτο θυμίζει την άρχική πτώση, που ό έξιλασμός της γίνεται στην έπίγεια κατάσταση.

'Ο θάνατος καταστρέφει την εικόνα του άγαπημένου. 'Η όμορφιά της άγάπης παρουσιάζεται σκληρή, άπατηλή, γιατί την καταστρέφει ό χρόνος. Για κείνους που άγαπιούνται ή φθορά του σώματος είναι τραγική, γιατί τους τοποθετεί αντιμετώπους στην άμαρτία και στο θάνατο. Μ' όλα ταύτα, πρέπει ν' άγαπούμε την ούράνια πραγματικότητα του άγαπημένου, κατά την μετάβαση του από τό πρόσκαιρο στο αιώνιο.

Στό στεφάνωμα του γάμου, ή ψαλμωδία «Οί 'Αγιοι Μάρτυρες οί καλώς άθλήσαντες» σημαίνει ότι ή τέλεια άγάπη είναι εκείνη που έδειξαν οί μάρτυρες προς τό Θεό. Σε όλη την έγγαμη ζωή τους, οί σύζυγοι θά άκούν τό μακρινό ήχο της ψαλμωδίας των 'Αγίων Μαρτύρων. Κατά τον 'Ιωάννη τον Χρυσόστομο, ό στεφάνος του γάμου θυμίζει την άγνότητα που θ' άπαιτηθεί άπ' τους συζύγους και θά στεφανώσει τις προσπάθειές τους. Γιατί ή άγνότητα μπορεί

νά ξαναποκτηθεί, όπως κερδίζεται ή βασιλεία των ούρανών, με άγώνα, με ήρωισμό...

'Η έπίγεια ζωή έχει περισσότερες θλίψεις παρά χαρές. Και επειδή ή τέλεια άγάπη είναι πάντοτε συνυφασμένη με τή θυσία, είναι πάντοτε όδυνηρή. Με τό μέγεθος της θυσίας θά δοκιμαστεί τό βάθος της άγάπης...

★ ★ ★

'Η πορεία των έγγάμων είναι δύσκολη γιατί γίνεται στο στενό δρόμο, που είναι άκόμη πιο στενός επειδή πρέπει νά τον διατρέξουν δύο ταυτόχρονα. Τό νά μένει κανείς μέσα στον κόσμο, ν' αναπνέει τό μολυσμένο αέρα της κοινωνίας και σέ κάθε στιγμή της ζωής του «νά κερδίζει τον Χριστό», χωρίς ν' άπομακρυνθεί άπ' τον κόσμο, αυτή είναι ή δημιουργική κλήση στον έγγαμο βίο.

'Η παραίτηση από τον κόσμο «διά Χριστόν», παρ' όλο τό μεγαλείο και τον ήρωισμό της, τοποθετεί τον άνθρωπο σέ διαφορετικό επίπεδο της ύπαρξης. Γιατί ή άποφυγή άπ' τις κοσμικές φροντίδες είναι τό πέραςμα άπ' την άσκητική άρνηση στην άγγελική. Αυτή ή άσκητική άρνηση του κόσμου από τό ένα μέρος και τό πνεύμα της επιθυμίας που δέν ζητεί παρά την σαρκική ικανοποίηση από τ' άλλο, οδηγούν τον κόσμο, σ' ένα αδιέξοδο, θά 'λεγε κανείς, των άκρων. 'Ο 'Ιωάννης ό Χρυσόστομος, όμως, γράφει σχετικά: «'Αν μερικοί βρίσκουν στο γάμο ένα εμπόδιο για την πνευματική τους πρόοδο, άς γνωρίζουν ότι δέν είναι ό γάμος που τους εμποδίζει αλλά μάλλον ή ελεύθερη τους κρίση που τή χρησιμοποιούν άσχημα στο γάμο... Χρησιμοποιείτε λοιπόν, με φρόνημα τό γάμο, και έτσι θά είστε οί πρώτοι στη βασιλεία των ούρανών και θ' απολαύσετε όλα τὰ αγαθά». ('Επιστολή προς 'Εβρ. VII. 4).

"Άλλωστε αν υπάρχει διαφορά στην κλήση και στα πνευματικά δώρα, άπ' τ' άλλο μέρος υπάρχει και ισότητα ανάμεσα στις ανθρώπινες ύπαρξεις, γιατί όλοι είμαστε δημιουργήματα και τό ίδιο άνίκανοι με τις ίδιες τις δυνάμεις μας νά κερδίσουμε

τῆ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἐπίσης ὅλοι εἴμαστε ἴσοι στὸ αἶσθημα ποὺ μᾶς ἀπευθύνει ἡ Θεία Πρόσκληση καὶ ὅλοι μας ἔχουμε τὴν ἴδια νοσταλγία, ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία ὁ Leon Bloy ἔλεγε:—Δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ θλίψη: ὅτι δὲν εἴμαστε ἅγιοι. Ἡ μεταξὺ μας διαφορὰ ἐγκνεται στὰ

δῶρα ποὺ ἔχει λάβει καὶ καθέννας μας ἔχει τὸ δικό του μέτρο ἀγιότητας. Ὅστε, ἡ κλήση μόνη στὸν ἕγγαμο ἢ στὸν ἄγαμο βίο, ἀποφασίζει τὴν ἐκλογή τοῦ χριστιανικοῦ δρόμου ποὺ καθέννας μας θὰ διαλέξει.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΜΙΚΡΗ ΣΤΙΓΜΗ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Εἶναι ἓνα βιβλίο μὲ ἀναμμένα γράμματα
πάνω στ' ἀκοίμητα χέρια τοῦ Κυρίου!...
Πῶς μπορῶ νὰ τὸ ἀμφισθητήσω, ἀφοῦ ὑπάρχει!...
Ζοῦσα κάποτε σ' ἓνα ὄνειρο καλοκαιρινό·
ἀνάμεσα σὲ χελιδόνια ποὺ τραγουδοῦσαν, τραγουδοῦσα:
Ἡ χαρὰ ξεκινούσε ἀπ' τὸ λαμπερὸ ἀστέρι·
ἔφτανε μέσα μου, δροσιὰ σὲ πρωϊνὴ πεδιάδα!
Ἡ θάνατος ἀγνωστὴ ἱστορία
κι' οἱ θύρες σφαλισμένες στὸ πέρασμά του!...
Εἶταν ἡ ἐποχὴ ποὺ μποροῦσα νὰ περπατῶ
σταθερὰ στοὺς μεγάλους δρόμους,
μὲ καθαρὸ ὄραμα στὸ βλέμμα μου!...
Μικρὴ στιγμή τῆς νύχτας,
πῶς ἦρθε κείνος ὁ νεκρὸς πίσ' ἀπ' τὰ μάτια μου!...
Πῶς ἔφερε τόση μοναξιά στὴν καρδιά μου!...
Ἦρθαν ὅλα τόσο ἀνεπαίσθητα
μιὰ μικρὴ δικαιολογία στὴ σκέψη μου!...
Ἐκεῖνο τὸ ἀόρατο φτερό
ποὺ μοῦ κρυψε τὸν ἥλιο,
ὁ ἀπαλὸς ἄνεμος
ποὺ ἔσθησε σιγὰ σιγὰ
τὰ θήματα τοῦ Ἰησοῦ στὸ μονοπάτι!...
Κι' ὕστερα... τὸ θαρὺ
ἐκεῖνο τὸ θορὺ τὸ φέρετρο
ποὺ σκέπασε τὴ φαντασία μου ἐντὸς του!...
Εἶναι ἓνα βιβλίο μὲ ἀναμμένα γράμματα
πάνω στ' ἀκοίμητα χέρια τοῦ Κυρίου!
Γράφει πῶς κάποτε ὑπῆρξα!...
Γράφει πῶς πέθανα πρὶν λίγα χρόνια!...

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΤΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΥΜΝΟΥΣ

“Όταν ρίξη κανείς μιὰ ματιὰ στὴ σύγχρονη λογοτεχνία μας θὰ δῆ τοὺς Ἀρχαίους μας νὰ δίνουν τὸ παρὸν στὴν ἐποχὴ μας μὲ μεταφράσεις, πού ἀρκετές τους εἶναι καταστάλαγμα μόχθου καὶ πείρας πολλῆς. Δὲ συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς μας. Ἰδιαίτερα στὴν ποίηση—πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει—ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ἐξαιρεση— τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ γνωστοῦ ἰδιόμελου τῆς Κασσιανῆς—δὲ νομίζω πὼς ἀσχολήθηκε κανένας ἄλλος μὲ μεταφραστικὴ ἐργασία⁽¹⁾. Καὶ νὰ σκέφτεται κανείς ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση⁽²⁾—πού κατ’ ἐξοχὴν ἐκπροσωπεῖ τὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης⁽³⁾—ξεπερνώντας τὸ σκοπὸ της, ἔφτασε, πολλὰς φορές, σὲ τέτοια ὕψη, πού ἡ ποίηση τῆς Ἀρχαιότητος, ἀκόμη κι’ αὐτὴ, σπάνια τὰ πάτησε, καθὼς ἔχει τονιστῆ⁽⁴⁾. Ἔχει νὰ μᾶς ἐπιδείξει ποιητὲς μὲ καταπληκτικὰ ἔργα, ὅπως τὸν Πατριάρχη Σέργιο μὲ τὸν «Ἀκάθιστο Ὑμνο», τὸν Ἀνδρέα Κρήτης μὲ τὸ «Μεγάλο Κανόνα», τὸν Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό, τὸν ἐπονομαζόμενον Χρυσορρόα, μὲ τὴν «Ὀκτώηχο», τὴν Κασσιανὴ μὲ τὸ πασίγνωστο ἀριστουργηματικὸ «Ἰδιόμελο στὴ Μ. Τετάρτη» κ. ἄ. Ἀπὸν ἅπ’ ὅλα ὅμως ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸ Ρωμανὸ τὸ Μελωδὸ μὲ τοὺς «Ὑμνους» του. Μάλιστα, γι’ αὐτὸν ὁ Κρουμπάχερ λέει ὅτι εἶναι ὁ μεγαλύτερος θρησκευτικὸς ποιητὴς τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἄλλοι τὸν ὀνόμασαν Βυζαντινὸ Πίνδαρο⁽⁵⁾. Παρ’ ὅλα αὐτὰ, οἱ Βυζαντινοὶ μας δημιουργοὶ βρῖσκονται ἀπομονωμένοι, ἀποξενασμένοι, κλεισμένοι στὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς τους, μακριὰ ἀπ’ τὸ σύγχρονον ἄνθρωπο, τὴ στιγμή πού ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἀρχαῖοι μας ποιητὲς ἐνωματώθηκαν μὲ τὴν μετάφρασή τους στὴ σύγχρονη λογοτεχνία μας.

Θὰ εἶχε ὅμως κανείς τὴν περιέργεια νὰ μάθῃ τὰ αἷτια πού δημιούργησαν αὐτὴ τὴν παράδοση, τὸ νὰ μὴ μεταφράζεται ἡ Βυζαντινὴ Ποίηση. Κι’ ὅταν ἐρευνησῆ λιγάκι, θὰ δῆ πὼς εἶναι πολλοὶ οἱ παράγοντες. Πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα, ὁ νεοελληνισμὸς ἔκαμε τοῦ κόσμου τὴν προσπάθειες νὰ ξαναθεθῆ μὲ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων προγόνων του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχε ἀποκοπῆ ἀπὸ αἰῶνες. Μέρος αὐτῆς τῆς προσπάθειας εἶναι καὶ οἱ μεταφράσεις ἔργων ἀπὸ τὴν Ἀρχαία Ποίηση. Γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Ποίηση ὅμως δὲν ἔχει τέτοιους λόγους. Τὸ πνεῦμα τοῦ Βυζαντίου εἶναι μιὰ παρούσα κατάσταση γιὰ τὸ νεοελληνισμὸ, πού διοχετεύεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία⁽⁶⁾. Ἐνας ἄλλος λόγος εἶναι πού ἡ γλῶσσα στοὺς Βυζαντινοὺς ὕμνους εἶναι κατὰ βάση στηριγμένη στὴν Ἀλεξανδρινὴ κοινὴ, τὴ γλῶσσα τῶν Εὐαγγελίων⁽⁷⁾. Εἶχε δημιουργηθῆ αὐτὴ ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀττικὴ διάλεκτο μὲ ἀπλοποίηση στὸ τυπικὸ καὶ στὰ ἐκφραστικὰ της σχήματα, μὲ ποικίλες ἀλλαγές στὴ φωνητικὴ καὶ στὴ σύνταξη, στὴν παραγωγή καὶ στὸ λεξιλόγιο. Ἀπ’ αὐτὴν ἐξελίχθηκε ἀργότερα ἡ μεσαιωνικὴ καὶ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα. Χαρακτηριστικὰ μάλιστα οἱ γλωσσολόγοι ἀναφέρουν ὅτι, αὐτὴ ἡ κοινὴ ἦταν «ἀρχὴ καὶ πρώτη ἐμφάνιση τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας»⁽⁸⁾. Ἐπομένως ἡ γλῶσσα τῶν Ὑμνων ἔχει μερικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα πού εἶναι κατανοητὰ ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ. Καθὼς μάλιστα ἀκούει συχνὰ στὴν ἐκκλησία αὐτὰ τὰ κείμενα, τὰ μαθαίνει σχεδὸν ἀπ’ ἔξω⁽⁹⁾, χωρὶς θέβαια νὰ καταλαβαίνῃ τὸ κείμενο στὴ λεπτομέρειές του⁽¹⁰⁾, ἀλλὰ πολλὰς φορές οὔτε καὶ στὸ σύνολό του⁽¹¹⁾. Ἰκανοποιεῖται ὅμως, συμπληρώνοντας μὲ τὴ φαντασία του ὅσα γλωσσικὰ στοιχεῖα νομίζει ὅτι

καταλαβαίνει από το κείμενο, θγάζοντας μάλιστα μερικές φορές νοήματα που καμιά σχέση δεν έχουν μ' αυτό⁽¹²⁾. Έξάλλου, ο μεταφραστής, ο κάτοχος της αρχαίας ελληνικής, τὰ θεωρεῖ πολὺ ἀπλὰ κείμενα (τὰ Βυζαντινά) σὲ σχέση μὲ τ' Ἀρχαῖα, γιὰ νὰ καταπιασθῆ μὲ τὴ μετάφρασή τους. Κι' ἐν τούτοις, αὐτὰ τὰ κείμενα, καθὼς ἀναφέρεται παρακάτω, ὅσο περισσότερο πλησιάζουν τὴ σύγχρονη γλώσσα, τόσο δυσκολότερη εἶναι ἡ μετάφρασή τους.

Τὸ κυριώτερο ὅμως ἐμπόδιο γιὰ μιὰ τέτοια ἐκστρατεία μεταφραστικὴ θρίσκεται ἄλλοῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ Ὑμνοὶ δὲν εἶναι, γιὰ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα, κείμενα σκέτα, ὅπως τὰ ποιήματα τῶν Ἀρχαίων. Γιατί ἔτυχε αὐτὸ τὸ περιεργό: ἐνῶ ἡ γλώσσα τους ἔχει ἀπὸ καιροὺς πεθάνει, ἡ μουσικὴ τους εἶναι ζωντανὴ στὸ αὐτὶ καὶ πολλὰς φορές στὸ στόμα τοῦ λαοῦ⁽¹³⁾. Ἐνῶ ξέρει τὴ μελωδία τους καὶ τὰ ψέλνει, τὴ γλώσσα τους οὔτε τὴ μιλάει καὶ συνήθως δὲν τὴν καταλαβαίνει. Καθὼς εἶπαμε καὶ παραπάνω, προσπαθεῖ νὰ θγάλη νόημα βασιζόμενος σὲ μερικές λέξεις τοῦ κειμένου, πὺ εἶναι ταυτόσημες—ἂν ὄχι πάντοτε νοηματικά, τοῦλάχιστον φωνητικά—μὲ λέξεις τῆς σύγχρονης γλώσσας. Κι' ἐπιπλέον πολλὰς φορές τὸ κείμενο τὸ μαθαίνει ἀπ' ἔξω. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πὺ παρουσιάζει τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες. Ὁ μεταφραστής θ' ἀπευθυνθῆ σ' ἓνα κοινὸ πὺ ξέρει καὶ τὴ μουσικὴ πὺ ἔχει τὸ πρωτότυπο κείμενο, καθὼς καὶ ὀρισμένες λέξεις καὶ φραστικὰ του σχήματα. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ ἐμπόδια πὺ δὲν τὰ παρουσίασαν ἄλλα ποιητικὰ κείμενα κατὰ τὴ μετάφρασή τους.

★ ★ ★

Πάντα ἡ μετάφραση ἑνὸς ποιήματος, ἀπὸ ὑψηλὴ σκοπιὰ ἐξεταζόμενη, ἦταν ἓνα κατόρθωμα ἀκατόρθωτο. Ἀπὸ τοὺς τόσους καὶ τόσους πὺ μίλησαν γι' αὐτό, ἂς ἀκούσουμε τί εἶπε κάποτε ἓνας μεγάλος ξένος ποιητής, ὁ Πῶλ Βαλερύ:

«Ἐνῶ ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης ἢ ὁ μουσικός ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προσεγγίζουν ἓνα ξένο κοινόν... ἓνας ποιητής ποτὲ δὲν γίνεται θαθιά, ἐνδόμυχα καὶ πλήρεια ἀντιληπτός καὶ αἰσθητός παρά ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες του: εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὸ ἰδίωμα τῆς πατρίδας του». Καὶ παρακάτω: «Ὁ πεζογράφος, ὁ μυθιστοριογράφος, ὁ φιλόσοφος, ὁ ἠθικολόγος, μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν καὶ πολὺ συχνὰ ν' ἀποδοθοῦν χωρὶς πολλές ζημιές. Μὰ ὁ ποιητής ἔχει αὐτὸ τὸ ὑπέροχο προνόμιο κι' αὐτὸ τὸ ἀναπόφευκτο μειονέκτημα: ὅτι τὸ ἔργο του δὲν μπορεῖ ν' ἀποδοθῆ οὔτε σὲ πεζὸ λόγο, οὔτε σὲ ξένη γλώσσα. "Ἐνας ἀληθινὸς ποιητὴς εἶναι, στὴν αὐστηρὴ ἔννοια, ἀμετάφραστος" ἢ μορφὴ καὶ ἢ σκέψη στὸ ἔργο του εἶναι ἰσοδύναμες" ἢ ἀρετὴ τοῦ ποιήματος εἶναι μιὰ κι' ἀδιαίρετη»⁽¹⁴⁾. Παρ' ὄλ' αὐτά, καθὼς λέει κι ὁ Κακριδής, «τὸ ἰδανικὸ τοῦ μεταφραστῆ εἶναι ὁ κόσμος πὺ ἐκφράζει τὸ καλλιτέχνημα, νὰ ξαναβρεθῆ στὴν καινούρια του μορφὴ, ἂν εἶναι δυνατό, ὅλος, μὲ ὅσο γίνεται μικρότερη ἀλλοίωση»⁽¹⁵⁾. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἓνα τέτοιο ἰδανικὸ εἶναι ἀκατόρθωτο στὸ σύνολό του, καθὼς εἰπώθηκε καὶ παραπάνω, γι' αὐτὸ δικαιολογοῦνται ἀπιστίες ἀκόμη καὶ σὲ μιὰ μετάφραση ποιήματος πὺ διεκδικεῖ τὴν καλύτερη πιστότητα. Ἔτσι, λοιπὸν, ὁ Pierre—Jean Jouve λέει κάπου, ὅτι «ἡ μετάφραση ἑνὸς ποιήματος ἔχει δικαίωμα σὲ κάποια ἀπιστία, ἀλλὰ τότε ἡ χειρότερη ἀπιστία εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ ἡ καλύτερη πιστότητα, γιατί, καθὼς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ γράμμα, ὅπως ὀφείλει, πλησιάζει τὸ πνεῦμα».

Πῶς μπορεῖ ὅμως νὰ κάμη κανεὶς μετάφραση τῶν Βυζαντινῶν Ὑμνων μὲ τέτοια κριτήρια; Πῶς μπορεῖ μιὰ τέτοια μετάφραση νὰ διεκδικήσῃ τὴν καλύτερη δυνατὴ πιστότητα, ἀκόμη κι' ὅταν ἀποδίνει στὴν ἐντέλεια τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνθηκε ἔστω καὶ κατὰ ἐλάχιστο ἀπὸ τὸ γράμμα του; Ἐδῶ πρόκειται γιὰ περιπτώση, πὺ ἴσως δὲν ἔχει τὸ ὅμοιό της στὴν παγκό-

σμια λογοτεχνία. Ὁ μεταφραστής, καθώς εἶπαμε καὶ παραπάνω, πρόκειται ν' ἀπευθυνθῆ σ' ἕνα κοινό, πού ἐνῶ δὲν κατέχει τὴ γλῶσσα τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, τὸ ἔχει, πολλές φορές, ἀποστηθίσει μηχανικά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοῦ εἶναι γνωστὰ ὀρισμένα ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τοῦ στίχου, οἱ παρηγήσεις, οἱ ὁμοηχίες, οἱ ὁμοιοκαταληξίες, καθώς καὶ διάφορα φραστικὰ σχήματα. Ἐπίσης, τὸ κοινὸ αὐτὸ κατέχει τὸ μέτρο καὶ τὸ ρυθμικὸ τόνο τοῦ στίχου, ἔτσι καθώς εἶναι σφιχτοδεμένα μὲ τὴ μελωδία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Κι ἀπαιτεῖται ὁ μεταφρασμένος στίχος νὰ ξαναχυθῆ στὸ ἴδιο καλούπι, ὥστε νὰ μὴ χάσῃ τὴ μαγεία τοῦ πρωτοτύπου. Παρουσιάζεται δηλαδή ὁ στίχος ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴ μουσικὴ του⁽¹⁶⁾. Ἐδῶ ὅμως ἐφτάσαμε σ' ἕνα ἄλλο ἐμπόδιο. Ὁ μεταφραστής πρέπει νὰ ξέρῃ βυζαντινὴ μουσικὴ ἢ τοῦλάχιστον νὰ συνεργαστῆ μ' ἕναν κάτοχο αὐτῆς τῆς μουσικῆς. Αὐτὸ θὰ τὸν βοηθήσῃ σημαντικὰ νὰ ξεπεράσῃ ὀρισμένες δυσκολίες, ὅταν εἶναι ἀνθρωπίνως ἀδύνατο νὰ πετύχῃ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς μέτρο συλλαβῶν καὶ τοὺς ἴδιους ρυθμικοὺς τόνους. Ἐπειδὴ θὰ πετύχῃ τοῦλάχιστον μὲ τὴ βοήθεια τῆς μουσικῆς νὰ προσαρμόζεται ὁ στίχος σ' αὐτὴν⁽¹⁷⁾. Αὐτὸ τὸ ἐπίτευγμα, ἐνῶ δὲ θὰ εἶναι ἡ τελειότητα, θὰ πλησιάσῃ ὅμως τὴν τελειότητα, κί' ἕνας τέτοιος στίχος θ' ἀπέχῃ παρασάγγελος ἀπ' ὅποιονδήποτε ἄλλον, ὅσο πετυχημένος κί' ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ ἄλλος στίχος, ὁ ὁποῖος θὰ ἔχῃ τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲ θὰ μπορῆ νὰ προσαρμωστῆ στὴ γνωστὴ μελωδία. Παρουσιάζονται ὅμως κί' ἄλλες δυσκολίες στὸ μεταφραστῆ, ἐξ ἴσου σημαντικῆς. Ἡ ἀκοή τοῦ κοινοῦ ἀπαιτεῖ ν' ἀκούσῃ τὸν ἦχο ὀρισμένων λέξεων πού εἶναι τοποθετημένες σ' ὀρισμένη θέσι, ἔτσι ὅπως ἔχει συνηθίσει νὰ τις ἀκούῃ στὴν ἐκκλησία. Αὐτὸ εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ἂν οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν ἀνήκουν πλὴρον στὴ γλῶσσα του κί' ἐπομένως τοῦ εἶναι ξένο τὸ νόημά τους. Συμβαίνει ὅμως μερικῆς ἀπ' αὐτὲς τις λέξεις ν' ἀνήκουν καὶ στὴ σύγχρονη γλῶσσα,

χωρὶς νὰ διατηροῦν τὸ παλιὸ τους νόημα, ἐνῶ ἄλλες τους ἔχουν ὀλδίδια χρῆσις, ὅπως καὶ παλιά. Μάλιστα, πρέπει νὰ τονισθῆ, ἐντελῶς ἰδιαίτερα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ὅτι ὅσο περισσότερες τέτοιες λέξεις ἔχει ἕνα κείμενο (τις λέξεις πού ὁ ἦχος τους εἶναι ἀπαιτητὸς ἀπὸ τὴν ἀκοή τοῦ κοινοῦ), τόσο δυσκολώτερο εἶναι στὴ μετάφραση. Κί' ἐπειδὴ μερικῆς ἀπ' αὐτὲς τις λέξεις, καθώς εἶπαμε, ἀνήκουν καὶ στὴ σύγχρονη γλῶσσα, σημαίνει ἐπίσης, ὅτι ἡ μεταφραστικὴ δυσκολία μεγαλώνει ὅσο περισσότερο τὸ κείμενο πλησιάζει τὴ γλῶσσα τοῦ κοινοῦ. Δηλαδή συμβαίνει κάτι τὸ τελείως ἀντίθετο ἀπ' ὅτι θὰ πιστεῦε κανεὶς. Γιατί τότε ἡ ἐλευθερία τοῦ μεταφραστῆ γιὰ ὅποιαδήποτε ἐκλογή ὕλικου εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτη.

Ὁ καλὸς μεταφραστής ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ ἕναν καλὸ ἠθοποιό. Καὶ οἱ δυὸ παρουσιάζουν τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα τὸ κοινὸ, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἀπουσιάζουν. Τὸ ἐγὼ του γίνεται ἐγὼ τοῦ συγγραφέα. Ἐχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ζοῦν μὲ ἄνεση τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου πού παρουσιάζουν. Καὶ μποροῦν νὰ ὑποδυθοῦν τόση ποικιλία σὲ ρόλους, ὅση εἶναι ἡ πολυμορφία στὰ στοιχεῖα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τους, ὅσες εἶναι οἱ δυνατότητές τους γιὰ συγγένεια μὲ περισσότερα ξένα ἐγώ. Πῶς ὅμως νὰ ὑποδυθῆς τὸ ἐγὼ τῶν βυζαντινῶν μελωδῶν καὶ Ὑμνογράφων; Αὐτοὶ ζοῦν σὲ κλίμα πού δὲν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἐπομένως, δὲν καλεῖσαι νὰ κινηθῆς ἀνάμεσα σὲ μιὰ ποικιλία ξένων ἐγῶ, ὅπως παραπάνω εἶπαμε, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἕνα κόσμον στὸν ἄλλο, ἀπὸ τὸν ὕλικὸν στὸν ἄυλο. Καὶ τὸ ἄλμα εἶναι τεράστιο. Οἱ βυζαντινοὶ μελωδοὶ καὶ Ὑμνογράφοι δὲν ἔγραφαν μὲ σκοπὸ νὰ κάμουν τέχνη, ἀλλὰ ἡ τέχνη τοὺς ἐπλησίαζε μόνη τῆς τῆ στιγμῆ πού ὀλόκληρη ἡ ψυχὴ τους μετουσιωνόταν σὲ ὕμνον πρὸς τὸν Θεό. Καὶ μιὰ τέτοια μετουσίωση, ὅσο καλὸς κί' ἂν εἶναι ὁ μεταφραστής, δὲν μπορεῖ νὰ τὴ ζῆσι, ἂν δὲν ἔχει γνήσια μεταφυσικὴ πίστη. Εἶδεμῆ ὅποιαδῆ-

ποτε μεταφραστική του προσπάθεια θά μᾶς δώσει ἔργο φθαρτό.

Δὲν ξέρω ἂν υπάρχουν κι ἄλλα ἐμπόδια πού συναντάει ὁ μεταφραστής τῶν Βυζαντινῶν ὕμνων. Νομίζω, ὅμως, πὼς αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ ν' ἀποκαρδιώσουν καὶ τὸ μεγαλύτερο μαέστρο τῆς μεταφραστικῆς τέχνης καὶ ν' ἀπομακρύνουν ἀκόμη καὶ κάθε πειραματισμὸ ἱκανῶν ποιητῶν. Τί πρέπει ὅμως νὰ γίνῃ; Εἶναι σωστὸ αὐτὴ ἡ ἀξεπέραστη ποίηση τῶν Βυζαντινῶν μας νὰ μένῃ μακριὰ ἀπὸ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία

μας, ἀμετάφραστη; Καὶ μάλιστα τὴ στιγμή πού πολλοὶ ἀρχαῖοι μας, ἔχουν σήμερα περισσότερες ἀπὸ μιὰ μεταφράσεις στὴ σύγχρονη γλῶσσα μας; Ἄς ἐλπίσουμε λοιπὸν ὅτι κάποτε θά γίνῃ ἡ ἀρχή. Καὶ τότε ἡ νεοελληνικὴ μας γλῶσσα θά ἔχη κερδίσει ὄχι μόνο τὴ Βυζαντινὴ μας ποίηση, ἀλλὰ θά μᾶς ἔχη δώσει καὶ τὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων τῆς γιὰ θρησκευτικὴ κατάνυξη.

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Σὰ μεταφραστικὴ ἐργασία δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ ἡ μετάφραση τῶν Ὑμνων τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ. Γιατί οἱ μεταφραστές τους δὲν ἐφιλοδόησαν νὰ παρουσιάσουν μιὰ μετάφραση σὰν αὐθιπόστατο κείμενο. Γιατὸ λένε ὅτι «τὴν μετάφρασιν αὐτὴν δὲν ἠθελήσαμεν οὔτε λογοτεχνικὴν οὔτε πάλιν σχολαστικῶς πιστὴν», ἀλλὰ τέτοια, ὥστε «νὰ διευκολυνθοῦν οἱ ἀναγνώσται τῆς ἐκδόσεως». Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, Ὑμνοι, τομ. Γ', μέρος β', σελ. 2, Ἀθήναι 1957. (Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδοτῶν δὲ ἐποπτεία τοῦ Καθηγητῆ Ν. Β. Τωμαδάκη).

(2). Γιὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ ὄρου «ἐκκλησιαστικὴ ποίηση» κοίτ. Ν. Β. Τωμαδάκη, Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ Ὑμνοι, τομ. Α' σελ. ια', Ἀθήναι 1952.

(3) Κοίτ. καὶ Ν. Β. Τωμαδάκη, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίηση, σελ. 3, Ἀθήναι 1965.

(4). «Οἱ μελωδοὶ ὑπῆρξαν ποιητές· στ' ἀλήθεια θά ἦταν ἄδικο νὰ τοὺς ἀρνηθοῦμε αὐτὸ τ' ὄνομα. Ἐχουν ρυθμὸ πού δὲν ὑστερεῖ μπροστὰ σὲ κανέναν ἄλλο. Ἐκφράζουν μεγάλες σκέψεις, ὑψηλότερες καὶ καθαρῶτερες ἀπὸ τοῦ Πίνδαρου». Ed. Bouvy, Poètes et mélodes, Nîmes 1886, p. 273. Ἐπίσης:

«τὰ προϊόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποιήσεως δὲν ἐκρίθησαν ἀπὸ τοὺς ξένους ὀλιγώτερον εὐμενῶς καὶ δὲν εὐρέθησαν ὀλιγώτερον ἀξιοσπούδαστα παρ' ὅσον καὶ τὰ δημιουργήματα τῆς κλασσικῆς ἐμπνεύσεως καὶ τέχνης». Π. Ν. Τρεμπέλα, Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας, σελ. ε'. ἀκόμη:

«Ὅπωςδήποτε, πρέπει νὰ τὸ παραδεχτοῦμε, πολλὰ ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ στιχηρὰ κείμενα πού μᾶς ἄφησε τὸ Βυζάντιο, εἶναι ἔργα πού ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὸ σκοπὸ τους καὶ κατορθώνουν νὰ ὑψωθοῦν σὲ ποιητικὴς

κορυφές τέτοιες πού κι' ὁ γνήσιος ἐλικῶνιος Πήγασος σπάνια ἔφτασε». Ἄρη Δικταίου, Θεωρία Ποιήσεως, Ἀθήναι 1962, σελ. 111.

(5) Ἐπίσης ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης λέει ὅτι ὁ Ρωμανὸς «εἶναι princeps melodorum, ὁ ὕπατος τῶν ποιητῶν πού ἐγέννησεν ὁ Χριστιανισμός». Ν. Β. Τωμαδάκη, Ρωμανοῦ Μελωδοῦ Ὑμνοι, τόμ. Α', Ἀθήναι 1952, σελ. ι'.

(6) Ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση «διὰ τῶν τελετουργικῶν βιβλίων εἰσῆλθεν εἰς τὰς ἀκολουθίας καὶ τὴ συνοδεία τοῦ μέλους ἐγένετο κτήμα τοῦ λαοῦ». Ν. Β. Τωμαδάκη, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίηση, ὅπ. π. σελ. 7.

(7) Κοίτ. καὶ Ν. Β. Τωμαδάκη, ὅπ. π., σελ. 12.

(8) Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς), ΟΕΣΒ, 1941.

(9) «Ἀποστήθιζε τὰ τροπάρια κι' εὐχαριστιόταν νὰ τὰ ψάλλῃ κι' αὐτὸς, σὰν τραγούδια». Δημ. Σ. Λουκάτος, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ φρασεολογία στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα, Νέα Ἐστία, τόμ. 20, 1936, σελ. 1573. Ἐπίσης: «Ἐκατοντάδες ποιητικῶν τεμαχίων φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀνωμένου λαοῦ, ὅπουδήποτε τῆς Ἀνατολῆς ὑπάρχουν σήμερον Ἕλληνες». Ν. Β. Τωμαδάκη, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίηση, ὅπ. π., σελ. 7.

(10) «Ὁ λαὸς μας μεταχειρίζοταν στίς συζητήσεις του φράσεις καὶ λέξεις ἐκκλησιαστικῆς, πού τοῦ ἔκαναν ρητορικώτερη τὴν ὁμιλία, ἔστω κι' ἂν δὲν καταλάβαινε πολλὰς φορές τὴ σημασία τους» Δ. Σ. Λουκάτος. Οἱ ἀκολουθίες τῆς Μ. Ἑβδομάδος κι' ἡ ἐπίδρασή τους στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, Νέα Ἐστία, τόμ. 19, 1936, σελ. 491.

(11) Ὁ καθηγητῆς Ν. Β. Τωμαδάκης, διαπιστώνοντας ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Βυζαντι-

τιῶν ὕμνων δὲν εἶναι κατανοητὴ στό ση-
μερινὸ Ἑλληνα, εἶναι ὁ πρῶτος πού εἶ-
δε σὰν ἀνάγκη τὴ μετάφρασή τους, καὶ μά-
λιστὰ τὴν εἰσηγήθηκε στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν
Ἐκδοτῶν τῶν Ὑμνων τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ
Μελωδοῦ. Κοίτ. Ρωμανοῦ Μελωδοῦ, Ὑ-
μνοι, τόμ. Γ', μέρος Β', σελ. 2, Ἀθῆναι
1957.

(12) Ὁ λαογράφος Δημ. Σ. Λουκάτος
λέει ὅτι ὁ λαὸς «δὲν καταλάβαινε πάντα
τὴ σημασία τους, μὰ λίγο σκοτιζόταν γι'
αὐτό. Τὰ ἐξηγοῦσε ὅπως ἤξερε ἢ ὅπως ἤ-
θελε». Δ. Σ. Λουκ., Ἡ ἐκκλησιαστικὴ φρα-
σεολογία στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, Νέα
Ἐστία, τόμ. 20, 1936, σελ. 1573. Κι' ἄλ-
λου: «Χαριτωμένες, ὅσο κι' ἀστείες, εἶναι
μερικὲς παρεξηγήσεις πού ἔκαμε ὁ λαὸς
σὲ ὠρισμένες φράσεις. Δὲν κατάλαβε σὲ
πολλὲς τὴν ἐννοιά τους, καὶ ἄς τις παρα-
μόρφωσε ἢ τις μεταχειρίστηκε μ' ἄλλη ἐν-
νοια». Δ. Σ. Λουκ., Οἱ ἀκολουθίες τῆς Μεγ.
Ἐβδ., ὅπ. π., σ. 493. Ἀναφέρουμε κι' ἕνα
ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ ἴδιου: «Ἡ τό-
σο συχνὴ φράσις «δόξα πατρὶ» ἔγινε οὐ-
σιαστικὸ καὶ χρησιμοποιοῦντο περιέργως μὲ

διαφορετικὲς σημασίες, κάθε ἄλλο παρά...
δοξαστικὲς. Λένε π. χ. «θὰ πέση πολὺ δοξα-
πατρὶ» κι' ἐννοοῦνε πὼς θὰ πέση πολὺ...
ξόλο! Γιὰ πολὺ κουραστικὲς δουλειές,
λένε πὼς «τοὺς ἔχουν ἀλλάξει τὸ δόξα
πατρὶ ἢ... τὸν ἀδόξαστο». Δ. Σ. Λουκ., Ἡ
ἐκκλησ. φρασ., ὅπ. π. σελ. 1573.

(13) «Οὐδὲν δημοτικὸν ᾄσμα ἠξιώθη πο-
τὲ τῆς διαδόσεως τὴν ὁποῖαν ἔσχεν ὁ Ἀκά-
θιστος Ὑμνος ἢ οἱ Θρῆνοι τοῦ Ἐπιταφίου,
μελιζόμενοι εἰς γνωστοτάτους μουσικοὺς
σκοποὺς». Ν. Β. Τωμαδάκη, Βυζαντινὴ Ὑ-
μνογραφία, ὅπ. π., σ. 7. Ἐπίσης κοίτ. π.
π. σημ. 9 καὶ 6.

(14) Paul Valéry, ὁ πῶς μεγάλος ποιη-
τῆς μας, μετάφρ. Θ. Παπαδόπουλου, πε-
ριοδ. «Πνευματικὴ Κύπρος», Ὀκτ. 1965.

(15) Ἰ. Θ. Κακριδῆς, Τὸ μεταφραστικὸ
πρόβλημα, Ἀθῆναι 1948.

(16) Κοίτ. καὶ Ν. Β. Τωμαδάκη, Ρωμα-
νοῦ τοῦ Μελωδοῦ Ὑμνοι, τόμ. 2, σ. XVIII.
Ἀθῆναι 1954.

(17) Τὴ δυνατότητα προσαρμογῆς τοῦ
νέου στίχου στὴν παλιὰ μουσικὴ ἀναλύ-
ει ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης ὅπ. π.

Α Γ Ι Ο Ν Ο Ρ Ο Σ

(Μὲ θέμα τὴ σιωπὴ)

Οἱ ἄλλοι, πάντα,
ἄς μετροῦν τὰ χρόνια μὲ τὸ κουδουνάτο χρυσάφι'
ἄς φοροῦν τὸ φλύαρο προσωπεῖο τῶν Φαρισαίων
γιὰ νὰ κόψουν—ἀνυποψίαστα—τὸ νῆμα
ἀπ' τῶν ὀνείρων μας τοὺς χαρταετούς.
Ἄς μεθοῦν μὲ τις λέξεις—μονάχα μὲ τις λέξεις...
Ἐδῶ,
ὁ σπῆρος, ἄφωτος, θὰ γεννάει τὸ ξανθὸ στάχυ πάντα'
τοῦ φεγγαριοῦ ἢ μυστικὴ παρουσία,
μὲ κλωστὲς τις ἀργυρὲς ἀχτίδες του,
θὰ πλέκει τὴ νταντέλα τῆς γαλήνης πάντα
στ' ἀπολησμονημένο παραμῦθι τῆς ζωῆς.
Ἡ νεροσυρμὴ—μ' ἕναν ψίθυρο πάντα—
τὸν ἕναστρο οὐρανό,
ἔδῶ, σιμὰ στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ,
θὰ μελετᾷ...
Σωπάτε, λοιπόν... Χαλκὸς ἠχῶν τὰ λόγια σας...
Ἐνα δενδρί, ἕνα πουλί, ἕνα φιλι
ἀπὸ καμπάνα ἔσπερινή,
τὴ ραγισμένη Σιωπὴ μας θ' ἀγκαλιάσει....

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΛΛΟΣ

Τ Ο Χ Ω Ρ Α Φ Ι

Τὸ χωράφι, μὲ τὸ χρυσαφένιο σπόρο
στὰ σπλάγχχνα του, θάλτωσε...

Ὁ χειμώνας ἦρθε βαρὺς. Ὁ οὐρανὸς
νύθηκε τὴν δλόμαυρη ἐσθῆτα τοῦ πένθους.
Ἡ γῆ θυθίστηκε στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας.
Ὁ κάμπος βουθάθηκε. Τὰ βουθὰ δένδρα
δὲν ἀντέξανε ἄλλο στὴν πύρινη γλώσσα τοῦ
κεραυνοῦ· πεθάνανε, καθὼς οἱ ἦρωες στὸν
πόλεμο. Ἡ χώρα μας ἐρημώθηκε. Ὁ τυ-
φώνας, ποὺ πέρασε ἀνελέητος, ἄρπαξε τὸ
βίός μας. Κι' ἐμεῖς, ἀπρκάμαμε. Σαστί-
σαμε σὲ τούτη τὴν κοσμοχαλασιά. Κι'
ἔτσι, δὲν βρήκαμε τρόπο ν' ἀντιδράσουμε.

Τώρα, πιά, μένουμε θουβοὶ μέσα στὶς
ἀχυροκαλύβες μας, νὰ κοιτάμε θλιμμένοι
τὸ θαλωμένο χωράφι.

★

Τοῦτο τὸ χωράφι ἦταν γόνιμο. Οἱ νερο-
συρμὲς εἶχαν ἀποθέσει πάνω του τὸ πιὸ πα-
χὺ χῶμα. Χρόνια περιμένε τὸ σπόρο νὰ
τοῦ δώσει ζωὴ. Νὰ τὸν κάνει νὰ θλαστήσει
τὸ πιὸ καρπερὸ στάρι. Νὰ γίνεῖ μιὰ χρυσα-
φένια θάλασσα, μὲ στάχια μεστωμένα, γε-
μάτα καρπὸ κι' ἐλπίδα. Εἶχε κρυμμένη ἀ-
σταμάτητη δύναμη ἐντός του. Στὶς φλέβες
του, πηγαινοερχόταν ἡ φύτρα τοῦ κάμπου·
ἡ μυστικὴ ὑπαρξὴ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Στὸ
φρυγμένο του καλοκαιρινὸ πρόσωπο, ἀπ' τὸ
λιοπύρι τῆς πνευματικῆς ἀνέχειας, ἡ ἴδια
ζωὴ καθρεφτιζότανε.

Ἔτσι, λογαριάζαμε ἡ νέα σοδειὰ νὰ εἶ-
ναι ἄφθονη. Ξέραμε πόσο καρπερὸς ἦταν
τοῦτος ὁ σπόρος. Πόσο εὐφορο ἦταν τὸ
χωράφι. Εἴμαστε δλότελα σίγουροι γιὰ
τὴν ἐπιτυχία. Δὲ φοβόμαστε τίποτα. Δὲ δι-
σταζάμε σὲ τίποτα. Ὅλα τὰ μετρήσαμε.
Ὅλα τὰ ξέραμε. Ἰσαμε τὴν πιὸ μικρὴ
λεπτομέρεια. Κι' εἴμαστε σίγουροι γιὰ τὴ
σοδειὰ!... Ἡ εὐφρόσυνη εὐτυχία μᾶς εἶχε
κιδόλας θαμπώσει, καθὼς ἡ πάχνη τὰ τζα-
μωτὰ χαγιατῖα τῶν σπιτιῶν μας.

Ὁ χρυσαφένιος σπόρος ἦτανε, γιὰ μᾶς,
ἡ ἐλπίδα γιὰ μιὰ καινούρια ζωὴ. Ὀνει-
ρευόμαστε τὴ Χώρα μας, μιὰ παραδεισένια
πολιτεία. Λουσμένη στὸ φῶς καὶ στὸν ἥ-
λιο. Λυτρωμένη ἀπ' τὴν πνευματικὴ πείνα
καὶ δίψα, ποὺ αἰῶνες τώρα μᾶς ἀποδεκατί-
ζει σὰν ἐπιδημικὴ χολέρα. Χορτασμένοι
ἀπ' τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασί τῆς Ἁγίας Τρά-
πεζας, ποὺ θάσπελνε ἄφθονα ὁ οὐρανός.
Τὸ καινούριο μᾶνα θὰ κράταγε καὶ τὴν
ἄλλη καὶ τὴν παράλλη, ὅλες τίς μέρες τῆς
εὐφρόσυνης τούτης χαρᾶς. Παντοῦ θὰ εὐ-
ώδιαζε τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν. Παντοῦ
θὰ κελαιοδοῦσαν τὰ πουλιὰ τῆς ἐλπίδας. Τὰ
χελιδόνια τῆς χαρᾶς θὰ σκορπίζανε παντοῦ
τὴν εὐτυχία. Κι' ἐμεῖς θὰ περιδιαβαίναμε
ἀγέρωχοι, γεμάτοι αὐτοπεποίθηση. Γε-
μάτοι σιγουριά καὶ ἔπαρση γιὰ τὴ μεγάλη
νίκη.

Μὲ τὴ σπορὰ θάχαμε κερδίσει—ἔτσι λο-
γαριάζαμε— τὴ μεγάλη μάχη. Τὴ μάχη
γιὰ μιὰ καινούρια Πατρίδα! Τόσο πολὺ
τὸ πιστεύαμε, ποὺ τὸ τραγουδάγαμε στὰ
τραγούδια μας. Τὸ λέγαμε στὰ ποιήματά
μας. Τὸ γράφαμε στὰ βιβλία μας. Τὸ μα-
θαίναμε στὰ παιδιὰ μας. Τὸ κάναμε πίστη
στοὺς ἐργάτες καὶ στὶς φτωχὲς ψυχοκόρες.

Μάλιστα, φωνάζαμε καὶ τοὺς Ἄρχοντες,
νὰ τοὺς ποῦμε γιὰ τὴν καινούρια Πατρί-
δα. Τοὺς μιλήσαμε ντόμπρα καὶ σταράτα
γιὰ τὸ χρυσαφένιο σπόρο ποὺ κρατάγαμε
στὶς χουφτες μας. Γιὰ τὴν καινούρια σο-
δειὰ, ποὺ θάφερνε σ' ὅλους τὴν εὐτυχία.
Ἐκεῖνοι μᾶς ἀκούσανε μ' ἐνθουσιασμό.
Μᾶς χτυπήσανε φιλικὰ στὴν πλάτη. Μᾶς
χαμογέλασανε καλόκαρδα. Κι' ἐμεῖς πα-
ρασυρθήκαμε ἀπ' τὸ γέλιο τους. Κι' ἀρχί-
σαμε τίς παρελάσεις. Ὁ κόσμος ποὺ μᾶς
ἔβλεπε, δάκρυζε καὶ μᾶς χειροκροτοῦσε.
Κι' ἐμᾶς, μᾶς ἀρέσανε τὰ χειροκροτήμα-
τα!...

Ὡς καὶ οἱ ἐχθροὶ μας φοβηθήκανε. Ξε-
γυμνώσανε τίς ρομφαῖες νὰ μᾶς ἀντιμετω-

πίσουνε. Ἐπιτιμήσανε αὐστηρά τοὺς Στρατηγούς καὶ τὸ στρατό τους.

Ἔτσι, ζαλισμένοι ἀπ' τὶς παράτες, θαμπωμένοι ἀπ' τὸ πρῶτο χαμόγελο τοῦ ἡλίου, ξεχάσαμε τὴ σωστὴ σπορά. Ἀρπάξαμε τ' ἀλέτρι, ὠργώσαμε βαθιὰ τὸ χωράφι, κι' ἀπάνω στὴν παραζάλη τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μας, θάψαμε ὅσο πιὸ βαθιὰ γινότανε τὸ σπόρο. Ὑστερα, εὐτυχισμένοι γιὰ τὴ δουλειὰ μας, γύραμε νὰ ξεκουράσουμε τὸ ἰκορμί μας. Ἡ χαρὰ τῆς προσμονῆς πλημμύρισε τὸ εἶναι μας. Τὸ χαμόγελο τῆς καινούριας μέρας μᾶς φίλησε τὸ μέτωπο.

Τότε ἦτανε πού ἦρθε ὁ ὕπνος καὶ μᾶς σφάλισε τὰ θλέφαρα...

Ὅσοσο, μὲ ὅλα τοῦτα, ξεχάσαμε νὰ τραβήξουμε αὐλακίες γιὰ τὰ νερά τῆς βροχῆς. Ξεχάσαμε πὼς τὸ χωράφι τὸ ζῶνανε οἱ πιὸ θίαιοι χείμαρροι. Ξεχάσαμε τὸ χεῖμῶνα μὲ τὰ ἀστραπόβροχα καὶ τὶς καταιγίδες. Κι' ὁ χεῖμῶνας ἦρθε σὲ λίγο βαρὺς. Ὁ οὐρανὸς ἀνοιξε τοὺς καταρράχτες του. Οἱ χείμαρροι φουσκώσανε. Τὰ νερά κατακυλούσανε μουγκρίζοντας. Καὶ τὸ χωράφι, μὲ τὸ χρυσαφένιο σπόρο, λίμνασε...

Ἐμεῖς, καθὼς ἀντικρύσαμε τὸ θολωμένο νερό νὰ σκεπάζει τὸ χωράφι ἀπ' τὴ μιὰ ὠς τὴν ἄλλη του ἄκρη, δειλιάσαμε. Τὸ λογικὸ μας θλόωσε. Τὰ μάτια μας θουρκώσανε. Κι' ἀρχίσαμε νὰ γυρεύουμε, ἀνάμεσά μας, τὸ φταίχτη τῆς καταστροφῆς μας.

Μάταιη τούτη ἡ ἀναζήτηση! Ὁ φταίχτης δὲ θρῆσκότανε πουθενά. Γιατί ἦτανε ἐντὸς μας! Ὅμως, κανεὶς μας δὲν κατάλαθε τὴν παρουσία του. Ὁ ἕνας κατηγοροῦσε τὸν ἄλλον. Καὶ κανεὶς δὲ ζήτησε εὐθύνες ἀπ' τὸν ἑαυτό του.

Τότε ἔγινε τὸ ἀναπάντεχο: Ἐγκαταλείψαμε τὸ χωράφι στὴ διαβρωτικὴ δύναμη τοῦ νεροῦ! Δὲν ἀντέξαμε μπροστὰ σὲ τοῦτο τὸ θάνατο! Φύγαμε, ἀναζητώντας ἄλλους κάμπους, χωρὶς νεροσυρμὲς καὶ χεῖμαρρους. Νὰ σπεύρουμε ἐκεῖ τὸ χρυσαφένιο σπόρο...

Στὴ φυγὴ μας καταριώμαστε τὸ φταίχτη τῆς συμφορᾶς μας, πού πιστεύαμε πὼς ἦταν ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἐξὸν ἀπ' τὸν ἑαυτό μας. Ὅταν φτάσαμε στὴν ἀντίπερα ὀ-

χθη, στρέψαμε πίσω τὸ βλέμμα. Εἶδαμε τὸ θάνατο νὰ ἐξουσιάζει τὸ χωράφι. Ἡ δυσσομία τοῦ σαπισμένου νεροῦ διαπερνοῦσε τὴν ψυχικὴ μας ἀντίσταση. Δὲν ἀντέξαμε: Κλείσαμε τὰ μάτια ἀπὸ φόβο! Στους διαβάτες θροντοφονούσαμε πὼς δὲν εἴχαμε καμιὰ σχέση μὲ τὸ χωράφι καὶ τὴ σπορά. Τὰ ἀρνιώμαστε ὅλα! Κι' ὀρκιζόμαστε πὼς δὲν εἴχαμε ποτὲ ἀνακατευτεῖ μ' ὅλα τοῦτα. Καταναθεματίζαμε τὸ χωράφι καὶ τοὺς συντρόφους μας. Καὶ πορευόμαστε ἀγέρωχοι, γειμάτοι ἔπαρση γιὰ τὴ φυγὴ μας. Χωρὶς ν' ἀκούγεται πουθενὰ τὸ λάλημα κάποιου πετεινοῦ νὰ μᾶς συνεφέρει.

Ἀναρωτιέμαι: Τί ἔγινε ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὸ χωράφι! Τί ἔγινε ἡ πίστη μας γιὰ τὴν καινούργια Πατρίδα; Ἐκεῖνα, πού γράφαμε στὰ ποιήματά μας καὶ στὰ βιβλία μας...

Σικέφτομαι τοὺς ἐργάτες καὶ τὶς φτωχὲς ψυχοκόρες πού προδώσαμε, δίνοντάς τους τὸ ψεύτικο μᾶνα! Τὰ παιδιὰ, πού μεγαλώσανε μὲ τὸ ὄνειρο τῆς καινούριας σοδειᾶς. Τί θὰ γίνουνε ὅλες τούτες οἱ ἀθῶες ψυχές, πού πιστέψανε στὰ λόγια μας καὶ στὴν ἐντιμότητά μας;

Σικέφτομαι τοὺς ἐχθρούς μας! Δὲ μὲ νοιάζει πού γελᾶνε στὸ πάθημά μας. Ντρέπομαι, ὅμως, πού δὲ μᾶς λογαριάζουνε πιά γιὰ ἀντίπαλους. Μᾶς ἔχουνε κιόλας ξεγραμμένους. Πιστεύουνε πὼς ξεφλήσαμε γιὰ πάντα...

Ἀλήθεια, τί γρήγορα πού χάσαμε τὸν ἐσωτερικὸ ἑαυτό μας! Τί γρήγορα πού γικρεμίσαμε τὴν ἐλπίδα! Πόσο εὐκολὰ προδώσαμε τοὺς συντρόφους μας καὶ τὶς ιδέες μας! Ἀνοιξαμε μὲ μιᾶς τοὺς κλειστοὺς ὑπονόμους τῆς καρδιᾶς μας, καὶ θάψαμε τὰ ὄνειρα. Ἡ δυσσομία ἔπνιξε τὴν ἀναπνοή μας. Χιλιάδες συχαμεροὶ ἀρουραῖοι βγήκανε κι' ἀρχίσανε τὴν ἀσταμάτητη ἀποσύνθεση. Ὅμως, ἐμεῖς, δὲ νιώσαμε τίποτα. Δὲν καταλάθαμε τίποτα. Γιατί εἶχε πεθάνει ἡ σκέψη, πεθαίνει κι' ὁ πολιτισμός. Ἴσως ὁ ἕνας θάνατος νὰ φέρνει τὸν ἄλλο θάνατο.

Τώρα πιά δὲ θὰ χτίσουμε τὴν καινούργια Πολιτεία πού ὄνειρευόμαστε. Ἡ Ἁγία

Τράπεζα δὲ θάχει γιὰ μᾶς τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί, νὰ χορτάσουμε τὴν πείνα μας. Ὁ Λαός, πού περίμενε καρτερικὰ τὸν ἐπιούσιο ἄρτο θὰ στρέψει ἄλλοῦ τὸ βλέμμα του νὰ ζητήσει προστάτη καὶ βοηθό. Μακάρι ὁ Οὐρανὸς νὰ τοῦ φωτίσει τὸ δρόμο! Νὰ μὴν πλανηθεῖ ξανά στοὺς θάλους καὶ χάσει τὴν ἐλπίδα. Νὰ μὴν τὸν προφτάσει ὁ βέβαιος θάνατος...

Ἐμᾶς, θὰ μᾶς παραδέρνει ἡ κατάρα πού ἀφήσαμε τὸ χωράφι καὶ θάλωσε. Ὁ σπόρος, πού μόνοι μας θάψαμε βαθιά, δὲ θὰ

βγάλει γιὰ μᾶς θλαστό καὶ καρπερὸ στάχυ.

... Κι' ὅμως, καθὼς πάω νὰ θάλω τὴν ὑπογραφή μου σὲ τοῦτο τὸ κείμενο—πού τῆς γράψε ὁ πόνος καὶ ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας—δὲ θέλω καὶ δὲν τολμῶ νὰ χάσω τὴν ἐλπίδα: Πὼς θὰ ὑπάρξει ἕνα καινούριο γλυκοχάραμα... ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ γενιά μας!

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ. κ. Συνδρομηταὶ μας ὅπως ἀποστείλουν τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ ἀρξάμενον νέον ἔτος 1966 ἐκ δραχ. 70, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ ('Ακαδημίας 45, Ἀθῆναι - 135).

Διὰ φοιτητάς, μαθητάς, στρατιώτας καὶ ἐργατοῦπαλλήλους ἰσχύει ἡλαττωμένη συνδρομὴ δραχ. 50.

'Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΤΟΥΣ

Συνηθίζεται, εις την αρχήν εκάστου νέου έτους, να άπευθύνωνται ευχαί προς τους άναγνώστας μας και να διατυπώνται σκέψεις επί των προβλημάτων τα όποια άπασχολούν τον άνθρωπον της έποχής μας.

Τό καθήκον αυτό είναι έξόχως δύσκολον διά τό έτος τό όποιον έχαιρετίσαμεν ήδη, όχι θεβαίως ως προς τάς ευχάς τάς όποίας έγκαρδίως ή στήλη άπευθύνει προς όλους τους άναγνώστας των «Ακτίων», άλλ' ως προς τάς γενικωτέρας σκέψεις εις τάς όποίας έμβάλλει ό έρχομός του νέου έτους. Όλοι αισθανόμεθα ότι εύρισκόμεθα εις μίαν όλως ιδιάζουσαν περίοδον της άνθρωπίνης ιστορίας. Τα καταπληκτικά έπιτεύγματα εις τον τομέα των διαστημικών πτήσεων, αί λοιπαί ασύλληπτοι τεχνολογικαί έφαρμογαί, παραλλήλως προς τον έντυπωσιακόν ρυθμόν αύξήσεως του πληθυσμού του πλανήτου, τους πολέμους και τάς άκοάς πολέμων, τους έξωφρενικούς πυρηνικούς έξοπλισμούς των μεγάλων δυνάμεων, συνθέτουν μίαν εικόνα πρωτοφανή, πρό της όποίας ό σύγχρονος άνθρωπος μένει περιδεής και σιωπηλός. Αί «Ακτίνες» έχουν εμφανίσει και κατά τό παρελθόν την καινοφανή ιδέαν ότι διερχόμεθα μίαν περίοδον μεσοβασιλείας των πολιτισμών. Ένας καινούργιος πολιτισμός έρχεται, ένω ό παλαιός πολιτισμός φεύγει και όλοι αισθανόμεθα ότι διερχόμεθα μίαν ιδιότυπον και κρίσιμον περίοδον κατά την όποιαν όμως λείπει ή άπαιτουμένη χειραγωγήσις, λείπει ό έλεγχος, λείπει ό μετά προοπτικής προγραμματισμός. Ίδιαιτέρως λείπει ό έξοπλισμός ό πνευματικός

της συγχρόνου άνθρωπότητος, ό όποιος θα της δώση την δυνατότητα να κυβερνήση την νέαν έποχήν. Τό τραγικόν είναι ότι ό πνευματικός αυτός έξοπλισμός λείπει καθ' όν χρόνον εις τό όπλοστάσιον των άξιων εύρίσκονται όλα τά μέσα και τό άποτελεσματικώτερον όλων, ό Χριστιανισμός ως διδασκαλία και ως πολιτιστική παράδοσις.

Η ΜΕΓΙΣΤΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

Τονίζομεν ιδιαιτέρως την άξίαν του Χριστιανισμού ως διδαχής και θα είμεθα ευτυχείς άν ήμπορούσαμεν να όμιλήσωμεν κατά τον ίδιον τρόπον διά τον Χριστιανισμόν ως πρακτικήν έφαρμογήν, ως ζωντανήν έμφάνισιν εις την σημερινήν πορείαν της άνθρωπότητος. Δυστυχώς δέν ήμπορούμεν να τό είπωμεν διά λόγους οι όποιοι διά μακρών έχουν άναπτυχθή και παλαιότερον και προσφάτως από των στηλών των «Ακτίων» από της θέσεως ταύτης θα έπισημάνωμεν και πάλιν την πανθομολογουμένην πλέον άποτυχίαν του χριστιανικού κόσμου όλων των δογμάτων να αναλάβη την ήγεσίαν της συγχρόνου άνθρωπότητος με τά τόσα προβλήματα και τάς τόσας άγωνίας. Και εις τό σημείον αυτό προκύπτει τό έρώτημα πού διατυπύται από διαφόρους πλευράς κατά πόσον δηλαδή πταίει ή διαίρεσις του χριστιανικού κόσμου και κατά πόσον ή κατά τάς ήμέρας μας καταβαλλομένη προσπάθεια ένώσεως των δύο μεγάλων Έκκλησιών άποτελεί σκόπιμον και άποτελεσματικήν ένέργειαν. Βεβαίως όλοι οι πιστοί πρέπει να εχώμαθα την έκπλήρωσιν της κατά γράμμα και κατά πνεύμα έπιταγής του Κυρίου πάντες οι εις αυτόν πιστεύοντες να ώσιν έν και από της άπόψεως ταύτης επικροτείται πλήρως ή διά συγκεκριμένων

ἐνεργειῶν λήθη τοῦ θλιβεροῦ παρελθόντος καὶ ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων διὰ μίαν προσέγγισιν καὶ μίαν συνεργασίαν διὰ νὰ κερδηθῇ ὁ δρόμος πού ἐχάθη ἐπὶ τῶσους αἰῶνας κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἔζησε διηρημένος. Μία ἠνωμένη χριστιανωσύνη θ' ἀπετέλει ἀναμφισβητήτως μεγίστην δύναμιν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐν ταπεινώσει ὁμολογίας τῶν λαθῶν καὶ τῶν πταισμάτων καὶ κυρίως τῆς ἀποτυχίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦν νὰ συγκαλύψουν οἱ ὠραῖοι λόγοι, διότι βοᾷ περὶ αὐτῆς ἡ γύρω μας πραγματικότητα.

ΝΕΟΙ ΠΑΣΤΕΡΝΑΚ:

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ βραβείου Νόμπελ διὰ τὴν λογοτεχνίαν εἰς τὸν σοβιετικὸν Μιχαὴλ Σολόχωφ, ἐγνώσθη ἡ φυλάκισις δύο Ρώσων συγγραφέων εἰς τὴν Μόσχαν.

Ὁ γνωστότερος ἐκ τῶν δύο ὀνομάζεται André Sinyaski, ὁ ἄλλος Yulii Daniel. Κατηγοροῦνται ὅτι διωχέτευσαν εἰς τὴν Δύσιν παρανόμως χειρόγραφα—ὑποτίθεται μὲ ἀντισοβιετικὸν περιεχόμενον— τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἐκεῖ μὲ ψευδῆ ὀνόματα. Τὰ πρῶτα διηγήματα μὲ τὴν ὑπογραφὴν Abraham Tertz ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1958 εἰς πολλὰς γλώσσας, μερικὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρχεται τὸ δικαστήριον».

Σπουδαῖον στοιχεῖον εἰς τὴν ὄλην ὑπόθεσιν εἶναι ἡ μεγάλη λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν δημοσιευθέντων κειμένων. Καὶ δὲν φαίνεται ὑπερβολικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ Tertz ἀποτελοῦν τὴν πρωτότυπον καὶ ἀξιόλογον δημιουργίαν ἡ ὁποία ἔχει νὰ ἐμφανισθῇ ἀπὸ πολλῶν δεκάδων ἐτῶν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἀπὸ ἀπόψεως κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας, τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν δὲν εἶναι καθόλου ἀνατρεπτικά ἢ ἀντιπανάστατικά. Εἶναι τὰ δημιουργήματα ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὸν μυθικὸν κόσμον τῆς φαντασίας ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς τὸν πολὺ γνώριμόν των κόσμον τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν μιζέριαν του, μὲ τὴν στενότητα στέγης καὶ τὴν παρακολούθησιν τοῦ ἀστυφύλακος. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ἡ χώρα δὲν εἶναι καθόλου ὠριμος νὰ δεχθῇ τὴν πνευματικότητα τοῦ «Δρος Ζιβάγκο» ἢ τὸν πόθον διὰ τὸ ὑπεραισθητόν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται ὀπισθεν τῆς πρωτοτύπου καὶ φρικαστικῆς ἐπιφανείας τῶν διηγημάτων τοῦ Tertz.

Ἄλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι σοβιετικοὶ συγγραφεῖς—καὶ εἶναι περισσότεροι ἀπὸ δύο—ἀναγκάζονται νὰ στρέφονται πρὸς τὸν δυτικὸν κόσμον διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἐκφραθοῦν εἶναι ἀσφαλῶς κακὸν σημεῖον διὰ τὸ καθεστῶς. Ἐνα καθεστῶς, τὸ ὁποῖον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταδικάζει τοὺς συγγραφεῖς του, ὑπογράφει τὴν καταδίκην του.

'Επιστολαί

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ «ΣΒΑΪ-ΤΣΕΡ»

'Αγαπητές μου «'Ακτινές»,

Είναι κάτι για μένα τὸ ἀγαπητὸ μου Περιδικό, σὰν ἔρχεται κάθε μῆνα—ἔστω καὶ καθυστερημένα μετὰ τὸ Surface Mail—νά με συναντήσῃ ἐδῶ μακρῶς, πού ἔχω θεληματικά ξεντευθῆ. Κάποιος παλιὸς ἀγαπημένος φίλος, πού μοῦ κράτησε καὶ μοῦ κρατεῖ συντροφιά τόσα χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πρωτοπαρουσιάσθηκα καὶ συνετέλεσε (ἤμουν ἀγράμματος τότε) ἀρκετὰ στὴν ἀνύψωσι πού διανοητικοῦ μου ἐπιπέδου.

Δὲν ἔχω θέβαια ἐδῶ οὔτε καιρὸ οὔτε δύναμι νὰ τὸ διάβασω ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ὅπως στὰ νειῶτά μου, μὰ τὸ ξεφυλλίζω με στοργὴ καὶ λαίμαργες ματιές. Σταματῶ μόνον εἰς τίποτε κτυπητὸ, ἰδίως ἐνδιαφέρον κάπως τὴν δική μου πλευρά. «'Εφ' ὅσον εἰμι τῆς 'Αφρικῆς, τὴν διακονίαν μου δοξάζω» (Ρωμ. ΙΑ' 13.)

"Ἔτσι κι' αὐτὴ τῆ φορά, σὰν ἔφθασε κοντά μου (μάλιστα κάπως ἔνωρίς) τὸ τεύχος 'Οκτωβρίου, τὸ βλέμμα μου σταμάτησε πάνω σὲ δύο ἐπιστολές νεαρῶν ἐπιστημόνων, πού μάλιστα τὰ ὀνόματά τους δείχνουν νὰ εἶναι Καλαματιανοὶ συμπατριῶτες μου. «'Απαιτήσεις τῶν καιρῶν» ἐπιγράφεται ἡ μία, «πρὸς ὄριμον χριστιανὸν ἐπιστήμονα» ἀπευθύνεται ἡ ἄλλη.

Ὡραὶα τὰ λένε καὶ οἱ δύο. "Ὁμορφὴ ἢ σοβαρὴ ὀλιγόλογη ἔκθεσι τοῦ πρώτου (γιατροῦ αὐτοῦ) πού θίγει «ιεραποστολικές κινήσεις». Χαριτωμένη ἢ «λογοτεχνόπλοκη» ἀποστροφὴ τοῦ δευτέρου (ἀκαθορίστου ἐπιστήμης τούτου) γιὰ τὸν κάπως συντηρητικὰ συγχρονισμένον τρόπον εὐμαροῦς κοσμικῆς ζωῆς, πού διάγουν ἐγωϊστικά μερικοὶ «φτασμένοι» καὶ «πιασμένοι» Χριστιανοὶ ἐπιστήμονες. Φαίνονται καὶ τῶν δύο οἱ χριστιανικῆς καρδιές, πὼς πάλλονται ἀπὸ καθαρὰ, εὐγενῆ καὶ ὑψηλὰ χριστιανικὰ αἰσθήματα.

Λοιπὸν μιά καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τῶν καλῶν μου παιδιῶν ἔφθασαν στ' αὐτιά μου, ὅς ἐπιτρέψουν καὶ στὸ γέρο νὰ εἶπῃ κάτι στὰ δύο αὐτὰ «παλληκάρια» τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης—καὶ μέσφ αὐτῶν σ' ὅλους τοὺς νεαροὺς ἐπιστήμονες (γιατί ὄχι καὶ στοὺς ἡλικιωμένους;) πού ἡ καρδιά των κτυπᾷ ἐξ ἴσου γενναῖα γιὰ τὰ ὑψηλὰ ἰδανικά:

Λίγο πολὺ θὰ διαθάσατε, «λεβέντες» μου, ἢ θ' ἀκούσατε γιὰ τὸν περίφημο λευκὸ γιατρό τῆς ἀφρικανικῆς ζούγκλας 'Αλθέρτο

Σθάϊτσερ, πού στὶς 5 περ. Σεπτεμβρίου «ἀπῆλθε πρὸς Κύριον» διανύοντας τὸ 91ον ἔτος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, μιᾶς ζωῆς—θυσίας στὸν Χριστὸν καὶ στὸν συνάνθρωπον. Πολλὰ γράφτηκαν γι' αὐτὸν ὅταν ζοῦσε καὶ τώρα, πού πέθανε, γράφτηκαν καὶ γράφονται πολὺ περισσότερα, ὅλα παινέματα καὶ ἐγκώμια. Δὲν καθυστέρησε καὶ ὁ 'Ελληνικὸς Τύπος, θρησκευτικὸς καὶ μὴ, νὰ μιλήσῃ μετὰ μεγάλον ἐνθουσιασμό γιὰ τὸν μεγάλον ἄνδρα καὶ πιστεύω, ὅτι διαβάσθηκε μετὰ ἐνθουσιασμό ἀπὸ κάθε 'Ελληνα, ὅτι ἐγράφη γιὰ τὸν Σθάϊτσερ.

Πλὴν ἡ μεγάλη αὐτὴ ψυχὴ, πού πίστευε στὸν Χριστὸν καὶ μετὰ τὸ φῶς καὶ τὴν πνοὴν 'Εκείνου ἔκαμεν ὅτι ἔκαμε, θὰ ἔλεγε σ' ὅλους τοὺς θαυμαστές της τὸ ρητὸν τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον: «Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;» (Λουκ. στ' 46). «Τί με παίνεύτε με συγκίνησιν καὶ δὲν ἀκολουθεῖτε—ἔστω καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ—τὸ παράδειγμά μου; "Ὁλοι οἱ Χριστιανοὶ μποροῦν νὰ κάμουν κάτι. Πλὴν πολλοὶ ἀπὸ σᾶς—σήμερα, τὴν στιγμή αὐτὴ—ἔχουν ὅλες τὶς προϋποθέσεις νὰ κάμουν περίπου ὅτι ἔκαμα ἐγώ. Μάλιστα μετὰ τὶς σημερινῆς εὐκολίας καὶ ὄχι μετὰ τὶς τρομερῆς δυσκολίας, πού ἐξείκησα ἐγώ. Μάλιστα σεῖς οἱ "Ελληνες, οἱ 'Ορθόδοξοι, πού σᾶς ἄνοιξε μιά πλατεῖα πόρτα ἐκεῖ στὴν 'Ανατ. 'Αφρικὴ...».

Αὐτὰ θὰ ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος μεγάλος νεκρὸς καὶ αὐτὰ ὀφείλω καὶ ἐγὼ νὰ σᾶς ἀπευθύνω, «ἄλκιμοι νεανία» μετὰ τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη.

"Υπάρχουν ἐδῶ κοντά μου ἀρκετῆς θέσεις «Σθάϊτσερ» κενές, ὄχι μόνον γιὰ γιατροὺς, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε λογῆς χριστιανοὺς ἐπιστήμονες καὶ διανοουμένους. Καὶ σᾶς περιμένουν οἱ κενές αὐτῆς θέσεις, γιὰ νὰ δείξετε πὼς λυώνει τὸ παγόβουνον «αὐτάρκεια» καὶ πὼς ἐφραίνεται τὸ ἔλος «πνευματικὴ ἀκίνησις».

—Ζητοῦνται «Σθάϊτσερ», "Ελληνες 'Ορθόδοξοι «Σθάϊτσερ»ς

Μετὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ
καὶ πολλὰς εὐχές.

'Αρχιμ. ΧΡΥΣ. ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
UGANDA, 12 Νοεμβρίου 1965.

★

ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΕΠΟΣ

'Αγαπητές «'Ακτινές»,

Κι' ἐφέτος γιορτάστηκε—εἶν' ἀλήθεια, ὄχι μετὰ ὄσην ἐπιβάλλει τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐπετείου ψυχικῆ ἐνότητος—ἡ ἐποποιία τοῦ 1940, τὸ ἠρωϊκὸ «"Ὅχι».

Είναι μια σελίδα πολύ νωπή ακόμα στη μνήμη μας, άφου ή γενιά που την έγραψε —μέ πόση, τότε, ψυχική ανάταση και Πίστη!— πορεύεται και σήμερα μαζί μας. Γι' αυτό μάς φαίνεται περίεργο πώς έξακολουθοῦμε νά χρησιμοποιούμε μιάν ορολογία που και σωστή δέν είναι και τὰ ἔθνηκά μας ιδεώδη ζημιώνει.

«Ἄλθανικό Ἔπος», «Πόλεμος στήν Ἄλθανία», εἶναι ἐκφράσεις και ἔννοιες που ὅλοι μας σέ ἱστορίες, σέ πανηγυρικές ὁμιλίες, σέ λογοτεχνικά κείμενα και Ποιητικές Ἀνθολογίες μεταχειρίζομαστε. Ἄλλά, ὁ Ἑλληνοϊταλικός πόλεμος του 1940 δέν ἔγινε στήν Ἄλθανία. Πάνω σ' Ἑλληνικά χῶματα και οὐρανοῦς ἔδωσαν τὸ αίμα τους οἱ Ἑλληνες—στήν Κορυτσά, στό Τεπελένι, στή Χειμάρα, στ' Ἀργυρόκαστρο. Στήν ἀλύτρωτη Βόρειο Ἡπειρο.

Αὐτό, χρέος ἔθνικό ἔχουμε νά μὴν τὸ ξεχνοῦμε. Κί' ὅταν γράφουμε ἢ μιλάμε γιά τίς ἀμάραντες δάφνες του 1940 νά θυμάμαστε πὼς γιά ἓνα πρᾶγμα πρέπει νά γράφουμε ἢ νά μιλάμε: Γιά τὸ Βορειο-ἠπειρωτικό Ἔπος!

Μὲ ἀγάπη

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΔΟΣ

★

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΔΑΝΙΚΑ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»,

Ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης στό βιβλίου του «Ἡ Ποίηση στή ζωὴ μας» ὑποστηρίζει —και πολὺ σωστά— πὼς «περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη μελέτη πολιτική, οικονομική, μάς βοηθᾷ ἡ μελέτη τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων νά νοιώσουμε, ἂν ἕνας λαός πορεύεται τὸ σωστὸ τὸ δρόμο, ἂν ζητᾷ και ἂν προσπαθεῖ νά ζήσει στὸν κόσμο ἐπάνω σύμφωνα μὲ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, που ὅλοι μας τὸ μισοκαταλαβαίνουμε πὼς εἶναι κάτι πιὸ ψηλότερο και σπουδαιότερο πρᾶμα παρὰ νά μακραινουμε μονάχα ὅπως-ὅπως μιάν ἀνώφελη ὑπαρξη». Γιατί ἡ λογοτεχνική παραγωγή προσδιορίζει και χαρακτηρίζει τὸν χῶρο και τὸν χρόνο που τὴν γέννησε. Ἀλάθευτος δείκτης, γιά τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο ἑνὸς λαοῦ, εἶναι ἡ λογοτεχνία του. Ἡ ἱστορική ἀλήθεια μάς βεβαιώνει πὼς ὅταν θρίσκειται σέ ἀνθηση ἡ λογοτεχνία ἑνὸς λαοῦ, τότε θρίσκειται σέ ἀνθηση και ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς.

Ἀναρωτιέμαι πολλές φορές: Ἡ μελέτη τῶν συγχρόνων λογοτεχνικῶν μας ἔργων σέ ποιὰ, ἄραγε, συμπεράσματα μάς πάει; Τὰ πεντακόσια, περίπου, λογοτεχνικά βιβλία που κυκλοφοροῦν κάθε χρόνο μάς ἐπιτρέπουν νά ποῦμε ὅτι ὁ λαός μας πο-

ρεύεται τὸ σωστὸ δρόμο; Ἡ νά κάνουμε αἰσιόδοξες προβλέψεις γιά τὸ μέλλον;

Πολὺ φοβᾶμαι πὼς ὄχι.

Τὴ σύγχρονη λογοτεχνία τὴ χαρακτηρίζει ὁ φόβος και τὸ ἄγχος—ὅπου θέβαια δέν κυριαρχεῖ τὸ διάστροφο και ὁ ψυχικὸς κυνεδισμὸς—ἡ ἔλλειψη ἰδανικῶν ἢ καλλίτερα ἡ ἔλλειψη μιᾶς ἀνώτερης δυναμικῆς πνοῆς που θὰ μάς ἔβγαζε ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, και θὰ μάς ἔφερνε σέ «κάτι πιὸ ψηλότερο και σπουδαιότερο» ἀπὸ τὸ «νά μακραινουμε μονάχα ὅπως-ὅπως μιάν ἀνώφελη ὑπαρξη».

Ἡ ὕλιστική θεώρηση τῆς ζωῆς ἔχει θεαθεῖα ἐπηρεάσει τὴ σύγχρονη λογοτεχνία. Οἱ λογοτέχνες μας «ἔλκονται» ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ρεῦμα και δέν «ἔλκουν» τὸ κοινωνικὸ σύνολο σέ κάτι ἀνώτερο, ὅπως ἔχουν χρέος νά κάμουν.

Ὁ πνευματικὸς ἀνθρώπος—και τέτοιος πρέπει, δεοντολογικά τουλάχιστο, νά λογαριάζεται ὁ λογοτέχνης—δέν εἶναι οὐραγός, εἶναι πρωτοπόρος. Κί' ὁ πρωτοπόρος εἶναι ὀδηγητὴς και ὄχι ὀδηγούμενος. Χαράζει δρόμους και δέν ἀκολουθεῖ μονοπάτια που δημιουργοῦνται ἀπὸ τὰ πατήματα ἑνὸς ἀτάκτου πλήθους. Ὅμως ἡ πραγμάτωση μιᾶς τέτοιας ἔλξης χρειάζεται ἠλεκτρονική δύναμη, ψυχικὸ φορτισμό. Και ἀπὸ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία μας λείπει τὸ μεταφυσικὸ φῶς που δημιουργεῖ τὴν ψυχικὴ ἀντοχή.

Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι και οἱ νέοι—ὄχι ὅλοι, εὐτυχῶς—παρασύρονται ἀπ' τὴ δίνη που προκαλεῖ τὸ ὑλόφρονο πνεῦμα. Ποιά εἶναι τὰ ἰδανικά τῆς νεολαίας; Ἡ, γιά νά εἶμαστε πιὸ σωστοὶ στήν ἐρώτηση, ἔχει ἰδανικά ἡ νεολαία μας; Ἀκόμα κί' ἐκείνη που λείει πὼς ἔχει μεταφυσικὸς πεποιθήσεις;

Ὅσο πικρὴ και ἂν εἶναι ἡ διαπίστωση πρέπει νά ποῦμε τὴν ἀλήθεια: Ἡ νεολαία μας ζῆ χωρὶς ἰδανικά. Θυμάμαι στὰ χρόνια του πολέμου και στὰ πρῶτα μεταπολεμικά χρόνια τὴ λεβέντικη παρουσία τῆς νεολαίας στὸν ἔθνικό χῶρο. Τους φοιτητὲς που ὄργωναν τὴν ἑλληνικὴ γῆ, νά φέρουν τὰ μήνυμα μιᾶς πνευματικῆς ἀναγέννησης τῆς πατρίδας μας. Σήμερα ὅλα αὐτὰ ἔχουν περάσει στὸ χῶρο του παραμυθιοῦ. Οἱ μνημες φέρουν τὴν εἰρωνία και ὄχι τὸν ἔλεγχο. Και αὐτὸ εἶναι που πρέπει νά μάς ἀνησυχεῖ.

Ἀλήθεια, γιὰτι ὅλη αὐτὴ ἡ ἀντιστροφή στήν πορεία τῆς νεολαίας μας; Ἴσως γιὰτι ἀποφάσισε νά ἀκολουθήσει τους «πνευματικούς» τῆς ἡγέτες. Μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξη: που ὀδηγεῖ ἡ λογοτεχνία χωρὶς ἰδανικά.

Μὲ ἀγάπη

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΤΕΧΝΗ ΑΛΗΘΙΝΗ

Ἡ Τέχνη δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι θέμα Σχολῆς. Οὔτε μορφῆς ἢ περιεχομένου. Τούλάχιστο, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μόνο ἓν ἀπὸ αὐτὰ ἢ κι' ὅλα αὐτὰ μαζί. Ἡ πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τέτοιες συμβατικότητες.

Αὐτὸ τὸ νιώθουμε εὐκολὰ ἂν μεταφερθοῦμε στὸ φυσικὸ περιβάλλον. Τὸ ὠραῖο στὴ φύση κάνει νὰ σκιρτᾷ κάθε καρδιά. Μιά δύση, ἓνα ρόδο, μιὰ καταιγίδα μποροῦν νὰ δημιουργήσουν αἰσθητικὴ συγκίνηση καὶ στὸν πιὸ «καλλιτεχνικὰ» ἀδιάφορο. Τοῦτο σημαίνει πὼς ἐκεῖνο πού θαραίνει στὴ μέθεξη τοῦ ὁποιοῦδήποτε δημιουργοῦ με τὸν ἄνθρωπο—καὶ εἶναι γνωστὸ πὼς αὐτὴ τὴ «μέθεξη» ἔχει γιὰ στόχο του ὁ καλλιτέχνης—εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Ἄν, λοιπόν, ὁ καλλιτέχνης καταφέρει νὰ ντύσει τὶς ιδέες του, τὰ δράματά του, τὸ καρδιοχτύπι του με ὅ,τι ἀληθινὸ ὑπάρχει μέσα του καὶ γύρω του, τότε τὸ δημιουργημά του, ἄσχετα με τὸν τρόπο ἢ τὸ χῶρο πού θὰ ἐκφραστῆ, θὰ θρεῖ ἄσφαλτα τὸ στόχο του—τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ τὸν συγκινήσει.

Δὲ νομίζουμε πὼς ὁ Φειδίας ὅταν στόλιζε με τὰ γλυπτὰ του τὸν Παρθενῶνα ἢ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ζωγράφιζε τὶς γιομάτες μεταφυσικὸ πάθος μορφῆς του ἢ οἱ Βυζαντινοὶ ὑμνογράφοι σμίλευαν με τὴν ἄδολη πίστη τους τὶς ποιητικὲς δημιουργίες τους ὑπηρετοῦσαν μιὰ συγκεκριμένη αἰσθητικὴ Σχολή, μιὰν ἀντίληψη τέχνης περιορισμένη. Ἐνα ἀληθινὸ τους βίωμα ἐκφράζανε—ἀρκετὸ, ὅπως ἀποδεικνύεται, γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἔργα τέχνης, «κτῆμα ἐς αἶς» γιὰ κάθε ἄτομο.

Τὸ ἀληθινὸ στὴν Τέχνη θὰ εἶναι πάντα ἐκεῖνο πού θὰ θαραίνει γιὰ τὸ πιὸ καλλιτεχνίμα μπορεῖ νὰ μεταλαμπαδέψει ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο τὸ μήνυμα τοῦ δημιουργοῦ του.

Ἐνα προσκύημα στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ μιὰ ἐπίσκεψη στὴν πρώτη Διεθνή Ἐκθεση Γλυπτικῆς στὸ Λόφο τοῦ Φιλοπάπου—πράγματα πού, σὲ πρώτη ματιά, δὲ

φαίνεται νὰ ἔχουν τὴν παραμικρὴ συνάφεια—εἶναι αὐτὰ πού ξανάφεραν στὸ νοῦ μας τὶς παραπάνω σκέψεις—τὸ αἰώνιο αἴτημα τῆς Ἀλήθειας στὴν Τέχνη.

Περιδιαβάζοντας με κατάνυξη στὸν καθηδρικό ναὸ τοῦ Πρωτάτου, στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου ξετυλιγόταν μπρὸς στὰ μάτια μας ἓνα πανόραμα ἀπὸ τοιχογραφίες σὲ Βυζαντινὴ Τέχνη τοῦ 14' αἰώνα, σταματήσαμε, μπροστὰ στὸ Τέμπλο, στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο. Ἐναν Ἰωάννη ὄλο φυσικότητα καὶ πάθος—ξέω ἀπὸ τὶς συνηθισμένες, ἀνιαρές πολλὲς φορές, ἀπεικονίσεις, με τὸ κομμένο πλάι στὰ πόδια ἢ κρατώντας το στὰ χέρια κεφάλι του καὶ τὴν κουρδισμένη μὴλωτή. Ἅγριος στὴν ἀσκητικότητά του, με μάτια νὰ τρυπάνε, με τὴ φλόγα τοῦ Κυρίου στὸ πρόσωπό του. Εἶναι ὁ Πρόδρομος, ὅπως μᾶς τὸν ἱστορεῖ ἡ Γραφή. Ὁ ἀγωνιστής, ὁ κυριευμένος ἀπὸ τὸ θεϊκὸ πάθος, ὁ ἀπελπισμένος—«φωνὴ βοᾶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ», ὁ ἀληθινός.

Κι' ὕστερα, ἐδῶ στὴ Biennale τῶν Ἀθηνῶν. Ἔργο τοῦ 1933, ἀπὸ τὸ Μεξικανὸ Pablo Gargalo, ἓνας Ἰωάννης Βαπτιστῆς ὁλόσωμος, ἀπὸ χαλκὸ, σὲ μιὰ πολὺ προχωρημένη μοντέρνα τέχνη. Μαχητῆς, με τὰ χέρια ὑψωμένα καὶ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ, με τὴν Πίστη νὰ ξεχύνεται ἀπὸ κάθε ἴνα τοῦ κορμιοῦ του, «κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας—μετανοεῖτε», ἔτοιμος νὰ φωνάξει στοὺς Φαρισαίους—«γεννήματα ἐχιδνῶν». Ἀληθινός κι' αὐτός.

Τεχνοτροπία, χῶρος, χρόνος, ὅλα μεταξὺ τους ἀπέχουν παρασάγγες. Κι' ὅμως, ἡ ἴδια ἀλήθεια εἶναι καὶ στὰ δύο ἔργα τέχνης καὶ στὶς δύο μορφές. Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀξίου Δημιουργοῦ. Ἡ ἀλήθεια πού δόνησε τὴν ψυχὴ μας με μιὰ γνήσια πνευματικὴ καὶ αἰσθητικὴ συγκίνηση, ἀπαράλλαχτη καὶ στὶς δύο, τόσο διαφορετικὲς ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἐκδηλώσεις τέχνης.

Στερεώτερη ἐπιβεβαίωση, πὼς ἡ ἀληθινὴ Τέχνη εἶναι πανανθρώπινη καὶ πὼς οἱ Σχολές στὴν Τέχνη εἶναι, γιὰ τοὺς ἐμπνευσμένους καλλιτέχνες, θέμα ἀδιάφορο, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει.

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΛΛΟΣ

Ο ΒΟΥΡΚΟΣ

Σε προηγούμενο τεύχος τῶν «Ἀκτίων» (Νοέμβριος 1965, σ. 357) γράφαμε ὅτι «ὁ ἀτομικός ἄνθρωπος—καὶ ἐξηγοῦμαι ἔδῳ: ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς—ψυχικά, εἶναι μιὰ παράξενη ὑπόσταση. Γνωρίζει πολλά καὶ ἀγνοεῖ περισσότερα. Ἐχει λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀγνοία τοῦ σὺμπαντος καὶ μένει σκλάβος στὴν ἀρνησι τοῦ μεταφυσικοῦ. Δὲν τὸ ἀγνοεῖ, τὸ ἀρνείται! Θεληματικά μένει φυλακισμένος στὰ κάγκελα τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς διχογνωμίας του, μακριὰ ἀπὸ ἰδανικά καὶ πνευματικὲς ἀξίες».

Καὶ καταλήγαμε στὴ διαπίστωση: «Ἡ σύγχρονη διανόηση ἀτολμᾷ μπροστὰ στὰ κάγκελα. Δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ τσακίσει ἕνα-ἕνα».

Ἐδῶ, ἐπιθυμοῦμε νὰ συμπληρώσουμε τὴ διαπίστωση: Αὐτὴ ἡ «διανόηση», πού φιγουράρει γιὰ «σύγχρονη» καὶ «μοντέρνα», δὲν ἀτολμᾷ μόνο. Κάνει κάτι χειρότερο! Ἀνακατώνει τὸ θοῦρκο πού δημιουργοῦν τὰ κατακάθια τῆς σκέψης. Καὶ ἡ σκέψη μας ἔχει πάντοτε κατακάθια. Ἀντιστρόφως ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἠθικῆς μας συνείδησης. Ἀνοίγει τοὺς ὑπόνομους τοῦ ὑπόκοσμου μὲ μαζοχιστικὴ τέρψη. Τρέφεται καὶ τρέφει μὲ τὸν γλοιὸ τῆς ἀντιπνευματικῆς δντολογίας, πού γεννᾶνε τὰ διανοητικὰ ἐκτρώματα. Ὁ ρύπος τῆς ὕλιστικῆς κοσμοθεωρίας ἐμφανίζεται σὰν ὑπεραξία ζωῆς.

Κι' ὅλα αὐτὰ, μὲ τὸ ντύμα τῆς Τέχνης! «Ὅ,τι διάστροφο καὶ ἐξωφρενικό, ὅ,τι παράλογο καὶ νοσηρό, αὐτὰ ἀποτελοῦν τὶς «ἀξίες» αὐτὰ προβάλλονται σὰν «ἰδανικά». Ἡ ἠθικὴ ἀπογύμνωση ἐπιχειρεῖται ἀπροκάλυπτα σὲ ὅλο τὸν πνευματικὸ χῶρο.

Μικρὸ δεῖγμα τῆς διαθρωτικῆς αὐτῆς προσπάθειας, ἀπὸ τὴν «μοντέρνα διανόηση», εἶναι καὶ τὸ βιβλίο «ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ—ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ», πού κυκλοφόρησε τὸν περασμένο χρόνο. Ἡ εἰσαγωγή καὶ τὰ σχέδια πού... «κοσμοῦν» τὸ βιβλίο, εἶναι ἀπροκάλυπτο ἀνακάτωμα θοῦρκου: Ὑμνος στὴν ὁμοφυλοφιλία (!). Ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως, μὲ ἀφορμὴ τὰ ποιήματα τοῦ Λαπαθιώτη, ὑποστηρίζει στὴν εἰσαγωγή πὼς «γιὰ νᾶσαι αὐτόχρημα ἐκλεκτός» (!) «ἀρκεῖ νᾶξεις ὁμοφυλοφιλικὲς τάσεις» (σ. XXIV). Ξεκινᾶει, ἴσως, ἀπὸ τὶς ἀρρωστημένες «τάσεις» τοῦ μακαρίτη τοῦ Λαπαθιώτη. Ὡστόσο, τὰ ποιήματα πού δημοσιεύονται σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, δὲν ἔχουν καμιά σχέση μ' ὅλα τούτα. Εἶναι ποιήματα καθαρὰ λυρικά. Τίποτα δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀκατανόητη αὐ-

τὴ εἰσαγωγή. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ... ζωγράφος μὲ τὰ δέκα σχέδια πού «διακοσμεί» (SIC) τὸ βιβλίο.

Ἔτσι, αὐτὴ ἡ «διανόηση» ἐπιχειρεῖ πνευματικὰ νὰ θρέψει τὸ Λαὸ μας μὲ τὴ μούργα τῆς σκέψης. Νὰ τὸν μεθύσει μὲ τὴν κρασόλασπη τοῦ σαρκικοῦ ἡδονισμοῦ. Καὶ προσκαλεῖ τὴ νεολαία στὴν εὐωχία τῆς διαστροφῆς. Μ' αὐτὰ τὰ καμώματά της, ἡ «μοντέρνα διανόηση», δὲν εἶναι μόνο πρᾶμα ἀκάθαρτο καὶ ρυπαρό. Εἶναι κίνδυνος γιὰ τὴ δημόσια ὑγεία. Ἀσύλληπτα μολυσματικὴ στὴν πνευματικὴ μας ὑπόσταση. Ἐπικίνδυνα διαθρωτικὴ στὰ ἔθνηκά μας θεμέλια. Τὸ Ἔθνος ἔχει χρέος νὰ ἀντιτάξει ἠθικὴ ἀντίσταση. Ὁ Νόμος πρέπει νὰ κινηθεῖ. Νὰ περιφρουρήσει τὴν πνευματικὴ ὑγεία τῶν πολιτῶν.

Δὲν πρόκειται, ἔδῳ, γιὰ μεταβλητότητα τῶν ἀξιῶν. Γιατί ἀπλουστάτα: Δὲν εἶναι ἀξίες. Εἶναι ἀπαξίες. Γεννητόρες τους δὲν εἶναι οἱ ἀνελίξεις τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι οἱ μεταστάσεις τοῦ ἀντιπολιτισμοῦ, ἀπὸ ἐξω-ελληνικοὺς χώρους στὸν ἐθνικὸ κορμό.

Ἄν τὸ Ἔθνος πρέπει νὰ εἶναι πολιτισμένο ἀπὸ δικό του πολιτισμό, καθὼς διακήρυξε ὁ Ἐθνάρχης Ἴων Δραγούμης, τότε οἱ μετανάστες τοῦ ἀντιπολιτισμοῦ ὄχι μόνον δὲν ἔχουν θέση στὸν ἐθνικὸ χῶρο, ἀλλὰ ἀποτελοῦν τοὺς προπομποὺς τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς.

Ἡ «ἐν ἔργηγόρσει» νεοελληνικὴ συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ δεχτῆ ἀδιαμαρτύρητα αὐτὴ τὴν ἀκατανόμηστη προσβολή. Δὲ γεννήθηκε στὸν ἑλληνικὸ χῶρο αὐτὴ ἡ «διανόηση». Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχει τοὺς εὐγενεστέρους καρπούς. Ἡ δραστηριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ στὸν ἐγκόσμιο καὶ στὸν μεταφυσικὸ χῶρο, θεμελίωσε ἀξίες ἀμετάθετες. Ξεπέρασε τοὺς βιολογικοὺς περιορισμούς. Μετασχηματίστηκε σὲ ὑπερβατικὴ δύναμη. Μιὰ μυστικὴ ἀπεργασία γέννησε μέσα του τὸ ὄραμα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι καὶ ὑποκειμενικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ ἀνθρωπιστικός. Οἱ θεμελιακὲς τους ἀξίες πηγάζουν ἀπὸ τὸν κεντρικὸ πυρήνα τῆς ζωῆς: τὶς ὑπερλογικὲς ἰδέες. Ἡ νεοελληνικὴ συνείδηση τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὶς ἀδαπάνητες δυνάμεις τῆς ζωῆς κι' ὄχι ἀπὸ τὸ θοῦρκο πού δημιουργοῦν τὰ κατακάθια τῆς σκέψης.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στή σειρά τῶν ἐκδόσεων: «Κείμενα καὶ Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας», πού διευθύνει ὁ Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΩΡΑΣ, κυκλοφόρησαν, τὸν προπερασμένο χρόνο, καὶ οἱ μελέτες: «Ὁ Καθάφης εἰς τὴν Ἱταλίαν» τοῦ ἰδίου, «Οἱ σπουδὲς τοῦ Μαβίλη στὴ Γερμανία» τοῦ ἰδίου μὲ συνεργασία τοῦ κ. Βελουδῆ καὶ «Ἡ ἀρχαία παράδοσις εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Σεφέρη» τοῦ κ. Π. Δ. Μαστροδημήτρη.

Ἐπίσης, τὸ Σπουδαστήριον Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κυκλοφόρησε, τὸν ἴδιο χρόνο, στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεών του, πού κι' αὐτὲς διευθύνονται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Θ. Ζώραν, καὶ τὶς μελέτες: «Ἰωάννου Ἀξαλιώλου, Διήγησις Συνοπτικὴ Καρόλου τοῦ Ε'» τοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα, «Α. Μουστοξύδης καὶ Ν. Θωμαζαῖος» τοῦ ἰδίου, «Περὶ τὸ δραματικὸν ἔργον τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου» τῆς Κας Γλυκερίας Πρωτοπαπᾶ — Μπουμπουλίδου Δ. Φ. καὶ τὸ Ε' τεῦχος τοῦ ἀξιόλογου, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ συμβολὴ του στὸ νεοελληνικὸ πνευματικὸ χῶρο, «Βιβλιογραφικὸὺ Δελτίου Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» σὲ ἐπιμέλεια τῶν κ. Γ. Θ. Ζώρα—Φ. Κ. Μπουμπουλίδου.

Στὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμά μου θὰ ἤθελα νὰ υπογραμμίσω ὄχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀξία πού ἔχουν αὐτὰ τὰ κείμενα, ἀλλὰ ἰδιαίτερα τὴν συμβολὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα στὴν μελέτη τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Ὁ κ. Ζώρας, μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ βάθος καὶ τὴν δευδέρκεια πού διακρίνει τὴ σκέψη του, εἰσχωρεῖ θαρραλέα στὸ χῶρο τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας καὶ τὸν ἀνατέμνει μὲ πλήρη ἀντικειμενικότητα.

Μιά ἄλλη ἐπιβεβαίωση, γιὰ τὴν γόνιμη ἐργασία τοῦ κ. Καθηγητοῦ, εἶναι καὶ ἡ «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς» τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πού διευθύνει ὁ ἴδιος. Οἱ 14 τόμοι πού συμπληρώθηκαν τὸν προπερασμένο χρόνο μὲ τὶς συνεργασίαι διακεκριμένων Καθηγητῶν, εἶναι πραγματικὰ προσφορὰ ζωῆς στὴν ἐπιστημονικὴ διερεύνηση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Κι' αὐτὸ—πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ—ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὴν πορεία τοῦ νεοελληνικοῦ στοχασμοῦ.

Θὰ ἤμωνα εὐτυχῆς ἂν κατάρθωνα, κάποτε, νὰ παρουσιάσω ἔστω καὶ τομὲς τοῦ

ἐθνικοῦ αὐτοῦ ἔργου στοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων».

★

Ἐνα ἀνάτυπο, ἀπὸ τὸν 38 τόμο τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μὲ ὀμιλία τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. ΓΙΑΝ. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ: «Τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἡ πολλαπλὴ σπαιδαιότης του, ἰδίᾳ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν», μᾶς εἰσάγει στὸν ἱερὸ χῶρο «ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀξία τοῦ ἁγίου» (σ. 582) καὶ πού στάθηκε τὸ θρησκευτικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὸ Ὅρος δεσπάζει ἐπιβλητικὰ στὸν ὀρθόδοξο χῶρο. Ὁ πνευματικὸς πλοῦτος, πού κλείνει στὰ χιλιόχρονα μοναστήρια του, εἶναι γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες κυρίως, ἱερὴ παρακαταθήκη, θησαυρὸς ἀνεκτίμητος. Τὸ ἔθνος χρωστέει πολλά ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του ὑπόστασις, στὸ Ὅρος. Ἄς θυμηθοῦμε μόνον τὴν προσφορὰ τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς στὰ μαῦρα ἐκεῖνα χρόνια πού πέρασε τὸ Γένος. Καὶ εἶναι θλιβερὸ νὰ σκέφτεται κανεὶς ὅτι σήμερα, ὁ μοναδικὸς αὐτὸς «χῶρος τῆς ἐσωτερικῆς εὐλάβειας» πού κάθε ἐπισκέπτης «διαισθάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ», κινδυνεύει ἀπὸ τὴ δικὴ μας ἀδιαφορία. Ἡ πνευματικὴ ἀποκλιση τοῦ χῶρου—τονίζει ὁ σοφὸς Καθηγητὴς—πρέπει νὰ περιφρουρηθῆ. Ἐὐκταία καὶ ἀναγκαία—γράφει—εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους περιφρούρησις τῆς πνευματικότητος τοῦ ἱεροῦ τούτου χῶρου πρὸ τοῦ πολλαχόθεν ἐπαπειλουμένου κινδύνου τῆς ἐκκοσμητικέως καὶ θεηλώσεως αὐτοῦ διὰ τῆς διευκολύνσεως τοῦ τουρισμοῦ» (σ. 593).

Θυμᾶμαι τὸ θλιβερὸ θέαμα, μὲ τὴν σύληση αὐτῆς τῆς ἱερότητας στὶς γιορτὲς τῆς Χιλιετηρίδος. Τὴν Μονὴ τῆς Μεγ. Λαύρας, πού εἶχε μεταβληθῆ σὲ κοσμικὸ κέντρο ἀπὸ τοὺς... «προσκυνητὰς» (!). Τραπεζάκια στὸν περίβολο τοῦ μοναστηρίου, πού ἀκούγονταν δηκτικὰ «ἀστεῖα» γιὰ τοὺς καλογήρους. Τὰ λευκοφορεμένα γκαρσόνια στὴν Τράπεζαν νὰ σεβρίζουν σὲ φωνασκούντες «ὀμοτροπέλους». Τὸν Ἀναγνώστη, πού ἔσβυνε ἡ φωνὴ του στὸ κροτάλισμα τῶν πηρουσιῶν μας. Τὶς ἐπιβλητικὰς μορφὰς τῶν Ἁγίων, νὰ μᾶς κυττάζουν μὲ κατάπληξη...

Θυμᾶμαι τὰ φοβισμένα βλέμματα τῶν μοναχῶν, πού μᾶς κύτταζαν καθὼς τὰ πούλια τῆ σκιά τοῦ γερακιοῦ. Ἐκεῖνη τὴν ἄ-

γρια φωνή του καλόγηρου, από τη σκήτη της 'Αγίας Άννης, τη γεμάτη Ιερή αγανάκτηση, στους μοναχούς της Λαύρας: «Τί τους κυττάτε, αδελφοί; Γιατί δέν θράζετε λάδι νά τους ζεματίσετε, καθώς οί πατέρες σας τους Άγαρηνούς;».

Κι' ό σοφός Καθηγητής υπογραμμίζει: «Άς προσέξωμε όλως ιδιαιτέρως τό μέγα τόυτο πνευματικόν κέντρον της Όρθοδοξίας καί του έθνους ήμών, τό όποιον μάς έχάρισαν μέ τοσοούτους μόχθους πνευματικούς καί σωματικούς καί μέ τόσας θυσίας καί προσευχάς οί άγιοι πατέρες χιλίων καί πλέον έτών». (σ. 593).

★

Διαβάζοντας τό «Μυστικό Δείπνο» του κ. Κώστα Ε. Τσιρόπουλου, που κυκλοφόρησε ό έκδοτικός Οίκος «ΑΣΤΗΡ» ('Αθήναι, 1965)—γνωστός άλλωστε για τις έπιμελημένες του εκδόσεις—νώθουμε υπερήφανοι γιατί είμαστε ορθόδοξοι. Στις σελίδες του, ζούμε τό μεγαλείο της Όρθοδοξίας σέ όλες του τις διαστάσεις. Ένα μεγαλείο που σέ φέρνει κοντά στό Θεό καί σέ συμπιλιώνει μέ τόν προαιώνιο Λόγο. Σέ κάνει νά νιώθεις τήν πληρότητα της Θείας Παρουσίας. Τήν επενέργεια του Άγίου Πνεύματος στόν «νύν αιώνα».

Ό συγγραφέας, χαρακτηρίζει τό βιβλίο του: Σχόλια ένός σημερινού στή θεία λειτουργία του Άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου καί στήν έποχή μας. Καί σημειώνει ότι «δέν είναι θεολογικό, ούτε καί σοφό, αλλά γράφτηκε «άπό μίαν έσωτερικήν έξαρση». Ίσως αυτό νά είναι καί τό μυστικό της έπιτυχίας του βιβλίου. Γιατί, ή λειτουργία του Άγ. Ιωάννου, θγαίνει άβίαστα άπό τόν τυπολατρικό χώρο καί γίνεται βιωματική. Τό Μεγάλο Μυστήριο συγκεκριμενοποιείται, παίρνει διαστάσεις καί σπάζει τό φράγμα της άμφιβολίας. Η μεταφυσική παρουσία του Θεού, έδώ, έχει χαρακτηρηά ένεστωτικό. Κι' ή ανθρώπινη συνείδηση περνάει τό καθαρτήριο του φωτός, που εκπέμπεται άπό τήν έστία της υπέρτατης αλήθειας. Η ανθρώπινη έλευθερία άποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο. Οί ένθυμήσεις φέρνουν κοντά στήν Άγάπη. Η ίκεσία μας γεφυρώνει τόν Ουράνο μέ τή Γή.

Ό κ. Τσιρόπουλος, μέ τόν «Μυστικό Δείπνο» του, μάς βοηθάει νά συγκεκριμενοποιήσουμε τήν ύπερλογική συνεχή παρουσία του Θεού στόν σημερινό κόσμο. Η Έκκλησία παίρνει ασύνορες διαστάσεις. Γίνεται ό συγκεκριμένος χώρος της Θείας Πολιτείας πάνω στή γή.

Η προσπάθεια του συγγραφέα νά προβάλλει τό ουσιαστικό περιεχόμενο της Όρθόδοξης Λατρειας καί τό μεγαλείο της μεταφυσικής της ουσίας, πιστεύω, στεφανώ-

θηκε μέ έπιτυχία. Μέσα άπό τις σελίδες του βιβλίου καταυγάζει τό φώς της αλήθειας καί της αγάπης για τό σύγχρονο άνθρωπο. Θά είναι κρίμα νά χάση κανείς αυτές τις σελίδες.

★

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ, που κυκλοφόρησαν, στή δημοτική γλώσσα, οί Έκδόσεις: «Τά καλά νέα», είναι ή συνέχεια μίας αξιέπαινης προσπάθειας νά εκδοθή ολόκληρη ή Καινή Διαθήκη στή γλώσσα του λαού. Ό πρόλογος μάς πληροφοροεί ότι, ή μετάφραση στή ζωντανή γλώσσα δέν έχει σκοπό «νά υποκαταστήσει τό αρχαίον κείμενον του Εύαγγελίου, αλλά νά υποβοηθήσει τόν αναγνώστη στήν όρθή κατανόηση του, όπως συμβαίνει μέ όλες τις μεταφράσεις των αρχαίων ελληνικών κειμένων».

Δέν θά μιλήσω, έδώ, για τις πολύμορφες δυσκολίες που παρουσιάζει μιά τέτοια προσπάθεια, ούτε για τις αντίδράσεις που θά συναντήσει άπό κείνους που έχουν συνδέσει τή μουσειακή γλώσσα του λογιοτατισμού μέ τήν ούσία του Χριστιανισμού. (Ό κ. Π. Α. Σινόπουλος μιλάει για άνάλογα προβλήματα άπό παράπλευρες στήλες των «Ακτίνων»). Μόνον θέλω νά επαναλάβω καί νά υπογραμμίσω εκείνο που γράφεται στόν πρόλογο του βιβλίου: «Έκατοντάδες χρόνια τό Εύαγγέλιο ήταν βιβλίό «έσφραγισμένο» για τόν Έλληνικό λαό, μέ τά δεσμά της γλώσσας». Η έπιταγή της αγάπης, για τό μαρτυρικό λαό μας, που άποδεκάζεται άπό πνευματικό λιμό, μάς επιβάλλει νά έπιταχύνουμε τήν «άποσφράγιση» της Διαθήκης του Χριστού, για νά χορτάσει κι' αυτός μέ τόν έπιούσιο άρτο της Άγίας Τράπεζας, που έτοιμάσε ό Λόγος του Θεού μέ τήν σταυρική του θυσία.

★

Τό μεταφραστικό πρόβλημα της Γραφής, όπως παρουσιάστηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας καί τήν προσπάθεια του μαρτυρικού Πατριάρχη για τήν πνευματική ανάπτυξη του Γένους, «διά της προσφοράς καταλλήλων εις άπλην γλώσσαν βιβλίων», έξετάζει καί ό κ. ΣΤΥΛ. Σ. ΜΠΑΪΡΑΚΤΑΡΗΣ στή μελέτη του: «Ό Πατριάρχης Γρηγόριος ό Ε' καί ή μετάφρασις της Άγίας Γραφής» ('Αθήναι, 1965). Ό κ. Μ. διερευνά μέ αντικειμενικότητα τό θέμα του καί φωτίζει πολλές παρανοημένες πλευρές.

★

Ό π. Π. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, σέ μιά έπιμελημένη έκδοση συμπεριέλαβε τά έγγραφα, τις προσφωνήσεις καί άλλα στοιχεία καί συν-

έθεσε έτσι τὸ «Χρονικὸν Συναντήσεως Πάπα Παύλου ΣΤ΄ καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου Α΄» (Ἀθήναι, 1964), ποῦ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ διαλόγου μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὰ σημαντικὰ ποῦ ἀναφέρονται στὸ «Χρονικόν», μεταφέρω ἐδῶ μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μήνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴ γιορτῆ τῶν Χριστουγέννων: «Πολλάκις δοκιμάζεται ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἐν αὐτῇ ἀνθρωπίνου παράγοντος καὶ ὑπὸ τοιαύτην τινὰ δοκιμασίαν διατελεῖ διὰ τὴν ἐμφιλοχώρησάν ποτε ὡς μή ποτε ὄφειλε, διάστασιν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως» (σ. 21).

Ὁ ἀνθρώπινος αὐτὸς παράγοντας δὲν μπορεῖ εὐκόλα νὰ ἀπαλλάξει τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὸν ὑπέρμετρο ἐγωϊσμό του. Ὡστόσο, ἡ ἔναρξη τοῦ διαλόγου ἔγινε. Ἄν παραμεριστοῦν οἱ φανατισμοὶ καὶ ἡ μισαλλοδοξία θὰ σταματήσει νὰ εἶναι κομματιασμένη ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ νὰ φτάσουμε, ὅμως, ὡς αὐτὴ τῆ χρυσῆ θύρα χρειάζεται πολὺς κόπος. Γιατί ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος» τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὸν Ἀντίδικο, μὲ ὅλες του τίς δυνάμεις. Ὁ σ. ὑποδεικνύει στὸ βιβλίον του ἕναν ἀσφαλῆ δρόμον, ποῦ μᾶς φέρνει στὴ χρυσῆ θύρα: «Καθολικοὶ καὶ Ὁρθόδοξοι ἔχομεν ὑποχρέωσιν καὶ εὐθύνην, νὰ προσευχώμεθα καὶ νὰ ἐργαζώμεθα πρὸς τὴν προσέγγισιν ἀλλήλων καὶ τὴν ἀδελφικὴν συνεργασίαν» (σ. 64). Εἶναι ὁ ἴδιος δρόμος ποῦ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Ἐκκλησία μας: Ἡ συνεχὴς προτροπὴ: «Υπέρ... τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»...

★

Τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη καὶ τὰ προβλήματα ποῦ συνάντησε ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις σ' ὅλη τὴν πορεία της, ἐξετάζει ὁ Καθηγητῆς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης κ. Βασ. Θ. Σταυρίδης στὸ βιβλίον του «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ Οἰκουμενικῆς ΚΙΝΗΣΕΩΣ» (Ἀθήναι, 1964). Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ εἶναι μιὰ κριτικὴ θεώρησις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, κυτταγμένη ἀπὸ ὀρθόδοξη σκοπιά, ποῦ γίνεται αὐτοκριτικὴ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία. Κι' ἀκόμα, εἶναι μιὰ μελέτη, πάνω σ' αὐτὴ τὴν κίνησις, ποῦ παίρνει διαστάσεις τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ἀποκτίνει πανχριστιανικὸ χαρακτήρα. Ἔτσι, ἡ «Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως» τοῦ κ. Σταυρίδη δὲν εἶναι μόνον χρήσιμο βοήθημα στὰ χέρια τῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ ὄλων ἐκείνων ποῦ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ παγκόσμιον πεδίο.

★

Τὴν πλούσια συγγραφικὴ δράσις τοῦ κ. ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

Θ. Α. ΚΡΙΕΖΗ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερακοντίσει ὁ χρόνος. Ὑστερα ἀπὸ τὰ ὠραῖα βιβλία ποῦ μᾶς χάρισε: «Ἡ Σπογγαλιεία» (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), «Οἱ Κριεζήδες τοῦ Εἰκοσίου», «Στοχασμοὶ καὶ Χαρακτῆρες» κ. ἄ., μᾶς προσφέρει τώρα δυὸ ἐνδιαφέρουσες ἐργασίες: Ἡ πρώτη εἶναι «Βιογραφικὰ Σημειώματα Διαπρεφάντων Ὑδραίων τῶν Νεωτέρων Χρόνων» καὶ ἡ δευτέρη «Γνωμικά». Καὶ οἱ δύο ὑπογραμμίζουν τὴ μεταφυσικὴ πίστις τοῦ κ. Κ., τὴν προσήλωσή του στὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν ἀγάπη του στὴν Ἑλλάδα.

★

Τὰ δοκίμια τοῦ κ. Χρήστου Μαλεβίτη, μὲ τὸ γενικὸ τίτλον «ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ» (Ἀθήνα-1965, σ. 161), μπορῶ ἀδιάστακτα νὰ πῶ ὅτι ἀποτελοῦν σταθμὸν στὴ σύγχρονῃ ἑλληνικῇ σκέψῃ. Ὁ συγγραφέας κινεῖται ἀνετα μέσα στὸ φιλοσοφικὸν χῶρον καὶ θεωρεῖ τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος μὲ τὸ γνήσιον φῶς τοῦ προβολέα ποῦ τοῦ δίνει ἡ μεταφυσικὴ προέκτασις. Ἀπὸ τὸν πρόλογον, κιόλας, μᾶς τοποθετεῖ στὸν κύκλον τοῦ μεταφυσικοῦ μεγαλείου: «Τὸν κόσμον—γράφει—τὸν ἀνασυνθέτουν δύο ὕλικά: ὁ Λόγος καὶ τὸ Φῶς—αἰφνίδια ἐξαγγέγματα ἀθανασίας ἐπάνω ἀπὸ τὰ βασίλεια τῶν θανάτων». Ἔτσι, ἡ ἐπιταγὴ τῆς ζωῆς εἶναι «ὄχι μόνον βιολογικὴ, ἀλλὰ θαύτατα ὑπαρξιακὴ» (σ. 12).

Ὡστόσο, τὰ «basίλεια τῶν θανάτων» καλύπτουν, μὲ τὸ πέπλον τῆς νύχτας, τὸ φῶς. Ἡ τεχνοκρατία μᾶς στέρησε ἀπὸ πνευματικὴς ἀνατάσεις. Μᾶς κράτησε στὸ ἐπίπεδον τοῦ γήϊνου ὀρίζοντος. Μᾶς ἔδεσε σὲ τέτοιον βαθμὸν μετὰ τίς ὕλικές ἀπαιτήσεις, ποῦ ξεχάσαμε τὴν τροφὴν τοῦ πνευματικοῦ μας εἶναι. Γίναμε ἀναιμικὰ πνευματικὰ ὄντα. «Στὸν ὄρμαυγδὸ τῶν συγχρόνων βιομηχανικῶν πόλεων διαπομπεύονται τὰ ἅγια τῆς ἀνθρωπότητος. Πίστεις θρησκευτικῆς, παραδόσεις πανάρχαιες, ἀξίες πνευματικῆς, ἀξίες ἠθικῆς. Ὅλα ἐκποιοῦνται ἐναντι ἀδράς ἀμοιῆς σὲ ὕλικά ἀγαθὰ. Καὶ πλανᾶται μιὰ σύγχυσις πνευματικῆ, παρατηρεῖται μιὰ ραγδαία μετατόπισις ἐνδιαφερόντων, μιὰ ἀγχώδης ἀβεβαιότης, μιὰ κατάπτωση τῶν ἠθικῶν δυνάμεων» (σ. 47). Αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἠθικὴν κρίσιν, ποῦ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ἡ ἀστικὴ εὐμάρεια θάβει καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἀπὸ τὴ συνείδησις τῆς ἐνοχῆς. Ἡ γνώσις στὸ σύγχρονον ἄνθρωπον, προϋποθέτει ὕλικὴν κατάκτησιν καὶ δὲν εἶναι προϋπόθεσις τῆς ἀρετῆς, ὅπως εἶναι ἡ Σωκρατικὴ «γνώσις». Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι στερεὰ δεμένος μετὰ τὴν γῆν. Ὁ πολιτισμὸς μας κυριαρχεῖται ἀπὸ ἔντονον ὕλικον στοιχείον. Τοῦ λείπει τὸ ἀπαραίτη-

το υπόβαθρο για επιβίωση: Τό Πνεῦμα στη μεταφυσική του προέκταση.

Ἡ ὠριμότητα στή σκέψη τοῦ κ. Μαλεθίτση δὲν εἶναι μόνον καρπὸς γνωσιολογικῆς παρακαταθήκης, ἀλλὰ καὶ ὑπαρξιακῆς τοποθετήσεως. Καὶ αὐτὴ ἡ τοποθέτηση εἶναι πού προσδίδει βάθος στὴ σκέψη καὶ στὰ δοκίμια. Ἡ ἀνοδικὴ πορεία τοῦ συγγραφέα, ἀπὸ τὸ πρῶτο του δοκίμιο: «Οἱ Ἰστορικὲς Προοπτικὲς τοῦ Ἡθικοῦ Ἀνθρώπου»—Ἀθήνα 1965—ὡς τὶς σημερινὲς «Προοπτικὲς» εἶναι ἀξιοσημείωτη, σὲ βαθμὸ πού ἐδῶ νὰ ἀνακαλύπτουμε μιά ὀλότελα ἀνανεωμένη μορφή. Τὰ δοκίμια προσφέρουν μιά θετικὴ θέση γιὰ τὴν πνευματικὴ θεώρηση τοῦ πολιτισμοῦ.

★

Ἡ ἈΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ, πού κυκλοφόρησαν οἱ Ἐκδόσεις: «Δωδέκατη ὥρα», με ἐπιμέλεια τῶν Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη καὶ Παύλου Π. Ναθαναήλ, εἶναι μιά πολυτίμη συλλογὴ μὲ τὰ καλλίτερα ποιήματα τοῦ νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ Λόγου, πού ἀναφέρονται στὸ ἑρὸ πρόσωπο τῆς Μάννας. Οἱ ἐπιμελητὲς συγκεντρώσανε μὲ πολλὴ εὐσυνειδησία αὐτὰ τὰ ποιήματα, τὰ κατατάξανε σὲ τέσσερις μεγάλες ἐνότητες καὶ μᾶς τὰ χάρισαν σ' ἕνα χρησιμώτατο τόμο. Ἡ πρώτη ἐνότητα περιλαμβάνει ποιήματα ἀπὸ τὴ δημοτικὴ μούσα, πού μιλάνε γιὰ τὴ μητέρα. Ἡ δεύτερη, ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ ποίηση, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὴ μοντέρνα ποίηση. Στὴν τέταρτη ἐνότητα συμπεριλάμβανε—γιὰ λόγους πληρότητας, πιστεύω—ἀντιπροσωπευτικὰ ποιήματα, γιὰ τὴ μητέρα, ἀπὸ τὴν ξένη ποίηση.

Πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι οἱ ἐπιμελητὲς δουλῆσανε καὶ εὐσυνειδητὰ καὶ μεθοδικά. Ἄλλωστε, καὶ ἡ προηγούμενη ἐργασία τους, μὲ τὴν ἀνθολόγηση πεζῶν καὶ ποιητικῶν κειμένων ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ 40, ὑπῆρξε ἐγγύηση γιὰ τὴ σημερινὴ ἀνθολογία.

★

Καὶ ὁ Α' Τόμος, τῆς Γ' Ἐκδόσεως, τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρήστου Β. Ζιάκκα: «ΤΙ ΛΕΝΕ Οἱ ΣΟΦΟὶ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ», εἶναι τὸ ἴδιο ἐπιμελημένο ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι. Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου δὲν ἔχω παρὰ νὰ ἐπαναλάβω ὅσα ἔγραψα καὶ ἄλλοτε μὲ ἀφορμὴ προηγούμενη ἔκδοσης (Ἄκτινες, Μάρτιος 1965). Ἐδῶ, θέλω νὰ τονίσω, ὅτι ὁ συγγραφέας συνεχίζοντας τὴν ἀξιοθαύμαστη αὐτὴ ἐργασία, ὀλοκληρώνει ἕνα ἔργο πού πραγματικὰ θὰ σταθεῖ συμβολὴ στὸν πνευματικὸ χῶρο.

Τοῦ εὐχομαί καὶ οἱ ἐπόμενοι τόμοι νὰ εἶ-

ναι τὸ ἴδιο ἐπιμελημένοι, ὅπως αὐτὸς πού ἔχω μπροστά μου.

★

Ὁ κ. Π. Β. Πάσχος στὴ μελέτη του: «Ἡ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ» (Κοζάνη 1964) κάνει μερικὲς σωστὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις γιὰ τὴ χριστιανικὴ ποίηση γενικώτερα: «Γιὰ νὰ θγεί ἕνα ποίημα χριστιανικὸ—γράφει—καὶ μάλιστα μέσα στὸν ὠραῖο περίβολο τῆς ἁγιασμένης Ὁρθοδοξίας μας, δὲ φτάνει νὰ ἔχει κανεὶς μονάχα τὴν πείρα καὶ τὴν τέχνη, νὰ πελεκάει ἐξωτερικὰ τὸν στίχο του δηλ. νὰ ἔχει μιά γνήσια μορφολογικὴ συνείδηση... χρειάζεται ἡ ποιητικὴ ζωὴ του, νὰ ἔναι ποτισμένη μὲ μιά ρωμαλέα μεταφυσικὴ πίστη» (σ. 6). Χωρὶς αὐτὴ τὴ μεταφυσικὴ πίστη, ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι παρὰ ἕνας καλὸς ὑποκριτὴς, ἕνα πρότυπο Φαρισαίου, ὅταν, θέβαια, δὲν εἶναι διχασμένη προσωπικότητα. Γιατί, ὑπάρχουν διχασμένες προσωπικότητες καὶ στὸ σημερινὸ νεοελληνικὸ ποιητικὸ χῶρο, πού «συγκινούνται» ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς ἰδέες ἢ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ μᾶς βομβαρδίζουν κάθε τόσο μὲ ποιήματα γεμάτα... «βαθειὰ θρησκευτικότητα» καὶ «μεταφυσικὴ ἀγωνία». Κάτι σὰν ἐκείνες τὶς προσευχὲς τῶν Φαρισαίων πού γίνονταν «ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν... ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις», μιά πού, σήμερὰ ἀκόμα πάει νὰ περάσει στὸ χῶρο τῆς μόδας ἢ «μεταφυσικὴ ἀγωνία» καὶ ἡ «θρησκευτικὴ συγκίνηση». Ὡστόσο, τὸ κάλλιπο δὲν θὰ κρατήσῃ, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ, γιὰ πολὺ. Στὸ τέλος θὰ φανερωθεῖ, γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ ἄλλιῶς ἀπ' ὅτι λέγει ἡ Γραφή: «Οὐχ ὠραῖος αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ».

Ὅσο γιὰ τὴν οὐσία τοῦ θέματος: «Ἡ προσευχὴ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση», νομίζω, ὁ κ. Πάσχος τὸ ἐξετάζει ἐπιθεωρικὰ. Γιατί ἄλλιῶς δὲν θάβρισκε «φτωχότατο» τὸν «κῆπο τῆς νεοελληνικῆς χριστιανικῆς ποιήσεως» σὲ ποιήματα «πού ἔχουν σχέση μὲ τὴν προσευχὴ» (σ. 30). Ἄν εἶχε ὑπομονὴ νὰ προχωρήσει στὰ «ἐνδότερα» τοῦ κῆπου, ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶχε τὴν ἴδια γνώμη. Καὶ δὲν θὰ θρικόταν μπροστὰ σὲ ἀνυδροτόπο, σὲ ἔρημη χώρα, χωρὶς μονοπάτια (σ. 31). Τοῦλάχιστον οἱ 28 τόμοι τῶν «Ἀκτινῶν» ὄχι μόνον ἔχουν χαράξει, ἀλλὰ ἔχουν καὶ ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ «μιά παράδοση γνησίας χριστιανικῆς ποιήσεως».

★

Ἡ Κα Ὀλγα Βότση καὶ στὴν καινούργια τῆς ποιητικὴ συλλογὴ: «Ὁ ΜΕ-

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΓΑΛΟΣ ΗΧΟΣ» (Αθήνα, 1965) μάς χαρίζει στίχους γεμάτους λυρισμό και ευαισθησία: στίχους καλοδουλεμένους με κάποιο φιλοσοφικό υπόβαθρο. Το ίδιο άπειροι, γεμάτοι άρμονία και ρυθμό—όπως και στις προηγούμενες συλλογές—έπιχειρούν, έδω, μιά κάποια μεταφυσική αναζήτηση. Βέβαια, ή Κα Βότση δέν κάνει τομές, δέν είσχωρεί στο μεταφυσικό χώρο. Μένει στις φιλοσοφικές έννοιας. Όστόσο, συγκριτικά με τις προηγούμενες συλλογές, περνάει το σύνορο της πανθειστικής πληρότητας και πλησιάζει το ύπαρξιακό πεδίο. Αύτη ή συγκεκριμενοποίηση του μεταφυσικού είναι το μεγάλο θέμα, ό μεγάλος ήχος και ή μεγάλη της κατάκτηση.

★

Το φιλοσοφικό υπόβαθρο—που οικοδομείται και ή νέα ποιητική συλλογή του κ. Κ ύ π ρ ο υ Χ ρ ο υ σ ά ν θ η : «ΔΩΔΕΚΑ ΣΤΙΓΜΕΣ» (Κύπρος, 1965)—είναι τά ανθρωπιστικά ιδεώδη στη σημερινή ανανεωμένη μορφή. Η ύπαρξιακή μεταφυσική πεποίθηση άποτελεί το νεύρο και σε τούτη τη συλλογή:

“Όταν νυχτώση κι’ ή ψυχή έπιστρέφει
στ’ όλοδικό μας σώμα
άφου πλανήθηκε στους άριθμούς
κουθέντιασε στις μηχανές
ύπομνημάτισε τής μέρας το ρυθμό
κι’ ήπια την καθημερινότητα
σε μιά πεζή τενεκεδένια κούπα,
δώδεκα τόσες ώρες ξένες τής ζωής
μας,

όταν νυχτώση κι’ ή ψυχή έπιστρέφει
στ’όλοδικό μας σώμα
τί δειπνο θά τής δώσωμε
και τί κρασί
και τί κρεβάτι να πλαγιάση;
(Έπιστροφή)

Ό στίχος, γεμάτος μουσικότητα και όμορφιά, ύποδηλώνει μιά πλήρη και σωστή έμπειρία, όχι μόνο στη φιλοσοφική τοποθέτηση αλλά και στη στιχουργική ικανότητα του ποιητή.

★

Δέν ξέρω αν ή Κριτική έχει δικαίωμα να κυττάζει με ψυχρό μάτι αντικειμενικού κριτή ποιητικές συλλογές όπως του κ. Κ ώ σ τ α Λ ο υ κ ά κ η : «ΤΟ ΠΑΙΔΑΚΙ ΠΟΥ ΕΦΥΓΕ» (Αθήνα, 1965). Συλλογές που δέν τις συνθέτουν άλλα στοιχεία, παρά ή κραυγή του ανθρώπινου πόνου. Και ή συλλογή του κ. Λ. δέν είναι τίποτα άλλο από τον σπαραγμό ένός πατέρα για το παιδάκι που έφυγε. Δέν τολμώ να ‘ανάλύσω’ αυτόν τον σπαραγμό. Σέβομαι τον πόνο του πατέρα.

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

Και συγκλονίζομαι από τον βίαιο ύπερχειλισμό του αίσθηματος που πλημμυρίζει όλους τους στίχους: και που τους κάνει ακόμα πιο δυνατούς ή άρτια τεχνική τους.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

★

Βασιλείου Θ. ‘Αλεξοπούλου, 6’ Γυμνασιάρχου: «ΚΟΠΩΣΙΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΚΟΠΩΣΙΣ» σελ. 55, Αθήνα 1965.

Ό σ. αντιμετωπίζει με την νέαν μελέτην του ένα ζωτικό θέμα το όποιον παρά την ανάπτυξιν τής τεχνικής δέν έχει άκόμη βρή την λύσιν του. Η κόπωση και ιδιαιτέρως ή ύπερκόπωση, όταν αναφέρεται εις τον μαθητήν δέν είναι μόνον ζήτημα υγιεινής, αλλά βασικό παιδαγωγικό πρόβλημα εις την έπίλυσιν του όποιου στήριζεται κατά μεγάλο μέρος το όλον παιδευτικόν και μορφωτικόν έργον. Η γνώσις και ή μελέτη του θέματος ανάγεται έπομένως εις την άρμοδιότητα και του εκπαιδευτικού και όταν εκπαιδευτικός το πραγματεύεται ό κ. ‘Αλεξόπουλος. Η άναφορά εις την ούσιαν, την έννοιαν, τά συμπτώματα και τά αίτια τής κοπώσεως καθώς και αί μέθοδοι έρεύνης είναι το γενικό μέρος του βιβλίου. Η κόπωση, διδασκόντων και κυρίως των διδασκομένων εις συνάρτησιν προς την διδασκομένην ύλην, τον χρόνον διδασκαλίας, την ηλικίαν των μαθητών, τας εξετάσεις και διαγωνισμούς, την έξωσχολικήν άπασχόλησιν του μαθητού και τά μέτρα προλήψεως και θεραπείας τής κοπώσεως έντοπίζουν το θέμα εις τά σχολικά πλαίσια και την σχολικήν έργασίαν. Αντιμετωπίζεται έτσι κυρίως ό,τι ονομάζομεν ‘ψυχοπνευματική κόπωση’ τόσοσν διαδεδομένην εις την εποχήν μας με τόσην σωτηριάν άνέσεωσ.

Η βιβλιογραφία την όποιαν ό συγγραφέυς παραθέτει, αί σύγχρονοι ειδικάι μελέται και μιά σειρά στατιστικων καμπυλων κλείουν την αξιολογη μελέτη του κ. ‘Αλεξοπούλου, την όποιαν θερμώς συνιστώμεν εις γονείς και εκπαιδευτικούς.

ΛΕΩΝ. ΚΟΥΛΑΣ

★

Η μεγάλη φυσιογνωμία του πρώτου Κυβερνήτου τής Ελλάδος μετά την άπελευθέρωσίν της, του ‘Ιωάννου Καποδίστρια, κατά τά τελευταία χρόνια έχει έλκύσει την δικαιολογημένην προσοχήν σημαντικού άριθμού ιστορικών, ιστοριοδιδων, νομικών και παιδαγωγών, οι όποιοι έρευνούν και εξετάζουν την ζωήν και το έργον του ό καθείς

47

και από μία νέαν σκοπιάν. Και παρά ταύτα τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνθρώπου και πνευματικοῦ ἀγωνιστοῦ ἔχει ἀκόμη πολλάς πλευράς ἀνερευνητάς. Εἶναι εὐχάριστον ὅτι και οἱ ξένοι ἤρχισαν νὰ ἐνδιαφέρωνται και νὰ μελετοῦν τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια, διότι εἰς τὴν ἐποχὴν του ὑπῆρξε μιὰ διεθνῆς φυσιογνωμία, τῆς ὁποίας ἡ δραστηριότης και ἡ ἀκτινοβολία ἐπεξετάθη και εἰς πολλάς εὐρωπαϊκάς χώρας.

Ὁ κ. W. Kaldis, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας μέχρι πρὸς τινος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Wisconsin και τώρα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πολιτείας Kentucky τῆς Ἀμερικῆς δὲν εἶναι ξένος. Εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Και αὐτὴν τὴν τιμημένην καταγωγὴν του δὲν τὴν λησμονεῖ. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦτο ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα με ὑποτροφίαν διὰ τὴν ἔρευναν ἱστορικοῦ θέματος και ἐξέλεξε και αὐτὸς τὴν μελέτην τῆς ζωῆς και τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς τριετοῦς παραμονῆς του εἰς Ἀθήνας και καρπὸς τῆς μελέτης του εἶναι ἡ παρούσα ἐργασία, ἐξ 126 σελίδων, ἡ ὁποία ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς Ἑταιρίας τῆς Πολιτείας Wisconsin. Ἡ μεγαλυτέρα προσφορὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς τοῦ κ. Κ. εἶναι ὅτι διδει τὴν εὐκαιρίαν και εἰς τοὺς Ἀμερικανούς, ἐφ' ὅσον εἶναι γραμμῆν εἰς τὴν γλῶσσαν τους, νὰ γνωρίσουν ἔστω και εἰς γενικὰς γραμμὰς τὸν μεγάλον αὐτὸν Ἕλληνα και νὰ παρακολουθήσουν τὴν ζωὴν και τὸ ἔργον του ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ τραγικοῦ θανάτου του. Τὸ κύριον μέρος τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν κυβερνητικὴν περιόδον τῆς ζωῆς τοῦ Καποδίστρια. Εἰς ἰδιαίτερα μικρὰ κεφάλαια ἐξετάζει τὰς προσπάθειας τοῦ Καποδίστρια διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς χώρας και διὰ τὴν θεμελιώσιν τῆς κυβερνήσεώς εἰς τὸ μόλις δημιουργηθὲν ἐκ τοῦ χάους τοῦ πολέμου κράτος. Ἡ συμβολὴ τοῦ Καποδίστρια εἰς τὴν ὀργανώσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως και τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλλάδος παρά τῶν ξένων κρατῶν συμπληρῶνουν τὴν σύντομον αὐτὴν πραγματείαν τοῦ κ. Κ.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν προσθέτει νέα στοιχεῖα. Προσφέρει ὅμως μίαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Ἑλληνοαμερικανούς και τοὺς Ἀμερικανούς νὰ γνωρίσουν ἔστω και ἐν συντομίᾳ ὠριμμένας πλευράς ἀπὸ τὸ τεράστιον ἔργον τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος ὅσον ὁ χρόνος παρέρχεται γίνεται ὀλονὲν και περισσότερον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἔθνικὸν κεφάλαιον.

E. E. K.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Κ. Τὸ ποίημά σας «Ἁγία Σοφία» εἶναι πολὺ καλὸ. Ἔχετε εὐαισθησίαν.

Πρ. Μαντζαρ. Πειραιᾶ. Τὸ ποίημά σας «σὺν» και «πλὴν» εἶναι πολὺ καλὸ.

Τὸ «Γυμνὸς» ἔχει ἀρκετὰ πεζολογικὰ στοιχεῖα. Προσέχετε μόνον τὶς λέξεις πού χρησιμοποιεῖτε νὰ μὴν εἶναι ἀντιποιητικῆς. «Μαῦρος ἥλιος» δὲν ὑπάρχει. Χειρίζεσθε ἀρκετὰ καλὰ τὸν ἐλεύθερο στίχον.

Θ. Κ. Χανιά. Εὐρίσκεσθε εἰς καλὸν δρόμον. Στείλατέ μας νεώτερα ποιήματά σας.

Κατερίναν Τ. Ὁ στίχος σας ἔχει πολλά πεζολογικὰ στοιχεῖα. Διαβάστε νεοελληνικὴν ποιήσιν.

Γ. Ι. Δατσογ. Ἀμβούργον. Σᾶς εὐχαριστοῦμε διὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Ὡραία ἡ ἰδέα σας νὰ ἐκφρασθῆτε ποιητικὰ διὰ τὴν Μάνα. Τὸ ποίημά σας «Στὴ γιορτὴ τῆς μάνας» ὑπερεῖ σιχουργικὰ.

Χρ. Τσεσμ. Πειραιᾶ. Δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεσθε μόνον διὰ τὴν θεματογραφίαν ἀλλὰ και διὰ τὴν μορφήν. Τὰ ποιήματά σας ὑστεροῦν εἰς τὴν μορφήν και εἶναι φανερά ἡ ἐπίδρασις ἄλλων ποιητῶν. Πρέπει νὰ διαβάσετε νεοελληνικὴν ποιήσιν.

Κικὴν Γ. Κ ο κ. Ἐνταῦθα. Ἔχετε δυνατότητες. Τὸ ποίημά σας «Χριστὲ» ἔχει σιχουργικὰ λάθη.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἀκτινιστῶν. Γραφεία: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). —Θεσσαλονίκης: Ἁγίας Σοφίας 39. —Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθήναι (114). Ἐτησια συνδρομὴ δρχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν επιστρέφονται.

Μόλις ἐκυκλοφόρησε.

Κώστα Παράσχου: «Ο ΘΑΝΑΣΟΣ»

Μυθιστόρημα

Ένα βιβλίο πού διηγείται τὴν ἱστορία ἐνὸς παιδιοῦ πού ἀντιμετώπισε μόνο του τὴ θύελλα τῆς προσφυγιάς. Θὰ διαβασθῆ μὲ ἐνδιαφέρον ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους.

Τιμᾶται δρχ. 25.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 45—ΑΘΗΝΑΙ 135 ΤΗΛ. 627.035

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Μόλις ἐκυκλοφόρησε

53

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

**ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ**

Ἵ π ὀ

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρον

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Τιμὴ δρχ. 25.

Παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτῖνες», Ἀκαδημίας 45, τηλ. 624-233.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Διευθυντής ό Ψυχίατρος ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

	Αρχ.	Δολ.
1. Η ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ..... (έξηντλήθη)		
2. Α' Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....(Β' Έκδοσις)	15	1
3. Β' Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (έξηντλήθη)		
4. Γ' Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....(Β' Έκδοσις)	15	1
5. ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΜΕΙΩΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ (Β' Έκδοσις)	25	2
6. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ (έξηντλήθη)		
7. Η ΥΓΕΙΑ, Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ..... (έξηντλήθη)		
8. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ (έξηντλήθη)		
9. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ..... (έξηντλήθη)		
10. René Biot: Η ΥΓΕΙΑ ΜΑΣ, Μετ. Δ. Ε. Χαροκόπου..... (έξηντλήθη)		
11. Guy Jacquin: ΒΑΣΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ. Μετάφρ. Έλένης Χ. Όλιδιέρη (έξηντλήθη)		
12. Igor A. Caruso: ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ, Μετάφρ. 'Αθ. Καραντώνη (έξηντλήθη)		
13. Pierre Dufoyer: Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, Μετάφρ. Βάσως Νομικού (έξηντλήθη)		
14. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (έξηντλήθη)		
15. Gilbert Robin: Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΕΞΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ. Μετάφρ. Έλ. Όλιδιέρη και Β. Νομικού, τόμος Β'. (έξηντλήθη)		
16. Jean Lhermitte: Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΚΕΨΙΣ, Μετάφρ. Δ. Ε. Χαροκό- που (έξηντλήθη)		
17. Gilbert Robin: Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΕΞΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ, Μετάφρ. Έλ. Όλιδιέρη και Β. Νομικού, τόμος Α' (έξηντλήθη)		
18. ΕΦΗΒΕΙΑ (έξηντλήθη)		
19. Έλένης Χ. Όλιδιέρη Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 20 2	20	2
20. Dr. Etienne de Greeff: ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ. Μετάφρ. Δημ. Ε. Χαρο- κόπου. (έξηντλήθη)		
21. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΦΑΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ 20 2	20	2
22. ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 25 2	25	2
23. ΠΡΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ (έξηντλήθη)		
24. Η ΕΦΗΒΟΣ ΚΟΡΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 15 1	15	1
25. Eva Firkel: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΠΡΩΜΕΝΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ. Μετάφρ. Μαίρης Β. Κωτσοπούλου (έξηντλήθη)		
26. Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟΝ 20 2	20	2
27. Άννας Πιπινέλη-Ποταμιάνου: Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΩΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ (έξηντλήθη)		
28. Dr. Paul Tournier: ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ, Μετάφρ. Δημ. Ε. Χαροκόπου. (έξηντλήθη)		
29. Α. Isambert: Α'. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 25 2	25	2
30. Π. Μελίτη: ΓΙΑ Ν' ΑΝΟΙΞΗ Ο ΔΡΟΜΟΣ 30 2	30	2
31. Α. Isambert: Β'. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΕΝΟΣ ΕΩΣ ΕΞ ΕΤΩΝ 25 2	25	2
32. Α. Isambert: Γ'. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ 30 2	30	2
33. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 20 2	20	2
34. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΟΥ 60 3	60	3
35. ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ 15 1	15	1
36. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ 15 1	15	1
37. Η ΨΥΧΙΚΗ ΩΡΙΜΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ 30 2	30	2
38. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 20 2	20	2
39. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ 25 2	25	2
40. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΣ 25 2	25	2
41. ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ 15 1	15	1
42. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ 25 2	25	2
43. Η ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 30 2	30	2
44. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΦΟΤΙΣΙΣ 30 2	30	2
45. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ 30 2	30	2
46. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ 30 2	30	2
47. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ 20 2	20	2
48. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 25 2	25	2
49. ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 30 2	30	2
50. Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 30 2	30	2
51. ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 25 2	25	2
52. 'Αθ. Παπακωνσταντίνου: Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ 20 2	20	2
53. ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 25 2	25	2